

ŞEYH GALİP

HAYATI
SANATI
ŞİİRLERİ

Hazırlayan:
ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

Türk ve Diyanet Vakfı	
İslâm Araştırmaları Merkezi	
Kütüphanesi	
Prof. Dr. Abdurrahman CEMAL BÖLÜMÜ	
Deneyim	615
	928
Tasnif No	GAL.

VARLIK YAYINEVİ
Ankara caddesi, İstanbul

BU SERİDE ÇIKANLAR:

1. *Karacaoğlan* (hazırlayan: Cahit Öztelli)
2. *Yunus Emre* (hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı)
3. *Nedim* (hazırlayan: Nevzat Yesirgil)
4. *Ziya Gökalp* (hazırlayan: Ali Nüzhet Göksel)
5. *Tevfik Fikret* (hazırlayan: Yaşar Nabi)
6. *Namık Kemal* (hazırlayan: Hikmet Dizdaroğlu)
7. *Fuzuli* (hazırlayan: Nevzat Yesirgil)
8. *Ömer Seyfettin* (hazırlayan: Yaşar Nabi)
9. *Ahmet Haşim* (hazırlayan: Yaşar Nabi)
10. *Halit Ziya* (hazırlayan: Sami Akalın)
11. *Köroğlu - Dadaloğlu* (hazırlayan: Cahit Öztelli)
12. *Mehmet Âkif* (hazırlayan: Zahir Güvemli)
13. *Pir Sultan Abdal* (haz. Abdülbâki Gölpınarlı)
14. *Hüseyin Rahmi* (hazırlayan: Suat Hızarlı)
15. *Halk Türküleri* (hazırlayan: Cahit Öztelli)
16. *Mehmet Emin* (hazırlayan: A. Ferhan Oğuzkan)
17. *Cenap Şahâbettin* (hazırlayan: Hikmet Dizdaroğlu)
18. *Şeyh Galip* (hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı)

Varlık Yayınları, sayı : 162

İstanbulda Yeni Matbaada basılmıştır.

Mart, 1953

HAYATI VE SANATI

XVIII. yüzyıl, Osman oğulları tarihinde çok dikkate değer bir zamandır. XVII. yüzyıldan beri ileriye gören devlet adamları, artık ayılmışlar, defalarca sınama ve denemelerden sonra devletin zayıflığını kabul etmek zorunda kalmışlar, kalkınma çarelerine baş vurmaya girişmişlerdi. Fakat bu hususta bir birlik ve bir plân, henüz meydana gelmemiştir. III. Ahmet devrindeki ıslahat teşebbüsleri, Damat İbrahim Paşa'nın şahsî gayretiyle hız almıştı. Zaten zevkine, safasına mâni olacağını düşündüğü için savaş istemiyen III. Ahmet bütün kudreti vezirine vermiş, kendisi Sâdâbat âlemlerinde, helva sohbetlerinde ve musiki meclislerinde felekten kâm almaya koyulmuştu. Garpla temasa başlamıştık, fakat anlamıyarak hâlâ çoğunluk, devlet-i ebet müddeti Osmanîyenin kudretine inanıyordu ve hâlâ küfür, tek millettir hükmü, inanılan bir hükümdü. Garba giden sefirler, hâlâ seyahatnameler yazıyorlardı ve hâlâ ülkemize gelen ecnebi elçilerine, devletin kudretini, aşırı ve gülünç debdebelerle göstermiye uğraşıyorlardı.

III. Ahmet zamanındaki yenilik hamleleri ve bilhassa matbaanın kuruluşu, devlet ricalinin göze batan sefahatleri karşısında, bu hamlelerden menfaatleri sarsılanların menfi propagandalarının halk tarafından dinlenmesine sebep olmuştu. Fakat III. Selim inceliği, müziğe ve edebiyata intisabıyla münevver zümrenin saygısını kazanmış olduğu gibi kışkırları teftiş eden, sık sık at üstünde, yaptırdığı binaları gezen, enerjik faaliyetiyle daima halk içinde görünen bu padişah, halkın da teveccühünü kazanmıştı. Hattâ Peygamberin, bir buyruğunda her yüz yılda bir, Tanrı tarafından müslümanlığı yenileyecek bir zatın gönderileceği bildirildiğinden bu Padişahın, kendi yaşadığı yüzyılda, Müslümanlığı yenileyeceği kanaati bile belirmişti.

Avrupa ile ister istemez temasımız, bilhassa saraydan münevver çevreye yayılan bir garplılık zevki, el tezgâhlarını ve insan gücüyle başarılan yerli ve küçük sanayii yok etmekte, sofrata takımlarından giyim kumaşlarına, ipeklilerden sandık örtülerine varıncaya kadar her yerde Avrupa mamulü kullanılmıya başlamakta ve XVII. yüzyıldan beri beliren bu hususiyet, çeşme aynalarından köşklere, camilerden mezar taşlarına, minyatürden resme kadar her sahada görünmekteydi.

Bazı belirti noktalarına dokunduğumuz devrin türlü hususiyetleri de göstermektedir ki bütün ıslahat teşebbüslerinin mihrakı, askerî ıslahattı. Bundan başka bir şeyin esaslı bir şekilde düşünüldüğü yoktu ve tabii bütün bu yenilik cereyanları, programsız hamleler şeklinde, yalnız İstanbul'da ve merkezlerde kendisini gösteriyordu. Anadolu, köy ve köylü, olduğu gibiydi ve yine köy ağalarının dedikleri, dedikti. Hattâ bu yüzden, İstanbul'da, yeniçerilerin şımarıklığı yüzünden Nizam-ı cedit, halk tarafından tutulduğu halde Anadolu'nun bazı yerlerinde eşraf, şiddetle bu yeniliğin aleyhindeydi. Konya'da, müftü ile çelebinin (1) ayak diremesi yüzünden tam dört yıl, Nizam-ı cedit işi yüzüstü kalmıştı. Şehirliler, valiyi bile Konya'ya sokmamışlar ve aleyhtarlık, isyan mahiyetini almıştı. Nihayet III. Selim'in öldürülmesiyle Nizam-ı cedit de ortadan kalkmış, fakat Selim'in yerine tahta çıkan II. Mahmut bu vakadan ve bundan sonraki Alemdâr vakasından epeyce ders almış ve her iki hâdise, yeniçeriliğin kaldırılmasında iki mühim âmil olmuştu.

Bu devirlerin edebiyatında da, siyasî hayatta olduğu gibi bir yenilik, bir ilerleme gayreti vardır. Ancak yine siyasî hayatta olduğu gibi edebiyatta da şuurlu bir gelişme ve muayyen bir hedef yoktur. Şairler, dil sadeliğini istiyorlar ve taklitle, yahut çalınarak meydana gelen şiirleri kınamaktalar. Fakat her iki umdeye de tâ XVI. yüzyıldanberi rastlı-

(1) Mevlânâ soyundan gelenlere çelebi denirdi. Fakat bilhassa Konya'daki Mevlânâ tekkesinde şeyh olan zata bu lâkap veriliirdi.

yoruz. Ancak XVI. yüzyılda, aruzla, fakat arapça ve farsça terkipler, hattâ kelimeler kullanmadan öztürkçeyle şiir yazılması denenmiş, bu tarza «Türki-i basit — sade türkçe» diye bir ad takılmış, fakat öneyak olanların, şairlik bakımından pek geri oluşları, bu tarzı yayamamıştı. XVIII. yüzyılda, dilin sadeleşmesi fikri, oldukça müsbet sonuçlar vermişti. Nedim, şarkıları ile hiç olmazsa İstanbul halkına yayılabilmiş ve hece vezniyle de bir şarkı söylemişti. Evvelce aruzla şiir yazanların, heceyle de yazdıkları vardı. Fakat bunların hemen hepsi, sûfî şairlerdi, tekke şairleriydi. Halbuki Nedim, bir aralık Melâmî - Hamzaviliğe intisap etmekle beraber hiçbir vakit sûfî bir şair olmamıştı. Bu bakımdan onun heceyle, hem de bir şarkı yazmasını, şimdilik ilk adım olarak biliyoruz.

Bir yandan da daha XVII. yüzyılda, divan şairleri, şiirde kelimelerin âhengine azamî derecede dikkat etmiye, tam yerinde kullanılan kelimelerle ve tamamiyle hayalî imajlar şeklinde şiirler düzmeye koyulmuşlardı. Nef'i ile başlayan ve Bahâî, Tıflî, Nedîmi Kadîm ve bilhassa Neşâtî ve Nâilî ile gelişen bu tarz, klişeci divan edebiyatında, oldukça bir yenilik meydana getirmiş, hattâ bu klişeciliğin müsaadesi nisbetinde bir yerleşme, zamana ve mekâna yerleşme cereyanı da belirmişti. Nihayet Nedim, divan teknik ve estetiği içinde bu yeniliği, ne kadar mümkünse o kadar gösterebilmişti. Mamafih bütün bu hareketlerde yine de İran edebiyatı ve bu edebiyatın çağdaş şairleri, örnek olarak alınmaktaydı. XVII. yüzyıldan itibaren İran'da, Hindistan'a seyahat eden şairler tarafından ince ve tamamiyle hayalî, âdeta kelime oyunları yerine mâna oyunlarını koyan, söylecek en sade sözü bile estetik bakımından en âhenkli ve en hayalî bir tarzda ve âdeta tâbir caizse sembolize ederek söyleyen bir tarz meydana gelmişti. «Sebk-i Hindî — Hind tarzı, üslûbu» denen bu tarzda Türk edebiyatına tesir etmişti. İşte Seyh Galip, bütün bu söylediğimiz hususiyetleri temsil eden ve yalnız devrinde değil, bütün Türk divan ede-

biyatında gerçekten büyük şair vasfına hak kazanan bir şairdir.

Hayatı

Galip, 1757-1758 de, İstanbul'da, Yenikapı Mevlevihanesi civarında bir evde doğmuştur. Divanında, doğumuna «eser-i ısk» terkininin tarih düştüğünü bildirir. Bu tarihin, Dilâver ağazade Ömer Vahit tarafından düşürüldüğü rivayet edilmiştir. Galib'in dervişi olan ve şeyhi tarafından çok sevilen Esrar Dede, Tezkire'sinde Şeyh Galib'in doğumuna «cezbet - Allâh» terkininin tarih düştüğünü kaydeder.

Babası, Mustafa Reşit Efendi, anası Emine Hanım'dır. Mustafa Reşit Efendi, Mevlevî tarikatine mensup Mehmet Efendi adlı birisinin oğludur. Meşhur Abdülganiyy-i Nablusî'den (ölm. 1730) ders okumuş, Halep, Kasımpaşa ve Yenikapı mevlevihanelerinde şeyhlik etmiş olan ve eserleri bulunduğu gibi «Vankolu Lûgatı» basılırken tashih işlerine memur edilen Safiyullah Musa Dede'nin (ölm. 1744) mensuplarındandır. Birçok mevlevî büyükleriyle görüşüp konuşan bu zatın, tarikatte epeyce ilerlemiş olduğunu ve kendisine ihtimal halifelik verildiğini ve hiç olmazsa külâhının üstüne, mevlevî şeyhleri gibi sarık sarmıya mezun bulunduğunu, Galata mevlevihanesinde, Mesnevî'yi şerheden Ankaralı Rûsûhî İsmail Dede'nin (ölm. 1631) türbesinin arkasındaki mezarının, dolama sarıklı baş taşından öğreniyoruz. Aynı taştaki kitabe de bilhassa «kibâr-ı muhakkıkıyn-i Melâmiyetteden ârif-i billâh» kaydı, onun da birçok Mevlevî ârifleri gibi Melâmî-Hamzavî mesleğine girmiş bulunduğunu gösteriyor. 1801 de ve oğlunun ölümünden iki yıl sonra ölen Mustafa Reşit Efendi'nin şair ve bilgin bir zat olduğunu da Şeyh Galib'in divanından ve «Hüsn ü Aşk»'tan öğrenmekteyiz. Galip, divanında, babasından bahsederken:

*Pey-rev oldum ben de Galib vâlid-i zîşânıma
Kim duâ vü medhi hem farz ü hem elzemdir bize
Mustafâ nâm ü Reşîd ü mürşid-i üstâd-ı küll
Hem nigâh-ı himmeti iksîr-i a'zamdır bize*

*Farkımızda sâyesin Allâh memdûd eylesün
Âlem ancak zât-ı vâlâsiyle âlemdir bize (1)*

diyerek onun şiir söylediğini bildirdiği gibi «Hüsn ü Aşk» ta da, hikâyeye başlamadan,

*Bulmağa hitâm bu mebâhis
Bir zât-ı sûtâde oldu bâis
Üftâde-i râh-ı ser-bülendi
Ya'nî pederim Reşîd Efendi
Dil zâviyesinde münzevidir
Ser-bâz-ı muhibb-i Mevlevî'dir
Haktır bu ki deng ü lâl idim ben
Nutm etmeğe bî mecâl idim ben
.....
Söyle deyip etti nutka ikdâm
Feyzi nefsiyle oldu itmâm
Bu güm-rehin oldu dest-gîri
Öğretti suhanda tarz-ı Pîr-i
Doldurdu benim o merd-i meydan
Himmetle derânım âb-ı hayvan
Çün oldu cihân-ı ıška rehber
Olmaz mı übüvveti mükerrer (2)*

(1) Galip, ben de anlı şanlı babamın izini izledim. O öyle bir erdir ki ona hem dua, hem öğüt, bize hem farzdır, hem de pek gerekli bir şey. Adı Mustafa'dır, Reşit'tir [olgun ve kâmil], her şeyde üstattır ve doğru yolu göstericidir. Himmet bakışı, bizim için büyük bir iksirdir, altın haline getirir bizi. Tanrı, başımızda gölgesini uzatsın, dünya, onun yüce varlığıyla bizim için dünyadır.

[2] Bu, bahislerin bitmesine, övülmeye, takdire değer bir zat sebep oldu. Başı yücelik yolunun düşkünü, yâni babam Reşit Efendi'dir bu zat. Gönül tekkesinde, her şeyden ve herkesten elini, eteğini çekmiştir. Mevlânâ'nın, başıyla oynayan, ona canlar vermekten çekinmeyen bir muhibbidir. Gerçektir bu, şaşırıp kalmış, dilsiz bir hale gelmişim, söz söylemeye bile kudretim yoktu... Söyle dedi, söylemeye koyulttu da onun bu sözündeki feyizle tamamlandı. Bu yolunu şaşırmanın elini tuttu, sözde, Pîrin, yâni Mevlânâ'nın tarzını öğretti. O meydan eri, benim içimi, himmet etti, âb-ı hayatla doldurdu. Bana, aşk âlemine yol gösterdi, artık babalığı, iki olmaz mı, iki kere babalık etmiş sayılmaz mı?

beytleriyle, kitabına yazdığı miraçtan bahseden kısmı, bilhassa babasının teşvikiyle yazdığını, Mevlânâ üslûbunu ondan öğrendiğini, kendisine birçok himmetler ettiğini ve bu suretle de iki kere kabalıkta bulunduğunu anlatmadadır. Galip, Mevleviliği ve Mevlânâ sevgisini, aile muhitinden almış, bir mevlevî muhitinde doğmuştur. Galib'in annesi Emine Hanım, Galip sağken, 1794 de ölmüş ve Galata mevlevihanesi avlusuna gömülmüştür ki sonradan babası da, Emine Hanım'ın yanına defnedilmiştir.

Galip, Hüsn ü Aşk'ın yetiminde, daha çocukken şiir söylemeye başladığını ve her yerde tanındığını söyler ve hoca minneti çekmeden bilgi sahibi olduğunu anlatır. Bu sözlerden onun, yoluyla ve sıralı olarak okumadığını, daha ziyade, bulunduğu irfan muhitinden ve babasından feyiz aldığını, nihayet kendi kendisini yetiştirdiğini anlıyoruz.

1780 de, yâni henüz yirmi dört yaşında, divanını tertip etmiye müvaffak olan Galib'e ilk zamanlar, Es'ad mahlasını, şair hoca Neşet (ölm. 1807) vermişti. Sonradan Galip mahlasını alan şair, genç yaşında, Mevlânâ'nın sevgisiyle, evine bile haber vermeden Konya'ya ¹⁷⁸⁴ gitmiş, orada mevlevî olmuş ve çileye soyunmuş (1), sonradan babası duyunca, Çelebiye bir mektup yazıp hizmetini İstanbul'da Yenikapı mevlevihanesinde tamamlamasına müsaade etmesini rica etmiş, Çelebinin emriyle İstanbul'a gelen Galip, 1787 de çilesini tamamlayınca tekkede uzun müddet kalmamış, Eyüp karşısındaki Sütlüce'de bir ev satın alıp oraya çıkmış ve münzevî bir ömür geçirmeye başlamıştır. Sütlücede,

*Yâd eylemez olduk haber-i Yûsuf-ı Mısır'ı
Sütlice'de bir şûh ile şehd ü şekeriz biz (2)*

(1) Mevlevilerde, derviş, binbir gün, tekkenin çeşitli hizmetlerini yapar ve on sekiz gün de kendisine tahsis edilen odada kalır, ondan sonra tarikatın dervişlik derecesine yükselmiş olur ve adına dede denir. Bu hizmete söz verip derviş elbisesini giymiye «soyunmak, çileye soyunmak» ve «ikrar vermek» denir.

(2) Mısır'daki Yusuf peygamberin haberini anmaz olduk. Sütlücede bir şûh balla şekeriz biz.

beytinde de anlattığı gibi XVI. yüzyıl mevlevilerinden olup orada gömülü bulunan Yûsuf Sine-çâk'ın «Cezîre-i Mesnevî» adlı eserini şerh etmiş, bu sıralarda Galata mevlevihanesi şeyhliği inhilâl etmiş, Çelebi tarafından Galip dede, bu tekkeye seyh tayin edilmiştir. (1771)

Esrar Dede, Tezkire'sinde, Galip Dede'nin Galata şeyhi olduğunu duyan III. Selim'in, Dede hakkındaki eskiden beri beslediği sevgisinin arttığını yazıyor. Gerçekten de Galip, pek harap olan tekkenin tamir ettirilmesi için Padişaha bir kaside sunar. Tekke tamir edilince tekke, semâ'hâne (1), semâ'hâne'deki hünkâr mahfili (2) bahçedeki şadırvan için tarihler söyler, ayrıca Kasımpaşa mevlevihanesi için de bir tarih düşürür. Hümbarahâne, dökümhâne, kışlalar, köşkler, çeşmeler yapıldıkça Galip, bunlara tarih düşürmeyi ihmal etmez. Padişah, kendisine Cevrî yazısıyla (3) bir Mesnevî armağan eder, Galip, buna bir kasideyle teşekkür eder. Bilhassa Padişahın kız kardeşi Beyhan Sultan'la arası pek iyidir. Tertip ve tezhip edilen divanını, bir kasideyle ona takdim eder, yaptırdığı köşklere, yalılara, çeşmelere tarihler düşürür. Mevleviler arasındaki rivayetlere göre Galip Dede, Beyhan Sultan'ın huzuruna da çıkar ve Sultan tarafından «Pamuk seyhim» diye iltifatlara mazhar olurmuş. Divanında,

[1] Mevleviler, müzikle dönerler ve bu dinî raksa semâ' derler. Semâ' edilmeye mahsus, zemini düz ve birbirine bitişik cilâli tahta döşenmiş, geniş yere, semâ' evi anlamına gelen semâ'hâne denir.

[2] Camilerde, tekkelerde, hususî bir kapısı ve yolu olan ve camie, yahut tekkeye bakan kısmı, süslü kafeslerle örtülü bulunan yüksek ve mihraplı yere hünkâr mahfili denir. Padişah gelince, buraya çıkar, namazını orada kılar ve töreni seyrederdi.

[3] Cevrî, XVII. yüzyıl şairlerindendir. Mevlevî tarikatine ve melâmîliğe mensuptur. 1654 - 55 de İstanbul'da ölen Cevrî, aynı zamanda hattattır.

*Mâh-ı burc-ı azâmet hâmi-i ehli irfan
Mîhr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhan Sultan (1)*

mütekerrir beytini muhtevi bir tercîdeki

*Bir suhanla dil-i vîranımı mâmur etti
Ede mesrûr anı Hak gönlümü mesrûr etti
Şafak-ı şefkatî kâşânemi pür nûr etti.
Hâtırmıdan sitem-i dehri bütün dâr etti
Dîde-i hâsîd ü câhid vâd ise kûr etti
Dâstân-ı hünerim âleme meşhûr etti (2)*

gibi bendler, bu rivayetlerin doğruluğunu gün gibi gösterir. Yine mevlvî rivayetleri, Şeyh Galib'in, Beyhan Sultan'ı, ümitsiz bir aşkla sevdiğini bildirmede. Şiirlerinden meydana gelen seçmelerimiz arasındaki bir şiiri, gerçekten de me-yus ve vuslat ümidinden çok uzak bir aşkı belirtiyor. Bu bakımdan bu rivayetin de doğru olduğu kanaatindeyiz.

Galib'in sarayla münasebetine ait rivayetler arasında, Padişahın, bir kere Şeyh Galib'in dizine yatarak onun şiirlerini dinlediği rivayeti de vardır. Galib'in bu ikbal devresi, pek uzun sürmemiştir. Çünkü pek içli olduğu anlaşılan şair, uzun sürmeyen bir hastalıktan sonra hicrî 1213 recebinin yirmi altıncı çarşamba günü (1799) henüz kırk iki yaşındayken vefat etmiştir. Ahmet ve Mehmet adlı iki oğluyla Zübeyde adlı bir kızı kalmıştır. Galata mevlevihanesinde, Mesnevî şarihi Ankaralı Rüsuhi İsmail Dede'nin türbesinde gömülmüştür.

(1) Büyüklük burcunun ayı, irfan ehlinin koruyucusu, himmetler göğünün güneşi, Beyhan Sultan Hazretleri.

(2) Bir sözle yıkık gönlümü yaptı, Tanrı onu da sevindirsin, gönlümü sevindirdi. Esirgeme şafakiyle yerimi yurdumu nurlarla doldurdu. Hatırmıdan, zamanenin sitemini tamamiyle uzaklaştırdı. Varsa, hasetçinin, münkirin gözlerini kör etti, hüner destanımı âleme tanıttı.

Meşrebi ve şairliği

Galip, şiirlerinden de anlıyoruz ki kendisine güvenen, büyük bir iş yaptığına kani olan mağrur bir şairdir.

*Gencincede resm-i nev gözettim
Ben açtım o genci ben tükettim*

diyen ve devrinde, şairlikten eser kalmadığını söyleyip ancak kendisinin «söz sultanı» olduğunu ilân eden şair, gurura olduğu kadar zekâyâ da sahip bulunduğundan bu benliği, çok defa ve bilhassa Mevlânâ ile mevlvî büyüklerine karşı bir gönül alçaklığı şeklinde gösterebilir.

Mevlevî rivayetleri de onun bu karakterini tesbit etmektedir:

Rivayete göre bir gün III. Selim Beşiktaş mevlevihanesine gelmiş. Şeyh Galip de oradaymış. Tekkenin şeyhi, Ankaralı İsmail Rusuhi'nin Mesnevî şerhini arapçaya çeviren Yusuf Dede'dir. Padişah, Mesnevî'nin, Galip tarafından okutulmasını emreder. Halbuki bu, tarikat usulüne aykırıdır. Böyle olmakla beraber Galip, kürsüye çıkar. Fakat Yusuf Dede, aşağıdan Galib'e bir kere bakar. Galip, yaptığı hareketin kötülüğünü anlar, müteessir olur, şaşırır ve hiçbir şey söyleyemeden kürsüden iner. Mevlevilere vöre gönle uğrar, gönül altında kalır, yani gönül kırar ve bir daha iflâh bulmaz. Tekkesine dönünce hastalanır ve bu hastalıktan ölür.

Başka bir rivayete göre, tarikat edebine uygun olmadığı halde bir gün, Yenikapı mevlevihanesinde, şeyhi Ali Nutku Dedeyle (ölm. 1804), sikkesini başından çıkararak lâübali bir şekilde konuşmaya başlar. Bir başka rivayete göre de bir gün, feyiz aldığı Yenikapı tekkesine, ata binmiş olarak gelmiş, hattâ tekkede ahçıbaşıya, yani mürebbi olan Seyyid-i Sahih Ahmed Dede (ölm. 1813), tekkeye giden yolun üstünde, sikkesini başından çıkararak niyaza durmak suretiyle yaptığı yolsuzluğu kendisine ihtar etmiştir. Ölümüne bu hâdisenin sebep olduğu da rivayetler arasındadır.

Şeyh ve Dede sözlerine bakarak Galib'i sūfî bir şair sananlar aldanırlar. Onda tasavvuf, hiçbir zaman esas unsur olmamıştır. Bazı sözleri, bazı şiirleri tasavvufî ise bu, ancak mevlevîliğin tesiriyle meydana gelmiştir. Zaten Şeyh Galib'in devri, tasavvuf devri değildir, ıslahat ve yenilik teşebbüslerinin hızlandığı bir devirdir ve Galip de tamamıyla devrinin adamıdır. Esasen Galip, inanç bakımından, zahit mevlevilerden değildir. O vakit, onun feyiz aldığı Yenikapı mevlevihanesi, mevlevî melâmetini temsil etmekteydi. Babasının mezar taşından da Melâmî-Hamzevî olduğunu öğrenmiştik. Galip'te de bu neşe vardır ve Galip, din bakımından müsamahalı bir görüşe, inanç bakımından varlık birliği inancına ve insanın en yüce, en olgun varlık bulduğuna, neşe bakımından da Ali'yi, öbür halifelerden üstün gören bir telâkkiye sahipti. Fakat onda bu meşrep, hiçbir vakit taassup derecesini bulmamıştı. Hattâ onun,

*İkrarımıza ser verimiz ahde kavîyüz
Biz Şâh-ı Vilâyet kuluyuz hem Alevîyüz (1)*

mütekerrir beytini muhtevi olan ve on iki imama aşırı bir sevgi, Yezid'e ve Ehl-i beyt düşmanlarına taşkın bir düşmanlık duygusu belirten meşhur müseddesi, Şeyhin Şii olduğu kanaatini uyandırmış, tekkeden Sünnîler uzaklaşmış, Galata mevlevihanesi, İranlılarla dolmuştu. Gitgide İranlıların ırfan erbabından ziyade cahilleri tarafından dolup boşalan bu muhit, Şeyhi sıkılmış, kendisi gibi tamamıyla Alevî bir meşrebe sahip bulunan ve yazısı da güzel olan Esrar Dede'ye, «Yâ Hazret-i Muâviye» levhası yazdırıp başucunda duran «Yâ Ali» levhasının yerine astırmıştı. Bunu göden Şiiler de ertesi hafta tekkeye uğramayınca Galip Dede, gördün mü Esrar demişti, bir şiir söyledik, Sünnîleri kaçırdık, bir levha yazdırdık, Şiileri dağıttık, biz bize kaldık!

Şeyh Galip, Türk Divan edebiyatında Sebki Hindînin

(1) İkrarımıza baş verimiz, ahdimizde sağlamız. Biz, Şâh-ı Vilâyet Ali kuluyuz, hem de Ali'ye mensubuz.

tek mümessilidir. Fakat bu tarzı yayan Sâib-i Tebrîzî, Tâlib-i Âmulî, Kelîm-i Hemedânî, Şevket-i Buhârî gibi İran şairlerinin tarzlarını kabul ederek meydana getirdiği bu tarz, ondaki yenilik sevgisinden ileri gelmiştir. O, Hüsn ü Aşk'ta,

*Gûyâ ki suhanverân-ı pîşîn
Her söyliyeler zamân-ı pîşîn
Hiç kimsede kalmayıp liyâkat
Şâirlerin ola kârı sirkat*

*Birbirine satmak için eş'âr
Mazmûn-ı nevi ederler inkâr*

*Kendülere olmamakla makdûr
İster ede subh-ı nazma deycâr*

*Diğer müteşâirân-ı küttâb
Kim ekseri hâcegân-ı küttâb*

*Kerrâke-i sūf-ı pür mübâhât
Mevc-âver-i bahr-i ıstılâhât*

*İndinde muazzam-ı metâlib
Ezberlene Münşeât-ı Râgîb*

*Ya'nî ki kelâm-ı tâze-mazmûn
Nâyâb ola hemçü tab-ı mevzân*

*Evsâf-ı Hudâ'ya gayet olmaz
Feyz-i suhana nihâyet olmaz
Tedkryk-ı nazarla eyle insâf
Ol feyzi tükettiler mi eslâf*

*Bî gaye vü bî kıyâs ü tahmîn
Söylenmede nev be nev mazâmîn*

*Sen kudret-i fehmi eyle peydâ
Ben söyliyeyim sen eyle ısga*

*Ez cümle teceddüd-i havâdis
Mazmân-ı neve değil mi bâis (1)*

sözleriyle yenilik aşkını belirttiği gibi,

*Şâir deme ehl-i dil demektir
Hoşmeşreb ü mu'tedil demektir*

*Deryâ-yı şarâb-ı fikre dalsın
Anı göreyim ki gevher alsın*

*Gevher dediğim değildir ol söz
Kim bir yere gelmiş ola kaşgöz*

*Mânende-i mâkiyân-ı garrâ
Bir beyza hezâr fahr ü da'vâ*

*Bak bak ne güzel edâ-yı şîrin
Gül-bûse yanında lâ'l-i nûşîn*

(1) Sanki eskiden gelen şairlermiş gibi hep eski zamanı anlatsınlar. Hiç kimsede liyakat kalmasın da şairlerin işi gücü, hırsızlık, söz çalma olsun... Birbirlerine şiir satmak için yeni mazmunu inkâr ederler... Kendileri beceremediklerinden nazım sahibini karartmak isterler. Bir de kâtiplerden şairlik taslayanlar vardır ki bunların çoğu devlet kalemlerinde vazifelidir. Sof cübbe-leri, övünüşle dopdoludur, terimler denizini dalgalandırırılar sanki Bunların yanında en büyük gerekli iş, Ragıp Paşa'nın nesir yazarlarından meydana gelen kitabını ezberlemektir... Yâni, taze mazmunlu söz, düzgün ve ölçülü şairlik tabiatı, gibi meziyet bulunmaz bunlarca... Halbuki Tanrı vasıflarının sonu yoktur. Söz de Tanrı sıfatıdır ve sözün feyzine de nihayet olamaz. Sen dikkatlice bir bak, bir incele de insaf et, o feyzi, gelip geçenler tükettiler mi? Yeniden yeniye sayıya, tahmine, kıyasa sığmayacak kadar mazmunlar söylenmede. Sen anlayış kudretini peydahla da ben söyliyeyim, sen dinle. Şu cümleden biri de bu: olayların yenilenip durması, yeni mazmunların bulunmasına sebep değil mi ki?

*Cem'iyyete kıl şu sözde dikkat
Giysû-yi siyâh-ı şâm-ı gurbet*

*Hancer burada zihî nezâket
Ebrâsuna eylemiş işâret*

*Gerçi bu da haylice hünerdir
Ammâ ki suhan yine diğerdır*

*Bir şâir-i rind-i pâk-meşreb
Dedi bu sözü makama enseb*

*Hâyîde edâya sunma kim el
Bir kerre dahi demişler evvel (1)*

sözleriyle de şiir telâkkisini tesbit eder. Bütün bu yenilik sevgisine rağmen Şeyh Galip, yepyeni bir şey yapabilmiş, şiire, gerçekten bir yenilik getirebilmiş midir? Maalesef bu soruya müsbet bir cevap veremeyeceğiz. Divan edebiyatının klişeciliği, buna meydan vermez ki. O da yine kaşgöz, boybos peşinde koşmuş, aynı klişeleri kullanmak zorunda kalmış, yalnız mümkün olduğu kadar ince ve hayalî mazmunlar, mümkün olduğu kadar yeni ve hattâ devrine göre aşırı sayılan buluşlarla şiiri süslemiştir, işte o kadar. Yoksa tamamiyle yeni saydığı mazmunların, hattâ Hüsn ü Aşk'ın

(1) Şâir demek, gönül ehli, âşık, meşrebi hoş ve mutedil kişi demektir. Düşünce şarabının denizine dalsın da göreyim onu, inci çıkarsın. Ama inci dediğim söz, kaş göz kelimelerinin bir yere gelmesinden meydana çıkan söz değildir. Bu çeşit şiir yazarlar, mağrur, aldanmış tavuklara benzerler: bir yumurta yumurtlarlar, binlerce defa övünüp davaya kalkışır, bağırır dururlar. Bak bak derler, ne de tatlı eda. Gül gibi gülümseme yanında tatlı lâ'l renkli dudak. Şu sözdeki topluluğa dikkat et: Gurbet gecesinin siyah saçları! Burada hancer sözü ne de lâtif düşmüş, kaşlarına işaret etmede! Evet, gerçi bu da haylice hünerdir ama söz, başka bir şeydir yine de. Temiz meşrepli bir rind şâir, burada en uygun olarak şu sözü söylemiştir: Evvelce bir kere daha söylenmiş olan çiğnenmiş edaya el sunma.

orijinali, yine İran edebiyatındadır ve Galip, beğenmediği taklitten yine kurtulamamıştır.

Galip'te, Türk divan edebiyatı şairlerinden bilhassa Nedim'in tesiri açıkça görünür. Birçok gazelleri, Nedim'e nazire olduğu gibi hele şarkılarında Nedim'in edâsı, pırıl pırıl meydandadır. Burada şunu da söylemeden geçemiyeceğiz: Galip, keşke yenilik aşkıyla Sebk-i Hindî'ye meyletmeseydi de duygusunu, olduğu gibi duyurmuşsa çalışsaydı, keşke

*Peyrevi olma gel ol reh-rev-i ârâman kim
Cîn-i dâmenleri pîşânî-i rehten görünür*

*Zulmet-i harfte seyyâre-i ma'nî Galib
Gevher üşkûfesidir zülf-i siyehten görünür (1)*

gibi beyitler yerine

*Efendimsin cihanda itibarım varsa sendendir
Miyân-ı âşıkanda iştihârım varsa sendendir,*

yahut:

*Nihâlin ağzı köpürdü şükûfe zannetme
Cihânı eyledi divâne cûybâr-ı bahâr*

gibi beyitler söyleseydi (2).

Galip'te sade dil taraftarlığı da vardır. Hüsn ü Aşk'ın telif sebebi bölümünde,

(1) Eteklerinin hüklümleri, buruşukları, yolun altında görülen o huzur ve istirahat yolcusunun, gel, ardına düşme. Galip, harf karanlığındaki mâna seyyaresi, mâna yıldızı, bir inci çiçeğidir ki siyah saçlar arasında görünmede, parlamada.

(2) IX. Şiirin ilk beytiyle XI. şiirin ikinci beyti.

*Manzûme-i fârisi veş ebyat
Bîlcümle tetâbu'-ı izâfât*

*İnşâya verir eğerçi zînet
Türkî söz içinde ayn-i sıklet (1)*

der ve XVI. yüzyıldaki «Türkî-i basît» e rağbet göstererek divanına, sade dille bir gazel de katar. Fakat yine söylememiz gerekir ki eskiden beri şairler tarafından çengel sakızı gibi çignenip duran bu sade dil sözü de Galip'te yine bir söz olarak kalmış, bir tek gazelden ve ağırlı dille sadelik isteginden başka bir eser verememiştir.

Eserleri:

1) Divan. Divanını ölümünden on sekiz yıl önce, yirmi dört yaşındayken tertip etmiştir. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinin müze kısmında, mürettep ve fevkalâde tezhipli bir nüsha vardır. Yıldız sarayına ait olan bu divanın, III. Selim tarafından üç yüz altına ciltlettirilip tezhip ettirilen divan olması ihtimali vardır. Divanı, ölümüne kadar yazdığı şiirlerde toplanarak tertiplenen bir divan nüshası esas tutularak «Hüsn ü Aşk» la bir arada, 1252 Hicride, Mısır'da Bulak matbaasında Yesarizade yazısıyle ve pek güzel bir tarzda bastırılmıştır. Bu tek basmadan başka basması yoktur.

2) Al-Tuhfat-al- Bahiyya. Bu arapça mensur eser, Trabzonlu Köseç Ahmed Dede'nin (ölm. 1781) «Al-Suhbat-al- Sâfiyya» adlı arapça risalesinin şerhidir. Hem risalede, hem de şerhte mevlevî tarikatının esasları belirtilmektedir.

3) Şerh-i Cezîre-i Mesnevî. XVI. yüzyıl mevlevî büyüklerinden Yûsuf Sîne-çâk'ın, Mesnevî'den, bir bütün teşkil edecek tarzda seçtiği üç yüz altmış altı beytin şerhidir. Galip, bu şerhi, Galata'ya şeyh olmadan yazmıştır. Galib'in

(1) Farsça manzume gibi beyitler: Tamamiyle birbirine ulaştırılmış izafet terkipleri, şiirin kuruluşuna ziynet verir ama türkçe söz içinde de ağırlığın ta kendisidir.

ölümünden yirmi altı yıl sonra yazılmış bir nüshası, İstanbul Üniversitesi kütüphanesindedir.

4) Mevlevî şairlerine ait Tezkire. Galip, mevlevî şairlerin şiirlerinden seçmeler yapmış ve müsveddesini, çok sevgili dervişi Esrar Mehmed Dede'ye vermiştir. Esrar, bu şiirleri tasnif ve tertip edip şairlerin hal tercümelerini de ilâve ederek «Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye» adlı şâirler tezkiresini meydana getirmiştir. Esrar Dede, Tezkire'sinin önsözünde bunu açıklar. Galib'in elinden taslak halinde çıkan ve Esrar tarafından tertip edilen bu Tezkire, Esrar Tezkire'si diye anılır.

5) Hüsün ü Aşk. Galip, divanından ziyade bu eseriyle tanınmıştır.

Eskiler, İran edebiyatından aldıkları «Hamse», yani beşlik adı verilen tarzda bir yenilik gösterememişlerdi. Çok defa manzum olan ve kafiye darlığı çekilmemesi için Mesnevî tarzında yazılan beş hikâyeden meydana gelen Hamse'nin biri, ekseriya «Sâki-nâme» olur, diğer hikâyelerin konuları, muayyen bulunur, ya İran'ın mitolojik tarihinden, yahut Arap-Fars halk hikâyelerinden alınırdı. Böylece meselâ Leylâ ile Mecnun, Hüsrev ile Şirin, defalarca yazılmıştı. Şair, bu muayyen mevzularda, ibda' kabiliyetini ancak mevzuu güzel işlemekte, aynı olayları, yeni buluşlarla anlatmakta gösterebilirdi.

Galip de, Hüsün ü Aşk'ta, Hamse tarzından tam mânâsiyle ayrılmadı. Onun hikâyesinde de bir kız, bir erkek vardır. Sevişirler ve sevdaları, maceralarla doludur. Fakat Galip, bu erkekle kıızı ve maceralardaki şahısları ve yerleri, insanî vasıfları teşhis ederek meydana getirmiştir. Vak'alar, insanın ruhi hayatında cereyan etmektedir.

İlk bakışta, bu buluşun gerçekten de pek orijinal olduğu sanılır. Fakat maalesef, Galip, «sırlarını Mesnevî'den aldım. Çaldım amma beylik malı çaldım ben» demekle beraber Hüsün ü Aşk'ta, mevzuu, Mesnevî'den ve Mevlânâ'dan almamış, aldığı kaynakların da adını anmamıştır.

Hüsün ü Aşk'ın konusunu hülâsa etmeden önce büyük İslâm Filozofu olup tasavvufî filozofiyi birleştiren ve şeri-

ate aykırı fikirleri yüzünden 1191 de, Halep'te ölüme mahkûm edilen, yememek ve içmemek suretiyle intihar eden Şeyh Şihâbeddin Maktûl'un, farsça «Mûnis-al- Uşşak» adlı ve yer yer manzumelerle bezenmiş mensur kitabının konusunu hülâsa edeceğiz:

Hüsün, yani güzellik, Aşk, yani sevgi ve Hüzün, yani mahzunluk, üç kardeştir. Âdem, yani ilk insan ve ilk peygamber yaratılınca Hüsün, onun varlığını kaplamıştır. Yûsuf peygamber yaratılınca da gelip onunla birleşmiştir. Aşk, Hüsün'ü bulmak için Mısır'a gider, Zeliâhâ'ya kapılır. Hüzün de Kenan eline varır. Yûsuf'un babası, Ya'kub peygambere mal olur. Aşk, Zeliâhâ'ya, can ülkesinden geldiğini söyler, bu ülkenin, dokuz köşkün (dokuz göğün) üstünde olduğunu anlatır, bedendeki kuvvetleri izah eder.

Eski tıp usulüne göre yazılmış olan bu kitapta, aslî şahıslar, Hüsün, Aşk ve Hüzün'dür. Hüsün, aklın, Tanrıyı bilme sıfatından, Aşk kendini bilme sıfatından, Hüzün de evvelce yokken sonradan var olan şeyleri bilme sıfatından meydana gelmiştir. Aşk, Hüsün'ü ister, Hüsün de Aşk'a eştir.

Şihâbeddin, bu eserin konusunu meşhur İslâm filozofu olup Şeyh-al- Reis diye anılan İbn-i Sînâ'nın «Risâlet-al Tayr — Kuş Risâlesi» adlı küçük kitabından almıştır. Sonradan Fuzûlî (ölm. 1555), Hamse'sindeki mensur ve farsça «Sihhat ü Maraz» adlı risalenin konusunu, Şihâbeddin Maktûl'un bu kitabından almıştır.

Ş Sihhat ü Maraz'da ruh, beden ülkesini beğenip orada yerleşir. Bu ülke, Mizaç adında bir kızın hükmü altındaki dört kardeş tarafından idare edilir. Hâsılı Mûnis-al- Uşşak'ta anlatılan her şey, fazlasiyle ve tafsîlâtıyla Sihhat ü Maraz'da anlatılmaktadır.

Eserin, başlangıç kısımlarından sonra Hüsün ve Aşk faslı başlar. Hüsün, Ferhat'tan, ruhun vasıflarını duyar ve beden ülkesine gider. Zaten Aşk da Rûh'a Hüsün'ü övmüştür ve Ruh, Hüsün'ü görmek istemektedir. Ruh, Hüsün'e Safâ, yani temizlik aynasını verir. Ruh, aynaya bakınca kendisini görür, Hüsün'ü gördüm sanır, ona candan, gönülden âşık

olur. Aşk, bu resmin düşmanları çoktur, onu İdrâk [anlayış] hazinesinde sakla diye tenbih eder. Ruh, Aşk'ın sözünü tutar. Fakat bir zaman sonra iştıyakı artar. Aşk'la beraber Beden ülkesine gelir, bu ülkenin her yanını dolaşır. Sonunda Melâmet [kınanma] diyarına düşer. Hayret ve Mahrumiyet'le eş olurlar. Rûh, geri dönünce Beden ülkesini harap olmuş bulur, üzülr. Aşk, Safâ aynasını getirtir. Rûh, aynaya bakınca kendisini zayıf ve perişan bir halde görür, bu benim, evvelki resmim nerede? der. Bunun üzerine Aşk Rûh'a Aşinalık [bilislik] sürmesini verir. Rûh, sürmeyi gözlerine çekince son derecede güzel bir resim görür, gerçek duruşa ulaşır, kendi kendisini bulur, sevmek ve sevilmek o halvet yurdunran dışarıda kalır.

Zaten Fuzuli Leylî vü Mecnun'da da, son kısımlarda,

*Erbâb-ı kemâle ol iyandır
Kim Hüsn ile aşk tev'emandır
Hüsn âyine-i cihan-nümâdır
Keyfiyet-i aşk ana cilâdır
Hüsn olmasa aşk zâhîr olmaz
Aşk olmasa hüsn bâhîr olmaz
Hüsn olmasa aşktan ne hâsıl
Ma'suk eder ehl-i aşkı kâmil
Olmaz ise aşk hüsn olur hâr
Aşk iledir ehl-i hüsn bazar (1)*

beyitleriyle aynı kanaati belirtir, hattâ âdeta Sihhat ü Maraz'ı hülâsa eder.

Ş Şimdi artık Galib'in Hüsn ü Aşk'ını hülâsa edebiliriz.

Galip, bu mevzuu, doğrudan doğruya Sihhat ü Maraz'

(1) Olgunluk ehline bu, açıktır ki hüsnle aşk, ikizdir. Hüsn, cihani gösteren bir aynadır, fakat aşk keyfiyetli, ona cilâdır. Hüsn olmasa aşk meydana çıkmaz, aşk olmasa hüsn görünmez. Hüsn olmasa aşktan ne elde edilebilir? Aşk ehlini olgun bir hale getiren, sevgilidir. Aşk olmazsa hüsn, hor hakir kalır. Hüsn ehlinin alış verişi, aşkıdır.

20 dan, bilvasita Münis-al-Uşşak'tan ve İbn-i Sînâ'nın Risâlet-al- Tayr'ından almıştır.

Sevgi oğulları denen bir kabile vardır. Bu kabile içinde bir gece, kıyametler kopuyor. O gece Hüsn adlı bir oğlanla Aşk adlı bir kız doğuyor. Aynı gecede doğan bu iki çocuğu, derhal birbirlerine nişanlıyorlar. Okuma çağına geldikleri zaman ikisi de Edep mektebi'ne gidiyorlar. Mektepte «Mollâ-yı Cünun — Çılgınlık Hocası», öğretmendir. Hüsn'le Aşk arasında, mektepte kalbî ve temiz bir bağlılık meydana geliyor. Hüsn, Aşk'ın evine de gidip gelmededir. Mâna seyir yeri denen bir bahçede gezintiler yapmadadırlar. Orada «Feyiz havuzu» denen bir havuz var. Kıyısında oturup eğleniyorlar. Bu bahçede, «Suhan — Söz» adlı bir ihtiyar, gelenleri ağırlamadadır. Suhan, bunların birbirlerini sevdiklerini anlayınca aralarında miyancılık ediyor. Fakat Hayret, bunların görüşmelerine mâni oluyor, Suhan, Hüsn'ün mektubunu Aşka, Aşk'ın mektubunu Hüsn'e götürmededir. Hüsn'ün, İsmet adlı bir dadısı, Aşk'ın da Gayret adlı bir lâlası var. Dadi ve lâla, sevgilileri teselli etmededir. Nihayet bu işin böyle gitmiyeceğini anlıyorlar, Aşk, kabile halkına baş vurup Hüsn'ü istiyor. Kabile halkı, bunu duyunca Aşk'la alaya başlıyorlar. Nihayet diyorlar ki: Hüsn'e sahip olabilmek için Kalb diyarına gitmen, oradaki kimyayı getirmen gerek. Fakat yolda birçok eziyetler çekeceksin. Göze alıyorsan yürü.

Aşk her şeye razı oluyor ve Gayret'le hemen yola düşüyor. Fakat her ikisi de, daha ilk adımda bir kuyuya düşüyorlar. Kuyu, o kadar derin ki aylar, yıllara eklense yine dibine ulaşmanın imkânı yok. Orayı bir dev, kendisine yurd edinmiş. Bunları, semirsınler de sonra yerim diye hapsediyor. Derken Suhan yetişip, kuyudaki tılsımlı bir ipi haber veriyor ve bir kuş şekline girip uçarak gidiyor. Devlerin bilmedikleri bu iple Aşk ve Gayret, kuyudan çıkıyorlar, tekrar ver elini kalb ülkesi deyip yola düşüyorlar. Fakat bu sefer de dehşetli bir kış hüküm sürmededir. Bin bir eziyetle yol alırlarken bu sefer de bir büyücünün eline düşüyorlar. Yine Suhan yetişiyor ve Hüsn'ün Aşk'a gön-

derdiği bir atlar bir kılıcı getiriyor. Kılıcın adı «Ah kılıcı»dır. At da kanlı göz yaşlarıyla aynı renkte güzelim bir attır. Hüsün, Gayret'e de kanat armağan etmiştir. Aşk ve Gayret bu sayede büyücüden kurtuluyorlar. Yolda cinlerle, gulyabanilerle savaşıyorlar. Nihayet bir ateş denizinin kıyısına geliyorlar. Denizin kenarında mumdandır kayıklar var. Bunlara binilip bu cehennem gibi denizden geçilecek. Aşk, şaşkın bir halde düşünüp dururken at, dile geliyor, beni mahmuzla, ben uçar geçerim diyor. Aşk, atı mahmuzlayınca gerçekten de o kırmızı donlu at, ateş denizinin bir alevi gibi karşıya geçiyor. Gayret de kanat çırpıp uçuyor, bundan da kurtuluyorlar.

İkisi de Çin ülkesi kıyılarına geliyorlar. Bu sırada Suhan, bir dudukuşu şeklinde gelip, Çin Padişahının «Hüs-rübâ — Akıl çelen» adlı bir kızı vardır, ona kapılırsan Hüs'nü elde edemezsin diyor. Fakat bu kız, Hüs'nün şekline girip Aşk'ı çağırıyor ve onu, her yanı resimlerle kaplı «Zâtüs-suver — Resimli» adlı bir kaleye götürüyor ve Gayret'le Aşk'ı, orada hapsediyor. Yine Suhan, bir bülbül şeklinde gelip kalede bir define var, onu elde etmek için kaleyi ateşe ver diyor. Aşk, kaleyi ateşleyince bütün resimler, Hüs-rübâ ile beraber yanıyor, içinde, örnek halinde bütün âlemin ve her şeyin bulunduğu bir âlem beliriyor. Bu âlemde Hüsün'den başka her şey var. Onun için Aşk, o âleme bakmıyor bile ve yine Gayret'le yolu düşünüyor. Fakat artık tamamiyle zayıflamıştır. Âdeta gam denizinde bir habbedir, nefes aldıkça harap olacak. Harfsiz bir mânaya dönmüştür. Elbise taşıyacak kudreti bile kalmamıştır. İpekli mehtap kumaşı kendisine yüküdür. Ateşböceği gibi bir şule den ibarettir, bazan görünmededir, bazan kaybolmada. Nihayet atından düşer, yerlere serilir.

Tam bu sırada bir kutlu sabah doğar. Suhan, ihtiyar bir doktor şeklinde gelir, kalk der, Kalb kalesine gidelim. Orasının padişahı Hüsün'dür. Zayıflığını duymuş, beni gönderdi. Aşk, bu müjdeyi duyunca canlanır, kalkar. Bu anda Gayret, gözünden kaybolur. Söze gelmez, bir gülüşü göklere bile sığmaz bir şevkle yola düşer, Kalb kalesine varır.

Kalede renk renk elbiseler giyinmiş askerler, Aşk'ı karşılarlar. Burası da tıpkı Zâtüs-suver kalesine benzemektedir. Yalnız buradaki resimler canlı, oradakiler cansız. Döşemesi tamamiyle ayna. Derken Gayret, Suhan, İsmet, Mollâyı Cünun... hepsi orada görünür. Suhan, Gördün ya der, burada ne büyücü var, ne gulyabani. Nerden kalktın, nereye geldin? Burası neresi, ben kimim? Büyücüyü öldüren de bendim, bu yolları arıtıp düzleyen de. O bülbül de bendim, o doktor da. Şimdi seni vuslata davet ediyorum. Aşk, Hüsün'dür, Hüsün de Aşk'ın ta kendisi. Birlikte bu dedikodular yoktur.

Suhan, bu sözlerden sonra Aşk'ı, Hayret'e teslim eder. Mollâyı Cünun Gayret, İsmet, Suhan, hep geride kalırlar. Hayret, Aşk'ı alıp götürür, vuslat perdeleri açılır.

Galip, burada, «Hikâye burada bitti. Bundan ötesi görünmez. Şükürler olsun o ebedî hayat sahibi Tanrıya ki söz, sükût âlemine erişti» der.

Galip, Hüsün ü Aşk'ı, «Hitâmuhul-misk — 1197» tarihinde (1782-1783), yani yirmi altı yaşında ve cileye girmeden yazmıştır. Baş tarafında, bir mecliste, Nabî'nin Hayrâbâd'ının okunduğunu, meclistekilerin bu kitabı pek övdüklerini, kendisinin de, Nabî'nin, onu ihtiyarlığında söylediğini, konusunu Ferîdeddin Attâr'dan aldığını, dilinin arapça ve farsçayla karışık olduğunu, pek o kadar övülecek bir kitap bulunmadığını söyleyince kendisine, böyle bir kitap yazması teklif edildiğini, bu teklifin bir sınama olduğunu anlayıp işe giriştiğini ve Hüsün ü Aşk'ı yazdığını anlatır.

Şeyh Galip, Hüsün ü Aşk'ın konusunu, esas bakımından, Fuzûlî'nin Sihhat ü Maraz'ından almakla beraber diğer kaynaklardan da faydalanmıştır. Sevgi oğulları kabilesinin, bir Arap kabilesi oluşu, Hüsün'le Aşk'ın birbirlerini sevmeleri, mektebe devamları ve sevgilerinin, orada ilerleyişi, Fuzûlî'nin Leylî vü Mecnûn'undan alındığı gibi bu kitapta, Galib'in de itiraf ettiği gibi yer yer «Mesnevî» den alınan kısımlar vardır. Meselâ, Sevgi oğulları kabilesi anlatılırken, Mesnevî'deki, Bağdat halifesine su götüren bedevî hikâyesi, esas tutulmuş, son kısımlarda, Suhan'ın bir ihtiyar doktor

şeklinde gelişinde, Mesnevî'nin ilk hikâyesindeki Tabîb-i İlâhî'nin gelişi hikâyesinden faydalanılmıştır. Ayrıca kitapta, Attâr'ın Mantık-al- Tayr'ından da faydalanılan yerler vardır. Zâtüs-suver kalesi, cennette resimlerle dolu bir çarşı bulunduğunu bildiren ve sûfiler tarafından büyük bir önem verilen ve hattâ Mesnevî'ye de alınan bir peygamber buyruğundan alınmadır. Kalb kalesinde, bütün âlemdeki varlıkların birer örneği bulunuşu da Eflâtun'un, İde nazariyesinden doğan ve tasavvufa da giren bir telâkkinin ma'kesidir.

Seçmelerimizde, Hüsn ü Aşk'ın, birbirine ekli ve tam bir hülâsasını verdiğimizden okuyucular, iki bin yirmi yedi beyitten ve beşer beyitlik ve her biri altışar mısradan meydana gelen dört tardiyeden ve bu suretle de yirmi bin yüz yetmiş dört mısradan meydana gelen bu kitabı, tam bir bütün halinde bulacaklardır.

Abdûlbâki GÖLPINARLI

BİBLİYOGRAFYA

- Abdûlbâki Gölpınarlı: Melâmîlik ve Melâmîler. İst. Üniv. Kütüphanesi, Türkiyat Enstitüsü, 1931.
- Abdûlbâki Gölpınarlı: Sıhhat ve Maraz tercemesi. İst. Üniv. Tıp Tarihi Enstitüsü, 1940.
- Abdûlbâki Gölpınarlı: Galip Dede, Şeyh. Aylık Ansiklopedi. No. 50 haziran, 1948, s. 1440 - 1445.
- Aliyy-ibn-i Şâhek: Şarhu Risâlat-al Tayr. İstanbul. Üniv. K. Arapça yazmalar, No. 1458.
- Azer (Lûtf-i Ali): Âteş-kede. Bombay, 129.
- Esrar Dede: Tezkire-i şuarâ-yı Mevleviyye. İst. Üniv. K. Türkçe yazmalar, No 3894.
- Fatin: Şuarâ Tezkiresi (Hâtimet-al-eş'âr). İst. İstihkâm alayları Litografya Matbaası, 1271.
- Galib Dede: Dîvan. Mısır, Bulak Mat. 1252.
- Galib Dede: Hüsn ü Aşk (Dîvan'la bir arada basılmış nüsha).
- Galib Dede: Serh-i Cezîre-i Mesnevî. İst. Üniv. K. Türkçe yazmalar, No. 1388.
- İbn-i Sînâ: Risâlat-al- Tayr. İst. Üniv. K. Arapça yazmalar, No. 1458.
- Lâmî: Nefehât tercemesi. İst. 1289.
- Nedim: Dîvan. İst. İkdâm Matbaası, 1338 - 1940.
- Rızâkulî Han Hidâyet: Macma'-al- Fusahâ. Tahran 1295.
- Sadettin Nüzhet Ergun: Şeyh Galib, Hayatı ve eserleri. İst, 1936.
- Şihâbeddin Maktûl: Mûnis-al- Uşşak (The Lovers' Friend). Otto Spies tab'ı. Jamia Masjid, Delhi, 1934.

TERCİ-i BEND

I

- 1 Ey ruh-ı pâkinde iyan nûr-ı zât
Sînesi âyîne-i vech-i sıfât
- 2 Pertev-i hüsnünde nümâyan tamâm
Sırr-ı Hudâ mâ hasal-i kâinât
- 3 Sen urıcak vakt-ı semâ' içre çerh
Şem'ine pervâne olur şeş cihât
- 4 Şevk ile can tâzelenür ben desem
Nutm-ı safâ-bahşine rûh-ül hayât

1. Ey Tanrı zâtı, tertemiz yüzünde görünen, ey gönlü sıfatların aynası olan [1],

2. Tanrı sırrı ve varlıkların tümü, güzelliğinin ışığında tamamiyle görünmede.

3. Sen semâ' ederken çark urunca altı cihet de ışığında pervane kesilir [2].

4. Temizlikler, safalar bağışlayan sözüne, yaşayışın ruhu desem şevkle can, tazelenir.

[1] Tanrı, zâtiyle bilinmez, sıfatlarıyla bilinir. Hayat, kudret, bilgi sahibi oluş, ortağı bulunmayış... gibi sıfatları olduğu gibi yaratıklara nispetle de yaratmak, acımak, diriltmek, öldürmek gibi sıfatları vardır. Sûfilere göre kim yaparsa yapsın ve ne yaparsa yapsın, bütün işler, Tanrı sıfatlarının zuhurudur, sıfat da zâtın aynıdır ve varlıklar, Mutlak Varlık olan Tanrı'nın tecellileridir.

[2] Semâ', müzikle yapılan dinî rakıstır. Mevlevî semâî, sol ayağını yerden oynatmadan sağ ayağını, diz kapağına kadar kaldırmak ve sol tarafa basmak, aynı zamanda sol ayağını da yerinde sola doğru çevirmek suretiyle sola doğru dönüşle yapılan bir rakıstır. Sağ ayağı sola atmaya «çark urmak» denir.

- 5 Pertev-i envâr-ı cemâlin senin
Işk ile verdi dü cihâna sebât
- 6 Doldu tecellî-i Hudâ'dan sivâ
Şems-i mahabbet edicek iltifât
- 7 Yandı o âteşle dil ü cânımız
Etti cemâlin veli keşf-i simât
- 8 Âh minel ıskı ve hâlâtihi
Ahraka kalbî bi harârâtihi
- 9 Görmeğe istersen eğer mahşeri
Çerhte seyreyle o meh-peygeri
- 10 Işk ile galtide olup mihr veş
Salmada âlemlere nûr ü ferî
- 11 Etmede nüh kubbeyi envâra gark
Düpdüz edip bâhter ü hâveri

5. Güzellik nurlarının ışıgı, aşkla iki cihana da sebat vermede, iki dünya da o ışıkla durmada.

6. Sevgi güneşi vurunca bütün âlem Tanrı tecellisiyle doldu.

7. O ateşle gönlümüz de yandı, canımız da. Fakat güzelliğin de (zâtına perde olan) sıfatlarını açtı (yüzünü gösterdi).

8. Ah aşktan ve aşkın hallerinden. Gönlümü, hararetleriyle yaktı [1].

9. Mahşeri görmek istersen o ay, bedenliyi çarkurup dönerken seyret [2].

10. Aşkla güneş gibi dönüp yuvarlanmada ve dünyalara nur ve ışık salmada.

11. Batıyla doğuyu dümdüz edip dokuz kubbeyi nurlara boğmada [3].

[1] Bu beyit Mevlânâ'nındır.

[2] Mahşer, toplanılan yer demektir. Müslüman inançlarından biri, günün birinde, kıyametin kopması ve bütün ölenlerin, kıyametten sonra mahşerde toplanarak yaptıkları iyilik ve kötülüklerin sorulup tartılarak iyi olan ve inananların cennete, kötülük yapan ve Tanrı'ya inanmayanların cehenneme gitmesi inancıdır.

[3] Eskiye göre dünya, âlemin merkezidir. Dünyanın çev-

- 12 Kûy-sıfat peyrev olup sen dahi
Düş yola farkeyleme pâ vü seri
13 Deff ü celâcille semâ' et heman
Alma kola bu felek-i çenberi
14 Tutma kulak devrine ahkâmına
Serseridir serseridir serseri
15 Ben hele gaybeylemişim kendimi
Âteş-i sevdâya düşelden beri
16 Âh minel ışkî ve hâlâtîhi
Ahraka kalbî bi harârâtîhi
17 Âşık ne serv ne server gerek
Bâşına buyruklara efser gerek

12. Sen de top gibi ardına takıl, yola düş, başı ayağı farketme.

13. Def ve zil sesleriyle dönedur. Bu çenbere benziyen döneğ feleği kola alma, ona aldırış etme [1].

14. Onun dönüşüne, hükümlerine kulak verme. O, serseridir, serseridir, serseri.

15. Hele ben, sevdâ ateşine düşeli kendimi kaybetmişim.

16. Ah aşktan, aşkın hallerinden. Hararetleriyle yaktı kalbimi.

17. Âşık ne selvi gerek, ne önder. Âşıkın, kendi başına buyruk olanlara, hükme uymayan hür kişilere baş tacı olması icab eder [2].

resinde, birbirini kaplıyan dokuz gök vardır. Bu göklerin yedi tanesinde büyük yıldızlar, sekizinci gökte dönmeyen, yerinde duran yıldız kümeleri vardır. Dokuzuncu gökte hiçbir yıldız yoktur.

[1] Eskilere göre yıldızlar, göklerle beraber dönerler ve vaziyetlerine göre yeryüzüne tesir ederler. Yağmur, kar v.s. gibi hâdiselerle yeryüzünde meydana gelen savaş, barış v.s. ve adamın başına gelen işler, hep onların tesiriyle olur. Bu inanç yüzünden eskiler, daima felekten, yani gökten şikâyet etmişlerdir.

[2] Bir hükme tâbi olmıyan ve birinin emrine uyup kul, köle olmıyan kişiye, aynı zamanda oğlu, kızı, ailesi, hasılı bir bağlantısı bulunmıyana «başına buyruk» derler. Bu söz, türkçede bir «örf mecazı» dır.

- 18 Devr-i felekten nola pervâneye
Şem'i tavâf etmeğe bir per gerek
19 Yanması hâzır yolu ma'lûm anın
Haccına ne zâd ü ne rehber gerek
20 Bu sözü ammâ ki kolay sanma sen
İşk gibi sînede gevher gerek
21 Kuvvet-i bâzû bu kapuda durur
Rüstem işi anlama Hayder gerek
22 Terk-i hevâ etmesi âsan değil
Avn-i Hudâ feyz-i Peyember gerek
23 Bâşına gavgaa-yı kıyâmet kopup
Sînede bir mihr-i münevver gerek

18. Gök dönedursun, bundan pervaneye ne? Ona, ışığ tavaf etmek, onun çevresinde dönüp dolaşmak için sade bir kanat lâzım [1].

19. Yanması hazır, yolu belli. Hac etmesi için ne azığa ihtiyacı var, ne kılavuza.

20. Fakat bu sözü kolay sanma sen. Gönülde, aşk gibi bir inci gerek.

21. Bu kapıda kol kuvveti durur, işe yaramaz. Rüstem işi anlama, Hayder olmak gerek [2].

22. Nefis isteklerine uymayı terketmek, kolay iş değil Tanrı yardımı, Peygamber'in feyzi lâzım.

23. Başına kıyamet kavgası kopmalıdır. Gönülünde, aydın bir güneş, bir sevgi bulunmalıdır.

[1] Zengin olan ve sıhhatte bulunup kendi gidip gelinceye dek ailesinin ve bakıma muhtaç yakınlarının ihtiyacını temin edebilen müslümana, yol eminse, ömründe bir kere Mekke'ye gidip Kâbe'yi ziyaret etmesi, dinî bir borçtur. Kâbe'nin, yedi kere çevresini dolaşmak, iki rikât namaz kılmak v.s. gibi törenlerle yapılan bu ziyaret törenine «haccetmek», bu töreni yapana «hacı» derler. Süfilerce asıl Kâbe, insanın gönlüdür ve gönül yapmak, haccan üstündür.

[2] Rüstem, İran'ın mitolojik tarihinde adı geçen bir kahramandır. Hayder, aslan demektir ve Muhammed Peygamber'in amcasının oğlu, dâmadı ve kardeşliği olan dördüncü halife Ali'nin adlarındandır.

- 24 Âh minel ıskı ve hâlâtıhi
Ahraka kalbî bi harârâtıhi
- 25 Işk gelip milk-i dile oldu şâh
Derd ü gam ü mihneti kıldı sipâh
- 26 Etti o vîrâne-yi ma'mûrezâr
Leşker-i endûha kılıp cilvegâh
- 27 Meş'aleler yandı derûn ü birun
Nûr-ı tecellî dolup ol hânkah
- 28 Arsa-i mahşer gibi oldu iyan
Gûşe be gûşe nice bin dâd-hâh
- 29 Sûr mu mâtem mi bilinmez yakıyn
Nây ü kudûm ile gelir âh âh
- 30 Hayret alıp aklımı oldum hamûş
Dehşetim idrâk ederim gâh gâh

24. Ah aşktan, aşkın hallerinden. Yaktı kalbimi hararetleriyle.

25. Aşk gelip çattı, gönül mülküne padişah oldu, derdi, gamı, mihneti derleyip topladı, kendisine asker edindi.

26. Derd ve elem askerinin gelip gittiği, konup göçtüğü bir yer yaptı da o yıkık yurdu tamamıyla mâmur bir hale soktu.

27. O yüce yoksullar yurdu, dervişler yatağı, tecellî nuruyla doldu da içten, dıştan meşaleler yandı.

28. Orası, mahşer alanına döndü, her bucakta binlerce aman dileyen, yardım isteyen kişi belirdi.

29. Dügün müdür, yas ma? Adamakıllı bilinmez ki. Ah ah, neyle, kudümle gelip çatar [1].

30. Aklımı şaşkınlık aldı, susup kaldım. Yalnız bazı bazı uğradığım dehşeti anlamaktayım.

[1] Ney, kamıştan yapılan ve nefesle çalınan yedi delikli bir çalgıdır. Kudüm, çiftenâra da denen ve yere konup küçük ve başları toparlak iki değneklerle çalınan, birbirine bağlı, yan yana konmuş iki dümbelettir ki bunlara vurularak usûl tutulur ve müzik takımı idare edilmiş olur.

- 31 Sabr ü sükûn gitti elimden tamâm
Anlamadım aslını Bârî gûvâh
- 32 Nûr-i mücessem midir âteş midir
Yâkışını söyliyemem âh âh
- 33 Âh minel ıskı ve hâlâtıhi
Ahraka kalbî bi harârâtıhi
- 34 Bak o mehin zülf-i şiyeh-târına
Can geçinir dârına berdârına
- 35 Gonca yeter şu'lesi pervâneye
Hak yetüre bülbülü gülzârına
- 36 Çeşmi okur hışm ile ism-i celâl
Bâkışı «Yâ hû» çeker envârına
- 37 Sırrını keşfetmek için hayretin
Kıl nazar âyîne-i ruhsârına
- 38 Bir nefes olduysa eğer rû-nümâ

31. Elimden sabır da tamamıyla gitti, tahammül de. Tanrı tanıktır ki aslını anlamadım;

32. Mücessem, insan şekline girmiş nur mudur, ateş mi? Hele yakışını hiç anlatamam. Âh ah.

33. Ah aşktan, aşkın hallerinden. Hararetleriyle yaktı kalbimi.

34. O ay yüzünün siyah saçlarına bak. Her teli bir darağacına benziyen o saçlara asılana canlar feda.

35. Işığı, yalımı, pervaneye kâfi bir goncadır. Bülbülüyse gül bahçesine Tanrı ulaştırırsın.

36. Gözleri, hiddetle, şiddetle Allah Allah adını okumada, bakışı, nurlarına "yâ hû" çekmede [1].

37. Şaşırmaman sırrını açmak, anlamak için onun aynaya benziyen yüzüne bir bak, bu yeter.

38. Bir an bile yüzünü gösterecekse bu buluşma müjdesine karşılık cenneti bile ver, feda et.

[1] Mevlevîler, semâ' ederlerken, yani dönerlerken içlerinden «Allah» adını zikrederler. Hu, o demektir ve Tanrı adlarından sayılır. Aynı zamanda «Hu», bir işin son bulunduğunu bildirir.

Cenneti ver müjde-i didârına
 39 Bilse eğer yâr ne cennet nedir
 Kimse değişmez bu günü yarına
 40 Tûr gibi nûr-ı tecellî-i Rab
 Sardı bu cismin der ü dîvârına

41 Âh minel ıskı ve hâlâtihi
 Ahraka kalbî bi harârâtihi

42 Çeşmi elâ gamzesi mestânedir
 Yâda biliş âşika bîgânedir

43 Bâz-ı nîgeh sayddan etmez ferâğ
 Can evi hâlâ ki ana lânedir

44 Her ne kadar nâza çekerse revâ
 Bahtı yüce meşrebi şâhânedir

45 Söz dükenir kim diye Mollâ Celâl
 Şems dahi şem'ine pervânedir

39. Sevgili nedir, cennet ne? Bunu herkes bilseydi hiç
 bir kimse, bu günü yarına değişmez, cenneti istemezdi.

40. Allah'ın tecelli nuru, bu cismin kapısını, divarını
 sardı, beden, Turdağı'na döndü [1].

41. Ah aşktan, aşkın hallerinden. Hararetleriyle yaktı
 kalbimi.

42. Gözleri elâ, bakışı sarhoşça. Yabancılarla bildik de
 âşika karşı yabancı!

43. Can evi, ona yuva olduğu halde yine alıcı bir doğan
 kuşuna benziyen gözleri, can avlamaktan vazgeçmiyor.

44. Bahtı yüce, meşrebi şahlara lâynk bir meşrep. Ne
 kadar kendini naza çeker, ne kadar nazlanırsa yerinde.

45. Molla Celâl, Şems bile ışığımâ pervânedir dedikten

[1] İsrailoğullarını Mısırlıların tutsaklığından kurtaran ve Mû-
 seviliği kuran Musa Peygamber, Turdağı'nda Tanrıyla konuşmuş,
 görünmesini istemiş. Tanrı, beni göremezsün hiç, fakat dağa bak,
 dayanabilirse belki görürsün demiş, dağa tecelli edince dağ, zer-
 re zerre olmuş, Musa da bayılmış.

46 Hak bu ki memnunuyum ihsanının
 Âlemin ikrârı o sultânedir
 47 Sâye-i lûtfunda neler gördüğüm
 Ben bilürüm illere efsânedir
 48 Galib eğer eylese davâ-yı ışk
 Kim inanır kavline divânedir

49 Âh minel ıskı ve hâlâtihi
 Ahraka kalbî bi harârâtihi

II

1 Ey dil ey dil yine bu rütbede pür gamsın sen
 Gerçi vîrâne isen genc-i mutalsamsın sen

sonra artık söz kalmaz, tükenir, bir şeycik denemez [1].

46. Doğrusu şu ki ihsanına memnunum. Âlemin ikra-
 rı o sultanadır, herkes onu, onun büyüklüğünü ikrar eder.

47. Lûtfunun sayesinde neler gördüğümü ben bilirim.
 Bu, başkalarına masaldır.

48. Galib, aşk dâvasına kalkışsa, âşık olduğunu söylese
 sözüne kim inanır ki? O, bir delidir.

49. Ah aşktan, aşk hallerinden. Gönlümü hararetleriyle
 yaktı yandırdı.

II

1. Ey, gönül, ey gönül, yine bu derece gamlarla dolu-
 sun. Gerçi yıkaksın, harapsın, fakat tılsımlanmış bir defi-
 nesin sen [2].

[1] Mevlânâ, Şems'i göremediğine hayıflanan birine, kendisini
 kasederek «Sen, öyle birisiyle buluştun ki saçının her telinde
 binlerce Şems asılı» demiştir. Şems, Tibriz'lidir ve Konya'ya gelip
 Mevlânâ ile buluşmuş, konuşmuş, bir müddet sonra da sözlerini
 seriata aykırı görenler tarafından öldürülmüştür.

[2] Eskiden para ve mücevherleri yere gömerler, bu suretle
 saklardı ve buna «define — gömülü servet» derlerdi. Belli ol-
 masın ve çalınmasın diye defineler, yıkık ve ıssız yerlere gömü-
 lürdü. Aynı zamanda büyücülere tılsım yaptırırlar, yerini sezin-

- 2 Secde fermâ-yı melek zât-ı mükerremsin sen
Bildğin gibi değil cümleden akvemsin sen
- 3 Rûhsun nefhe-i Cibrîl ile tev'emsin sen
Sırr-ı Haksın mesel-i İsi-i Meryemsin sen
- 4 Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dide-i ekvân olan âdemsin sen

2. Meleklerin secde ettikleri kadri yüceltilmiş bir zâtsın. Bildğin, sündüğün gibi değil, sen her varlıktan daha üstün, daha yücesin [1].

3. Ruhsun, Cebrail'in nefesiyle eşsin, o nefesle doğmuşsun, onunla ikizsin. Tanrı sırrısın, Meryem oğlu İsa'ya benzersin [2].

4. Kendine iyi bak, dikkat et ki sen, âlemin hülâsası-sın, varlıkların gözbebeği olan insansın sen [3].

leyip çıkarmak isteyenlere yılan ve ejderhalar görüneceğine, bu suretle de definenin korunacağına inanırlardı. Bu yüzden edebiyatta define, hemen daima virane ve yılanla beraber anılır.

[1] Kur'an'da, Tanrı'nın, ilk insan ve ilk peygamber olan Adem'i yarattıktan sonra bütün meleklerle, ona secde etmelerini buyurduğu, bu buyruğa uymayan Şeytan'a da lânet ettiği yazılıdır. İleri giden sûfiler bu secdeyi, bütün insanlara teşmil ederler.

[2] Cebrail, peygamberlere Tanrı hükümlerini getiren melektir. İncil ve Kur'an'a göre Meryem, kız olduğu halde bu meleğin üfütmesiyle, yahut koklattığı bir gülle gebe kalmış ve İsa Peygamber, babasız olarak doğmuştur.

[3] Eski Yunan felsefesiyle yoğrulmuş İslâm felsefesine ve sûfilerin telâkkilerine göre dokuz kat gök, yaratıcı kudretin aktif kabiliyetiyle bu aktifliğin meydana getirdiği pasif kabiliyetten meydana gelmiş, bunların dönüşleri, birbirine zıt dört basit unsur, havayı, toprağı, ateşi ve suyu izhar eylemiştir. Dokuz gökle dört unsurdan mâdenler, nebatlar ve hayvanlar vücut bulmuştur. İnsan, hayvan cinsinin, yâni canlıların müttekâmilidir. Maddesi bakımından, anayla babanın yedikleri, mâden, nebat ve hayvandan meydana gelir. Daha önce unsurlar, ondan önce gökler âleminde, ondan önce de yaratıcı kudrette, yani Tanrı'dadır. Bu bakımdan insan, kâinattan süzülüp gelmiştir ve bütün varlık âleminin hülâsası ve sonudur.

- 5 Merteben ayn-ı müsemmâdadır esmâ sanma
Merciin hâlık-ı eşyâdadır eşyâ sanma
- 6 Gördüğün emr-i muhakkakları ruya sanma
Başkasın kendünü sûretle heyûlâ sanma
- 7 Keşf ile sâbit olan ma'niyi da'vâ sanma
Hakkına söylenen evsâfı müdârâ sanma

8 Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dide-i ekvân olan âdemsin sen

- 9 İnleyip sırrını fâş eyleme ağyâra sakın
Düşme bilmezlik ile varta-i inkâra sakın
- 10 Değmesin âhların kâkül-i dildâra sakın
Sonra Mansûr gibi çıkmak olur dâra sakın

5. Merteben, derecen, türlü adlarla söylenen Tanrı'nın tam zâtındadır, adlarında sanma. Dönüp gideceğin zat da varlıkları yaratandır, şu varlıklar zannetme.

6. Gördüğün gerçek şeyleri rüya sanma. Sen kendini, şu görünen suret, bu suretle görünen varlık zannetme, sen bambaşka bir varlıksın [1].

7. Keşif ve ilhamla gerçekleşen, meydana çıkan mânâyı kuru dâva sanma. Hakkında söylenen vasıfları, sana hoş görünmek için söylenmiş sözler zannetme.

8. Kendine dikkatlice bak, sen, âlemin hülâsası-sın, varlıkların gözbebeği olan insansın sen.

9. Sakın ha, inleyip de sırrını ağyara duyurma. Bilmezlere uyup onlarla inkâr çukuruna düşme sakın.

10. Dikkat et, ahların, sevgilinin kâküllerine değmesin, yoksa Mansur gibi dara çıkar, asılırsın [2].

[1] Eskiilere göre maddenin, her sureti, her şekli kabul etme kabiliyeti vardır. Şâir, bu beyitte sen ne maddesin, ne maddenin tezahür ettiği suretsin. Sen Mutlak Varlık olan Tanrı'nın zuhurusun, osun sen diyor.

[2] Mansur, şeriata aykırı görülen fikir ve sözleri yüzünden Bağdat'ta X. yüzyılın başlarında asılan Mansur oğlu Hüseyin'dir.

- 11 Arz-ı acz etmiyesin yâreden ol yâra sakın
Bulduğun cevher-i âlîleri biçâre sakın
- 12 Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen
- 13 Sendedir mahzen-i esrâr-ı mahabbet sende
Sendedir ma'den-i envâr-ı fütüvvet sende
- 14 Gizli gizli dahı vardır niçe hâlet sende
Ma'rifet sende hüner sende hakıykat sende
- 15 Nazar etsen yer ü gök dūzah ü cennet sende
Arş ü kürsiyy ü melek sendedir elbet sende
- 16 Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

11. Yaralardan âcizliğini sakın o sevgiliye söyleme. A
biçare, bulduğun yüce değerli incileri, mücevherleri koru-
maya çalış.

12. Kendine hoşça bak. Sen, âlemin özüsün, varlıkların
gözbebeği olan insansın sen.

13. Sevgi sırlarının mahremi olan zât sendedir, sende.
Erlik nurlarının mâdeni sendedir, sende.

14. Sende gizliden gizliye daha ne kadar rûhî haller
var. Bilgi ve tanıyış da sende, hüner de sende, gerçek de
sende.

15. Bir baksan görürsün ki yer, gök, cehennem ve cen-
net sende. Arş, kürsü ve melek de elbette sende [1].

16. Kendine iyice dikkat et ki sen, âlemin özüsün. Bū-
tün varlıkların gözbebeği olan insansın sen.

[1] Arş ve kürsi, Kur'an'ın zâhirine göre Tanrı tahtıdır. Fakat
din bilginleri, Tanrı acıması, bilgisi... sūfîlerin bir kısmı, beden ve
gönül olarak kabul etmişlerdir. Müslüman filozoflara göre bütün
âlemi kaplıyan dokuzuncu göğün iç kısmı arştır, dış kısmı kürsi

- 17 Hayftır şâh iken âlemde gedâ olmayasın
Keder âlûde-i ümmîd-i recâ olmayasın
- 18 Vâdi-i ye'se düşüp hiç ü hebâ olmayasın
Yanılıp rehrev-i sahrâ-yı belâ olmayasın
- 19 Âdeme muttasıl ol tâ ki cüdâ olmayasın
Secdeler eyle ki merdûd-ı Hudâ olmayasın
- 20 Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen
- 21 Berk-ı hâtıf gibi bu kayd-ı sivâdan güzer et
Erişen hâr ü hasa âteş-i ışkî siper et
- 22 Dâmenin tutmaya âsâr-ı alâyık hazer et
Şems veş hâhiş-i Mollâ ile azm-i sefer et
- 23 Sâf kıl âyineni kabil-i aks-i suver et
Hele bir cem'-i havâs eyle de Galib nazar et

17. Yazıktır, sakın padişahken yoksul olmayasın. Ümit
ve rica kederlerine bulanıp tortulu bir hale gelme.

18. Yeis vadisine düşüp heba olma, bir hiç haline gelme.
Yanılıp belâ ovasının yoluna gitme.

19. İnsana yapış, ondan ayrılma ki Tanrı'dan ayrılma-
yasın. İnsana secdeler et ki Tanrı seni (Şeytan gibi) red-
detmesin, tapısından kovmasın.

20. Kendine dikkalice bak. Sen, âlemin özüsün, bütün
varlıkların gözbebeğisin sen.

21. Tanrı'nın gayrı ne varsa bağıdır. Bütün bu kayıt-
lardan çıkıp giden şimşek gibi geç. Çerçöp ve diken bir ye-
rine ilgisirse onlara aşk ateşini siper et, yak yandır.

22. Sakın, bağlantı ve ilgi eserleri eteğini tutmasın.
Şems gibi Molla'ya dileyerek yola düşmeye bak [1].

23. (Gönül) aynanı arıt, temizle, sûretleri aksettirme
kabiliyetini kazandır. Galib, hele bir duygularını derle top-
la da bak.

[1] Mollâ, XIII. yüzyılda yaşayan ve 1273 te Konya'da ölen
Mevlâna'dır, Şems de onun sohbet dostu Tebriz'li Şemseddin'dir.

- 24 Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

III

- 1 Âh kim düştü gönül bir şeh-i âlî câha
Kim hayâliyle gelir lerze-i dehşet mâha
2 Reh-nümâ her keremi bin elem-i can-kâha
Hâr hâr-ı gam ile kaldı işim Allâh'a
3 Söylenilmez bu ne hemrâza yahut hemrâha
Fırsatım yok ki diyem süz-ı dilim ol şâha
4 Derd ü hasretle neler çektiğimi ben bilürem
Yâreme şimdi ne tuz ektiğimi ben bilürem
5 Anlamaz mı bilemem yoksa tegafül mü eder
Ciğerim pâreleyip katle teemmül mü eder

24. Kendine hoşça bak ki sen, âlemin özüsün. Bütün varlığın gözbebeği olan insansın sen.

III

1. Âh, gönül, yine mevkii yüce, rütbesi yüksek bir padişaha düştü. Öyle yüce mertebesi var ki ayrı bile hayalini gelse titremeye başlar.
2. Her ihsanı bin tane can üzen, ömrü yıpratan elemi yol gösterir. Dert ve gam dikenliğine sataştım, işim Allah'a kaldı.
3. Bu ne yoldaşa söylenebilir, ne sırdaşa. Fırsatım da yok ki gönlümün yanışını o padişaha söyleyeyim.
4. Dertle, hasretle neler çektiğimi, şimdi yarama ne tuz ektiğimi ben bilirim ancak.
5. Bilemem, anlamaz mı, yoksa bilir de bilmezlikten mi gelir? Ciğerimi parçalayıp beni öldürmeyi mi düşünme de acaba?

- 6 Can halâs olmağa bir dâhi tahayyül mü eder
Deme zahm ursa nolur gamze tekâsül mü eder
7 Öyle şehbâz bu vîrâna tenezzül mü eder
Hep anın cevrine uşşak tahammül mü eder
8 Tâ ki öldürmeye biz terk-i niyâz eylemeyüz
Öyle bîhûde yere süz ü küdâz eylemeyüz
9 Senden ey şûh ben ümmid-i visâl eylemedim
Tab'ıma hadşe verip fikr-i muhâl eylemedim
10 Rûz-ı ışkî şeb-i târîk-i hayâl eylemedim
Zülf-i kâfer gibi inkâr-ı cemâl eylemedim
11 Kâkülün âh ile berhemzede-hâl eylemedim
Havf edip gamzene bir harf suâl eylemedim
12 Kalmadı sabra mecâlüm bilemem isyânım
Dahî yetmez mi tegafülse garaz sultânım

6. Can, bir daha kurtulmayı, artık bu dertten halâs olmayı hayaline getirebilir mi ki? Yaralarsa ne olur deme. Zaten bakışı, bunu geciktirir mi?

7. Öyle bir alıcı doğan kuşu, bu yıkık yurda iner mi ki ve bütün âşıklar, onun cevrine tahammül edip dururlar mı?

8. O, bizi öldürmedikçe ona yalvarmadan vazgeçmeyiz. Öyle beyhude yere yanıp yakılmayız biz.

9. Ey şûh, cilveli güzel, ben, seninle buluşmayı ummadım. Gönlümü, hatırıma incitip olmayacak düşünceye kapılmadım.

10. Sevgi gününü kapkaranlık hayâl gecesine döndürmedim. Kâfir saçlar gibi yüzünü örtmedim, güzelliğini inkâr eylemedim.

11. Ah ederek kâkülünü dağıtmadım, saçlarını perişan hale sokmadım. Korktum da bakışından bir harfceğiz bile sormadım.

12. Sabra mecalim kalmadı, isyanım nedir, bilemem. Sultanım, maksadın, bilip bilmezlikten gelmekse artık yetmez mi?

- 13 Kalmadı sūzıŝ-i hasretle mecâl-i efgan
Hayretimden edemem hasretimi dâhi beyan
14 Ne kadar saklasam elbette olur keş ü iyan
Kalamaz penbe-i dâğ içre bu âteş pinhan
15 Niçün etsün bu kadar sūz-ı dili ketm ü nihan
Dahi bir şey yok efendim buna vallahi inan

- 16 Garazım bu ki biraz sūz ü kūdâz eyleyeyim
Suhan-ı ışk eğer küfr ise de söyleyeyim

- 17 Leb-i lâ'linde bulur Hızr-ı suhan âb-ı hayât
Âşık-ı dilŝüde hasretle ölür mü heyhât
18 Katilimdir der isem ben sana yevm-i arasât
Kanlı gömlekle eder pîrehen-i ten isbât

13. Hasret yanıŝıyla feryad etmiye bile mecalim kalmadı. Hatta ŝaŝkınlıđımdan, ayrılıktan ŝektiklerimi bile anlatmam.

14. Ne kadar saklasam elbette açılır, görünür. Bu ateş, gönül dağına basılan pamuğun içinde gizli kalamaz [1]

15. Neden bu kadar gönül yarışını gizlesin? Efendim, vallahi başka bir şey yok, inan buna.

16. Maksadım ancak şu: Birazcık yanıp yakılayım: sevgi sözü kâfirlik bile olsa söyleyeyim.

17. Söz Hızır'ı, senin lâ'l renkli dudağında âbıhayat bulur. Böyle olduğu halde heyhât, kendisinden geçmiş âşık ölür mü acaba?

18. Arasat gününde ŝana, bu benim katilimdir dersem bedenimin gömleği kanlara bulanmış bir halde bunu ispat eder [2].

[1] Eskiler, son ilâç olarak yarayı, ateşte kızgın bir hale getirilmiŝ demirle dağlarlar ve dağlanan yere pamuk basarlardı.

[2] Arasât, müslüman inancına göre kıyametten sonra herkesin dirilip soru için toplanacağı yer.

- 19 Âkıbet gamze-i cellâdını eyler iskât
Rahm kıl rahm ki ey şûh-ı pesendîde-sıfât
20 Galib ölmekle senin çeŝmine sihhat gelmez
Bana bu derdden ölsem de ferâgat gelmez

19. Sonucunda da cellât bakışını susturur. Ey huyları beğenilmiş şûh güzel, merhamet et merhamet.

20. Galib ölse bile senin baygın gözlerin iyileŝmez. Ben de ölsem bile bu dertten vazgeçmem.

MÜSEDDES

IV

- 1 Tedbîrini terk eyle takdîr Hudâ'nındır
Sen yoksun o varlıklar hep vehm ü gümânındır
- 2 Birden bire bul ıskı bu tuhfe bulânındır
Devran olalı devran erbâb-ı safânındır
- 3 Âşıktâ keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i muganındır
- 4 Meyhâneyi seyrettim uşşâka matâf olmuş
Teklif ü tekellüften sükkânı maâf olmuş

IV

1. Tedbirini terket, takdir Tanrı'nındır. Sen yoksun bütün o varlıklar, senin vehmindir, senin şüphendir.
2. Birden bire aşkı bul. Bu armağan, bulanın malı olur. Şu dönüp duran âlem, âlem olalı temizlik erlerininindir.
3. Âşıktâ kederin ne işi var? Gam, dünya halkınınındır. Sen kadehi elden bırakma, söz pîri muganındır [1].
4. Meyhâneyi seyrettim, âşıkların Kâbe'si olmuş, çevrelerinde dönüp duruyorlar. Orada oturanlardan teklif de affedilmiş, tekellüf de.

[1] Mugan, muğlar demektir. Muğ, Zerdüşt dininden olan ve ateşe tapanların rahiplerine denir Pir-i mugan, muğların başlarıdır. Edebiyatta şarap, ateşe benzetildiğinden meyhaneciler, ateşe tapanların ibadet yerlerine, meyhaneci, pîr-i mugana, meyhanede hizmet eden gençler de muğlara, yahut «muğ-beğ» — çocuk muğlara benzetilmiştir. Aynı zamanda sūfilere göre meyhaneciler, bir bakıma dünyadur. Dünyada herkes, kendi istidadının, kendi meşrebinin sarhoşudur. Pir-i mugan, Tanrı'dır, Tanrı halifesi ve Muhammed Peygamber'in varisi olan kâmil insandır. Bir bakıma da meyhaneciler, mürşidin tekkesidir. Bu mânalara göre şarap da feyz, aşk ve neşe şarabıdır.

- 5 Bir neş'e gelip meclis bî havf ü hilâf olmuş
Gam sohbeti yâd olmaz meşrepleri sâf olmuş

- 6 Âşıktâ keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i muganındır

- 7 Ey dil sen o dildâra lâıyk mı değilsin yâ
Da'vâ-yı mahabbette sâdık mı değilsin yâ
- 8 Özü nedir Azrâ'nın Vâmık mı değilsin yâ
Bu gam ne gezer sende âşık mı değilsin yâ

- 9 Âşıktâ keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i muganındır

- 10 Mahzûn idi bir gün dil meyhâne-i ma'nâde
İnkâra döşenmişim efkâr düşüp yâde

5. Bir neşe gelmiş de mecliste ne korku kalmış, ne aykırılık. Herkesin meşrebi sâf bir hale gelmiş, gama dair söz, anılmaz bile.

6. Âşıktâ keder neyler ki? Gam, dünya halkınınındır. Kadehi elden bırakma, söz, pîri muganındır.

7. Ey gönül, sen o sevgiliye lâıyk mı değilsin yoksa? Yahut da sevgi davasında gerçek mi değilsin?

8. Azrâ'nın özü nedir, Vâmık mı değilsin yoksa? Sende bu gam ne geziyor, âşık mı değilsin ki? [1].

9. Âşıktâ kederin ne işi var? Gam, cihan halkınınındır. Kadehi elden koma, söz, pîri muganın sözüdür.

10. Gönül, bir gün, mâna meyhanesinde mahzundu. Akılma türlü fikirler gelmişti de inkâra döşenmişim.

[1] Vâmık, Azrâ adlı bir kızın âşığıdır. Vâmık'la Azrâ, İran klâsik edebiyatındaki hikâye konularındandır,

- 11 Bir pîr gelip nâgeh pend etti alel-âde
Al destine bir bâde derd ü gamı ver yâde
- 12 Âşıқта keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i muganındır
- 13 Bir bâde çek efzun kap mecliste zeber-dest ol
Atma ayağın taşra meyhânede pâ-best ol
- 14 Alçağa akar sular pâ-y-ı humâ düş mest ol
Pür cûş olayım dersem Galib gibi ser-mest ol
- 15 Âşıқта keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i muganındır

V

- 1 Yek nazrada kıldın ey yüzü gül
Âyinemi âftâbe-i mül

11. Ansızın bir pîr geldi de [1] âdet olduğu gibi öğüt verdi, dedi ki: Eline bir şarap kadehi al, derdi, gamı yele ver.

12. Âşıқта kederin ne işi var? Gam, cihan halkınındır. Sen kadehi elden bırakma, söz, pîri muganın sözüdür.

13. Bir kadeh şarab iç, yücel, mecliste elin üstün, sözün yürük olsun. Ayağımı dışarıya atma, meyhanede ayak dire.

14. Sular alçağa akar [2]. Sen de küpün ayağına düş, alçal. Coşayım, coşkunluklarla dolayım dersin Galib gibi sarhoş olmaya bak.

15. Âşıқта kederin ne işi var? Gam, cihan halkınındır. Sen kadehi elden bırakma. Söz, pîri muganın sözüdür.

V

1. Ey yüzü gül, bir bakışta aynamı (ayna gibi olan gön-lümü) şarap kâsesi (içinden güneş doğan bir şarap kaynağı) haline getirdin.

[1] Pîr, ihtiyar, yaşlı, büyük, reis ve önder anlamlarına gelir. Tasavvufta tarikatın büyüğüne ve kurucusuna pîr denir.

[2] Bu söz, «atasözü»dür ve gönül alçaklığını anlatır.

- 2 Geçti bana neş'e-i tegafül
Hem eyle hem eyleme tenezzül

Dil hânesi cây-i işretindir

- 3 Bir şu'lesi var ki şimdi cânın
Fânûsuna sığmaz âsmânın

- 4 Bu sîne-i berk-âşiyânın
Seynâ dahi görmemiş nişânın

Efrûhte-i inâyetindir

- 5 Şehbâz-ı dil oldu evc-pervâz
Kim sayd-ı hümâya eyleyip nâz

- 6 Zülfünde de olmaz' âşiyân-sâz
Afveyle ki ey şeh-i felek-tâz

Perverde-i dest-i himmetindir

- 7 Bir âleme olmuşum ki vâsıl
Şebnemleri mihr ile mukabil

2. Sendeki bilip de bilmezlikten geliş neşesi bana öyle bir sirayet etti ki artık sen ister tenezzül et, ister etme; gönül evi, senin işret yerindir.

3. Şimdi cânın öyle bir ışığı, öyle bir yalımı var ki gök-yüzünün fanusuna bile sığmıyor.

4. Şimşekler yuvası olan bu gönlün izini Turdağı bile görmemiştir. Tabî böyle olacak, inayetin yaktı, parlattı [1].

5. Alıcı bir doğan kuşuna benziyen gönül, öyle yücelere uçmada ki hûma kuşunu bile avlamaya naz etmede.

6. Hattâ saçlarında bile yuva kurmamakta. Ey gökyüzünü at edinmiş padişah, affet ki senin himmet elinde beslenmiş, gelişmiş, yetiştirilmiştir.

7. Öyle bir âleme vâsıl olmuşum ki çiğ taneleri bile güneşe eşit.

[1] I. şiirin 40. heytinin izahına bakınız.

8 Yok pertev-i mihre anda hâil
Nezdîk ü baîdi özge menzil

Kim firkatin ayn-ı vusletindir

9 Âçıldı der-i harîm-i ma'nâ
Bir sûret olur hezâr da'vâ

10 Esrâr-ı hafî hep oldu peydâ
Bildim ki bu cümle şûr ü gavga

Gavgayı sever bir âfetindir

11 Ey Arş-kemâl ü meh-sitâre
Almak nola düşmen-i nazâre

12 Galib sana oldu pâre pâre
Bir hâne-harâb imiş ne çâre

Dâm-ı reh-i mihr-i tal'atindir

8. Orada, güneşin ışığına mâni olacak bir şey yok. Uzağ, yakını bambaşka bir menzil. Ağırbaşınla buluşman, aynı.

9. Mâna harîminin kapısı açıldı. Bir suret, binlerce dâva meydana getirdi [1].

10. Gizli sırlar hep açığa çıktı. Bildim ki bütün bu gürültüler, bütün bu kavgalar, kavgayı seven bir âfetin işi.

11. Ey yüceliği arş, yıldızı ay olan güzel, neden bakışına düşman oluyorsun ki? [2].

12. Galib, senin sevginle paramparça oldu. Ne çare, bir evi yıkık. Güneşe benzeyen yüzüne bu suretle bir tuzak kurmuş.

[1] Sûret, maddenin görüntüş şeklidir. Mâna, o suretle görünen gerçek, maddenin içyüzüdür. Süfilere nazaran bu görünen âlem, sûret âlemidir, mâna ise Tanrı'dır. Onlarca âlem, Tanrı tecellileridir, denizin dalgaları gibi. Tanrı ise bu tecellileri izhar eden gerçektir, deniz gibi.

[2] Arş için II. şiirin 15. beytinin izahına bakınız. Eskiilere nazaran ay, utarit, mirrih, güneş, zühre, müşteri ve zuhalden ibaret olan yedi yıldızdan biri, insanın doğumundaki vaziyetine göre, hayatı boyunca talihine hâkim olur. Şâir bu beyitte hem bu inancı hatırlatmada, hem de sevgilinin yüceliğini anlatmadadır.

ŞARKI

VI

1 Ey nihâl-i işve bir nev-res fidânımsın benim
Gördüğüm günden beri hâtır-nişânımsın benim
2 Ben ne hâcet kim diyem rûh-ı revânımsın benim
Gizlesem de âşikâr etsem de cânımsın benim

3 Derd-i ışkın ben senin bîhûde izhâr eylemem
Lâf edip âh ü enîni kendime kâr eylemem
4 Hâsılı âlem bilir bu sırrı inkâr eylemem
Gizlesem de âşikâr etsem de cânımsın benim

5 Ey gül-i bâğ-ı vefâ ma'lûmun olsun bu senin
Hâr-ı cevri ile sakın terkeylemem pîrâhenin
6 Ölme var ayrılma yoktur öyle tuttum dâmenin
Gizlesem de âşikâr etsem de cânımsın benim

VI

1. Ey işve fidanı, sen, benim yeni yetişmiş bir fidanımsın. Seni gördüğüm günden beri gönlüme, fikrime dikildin.
2. Benim ruhumsun dememe hacet mi var? Gizlesem de benim canımsın, açığa vursam da.

3. Senin aşkın derdini boş yere açığa vurmam. Lâfa girişip de ah edip inlemeyi kendime iş edinmem.

4. Hâsıl bu sırrı âlem bilir, inkâr etmem. Gizlesem de benim canımsın, açığa vursam da.

5. Ey vefa bahçesinin gülü, bunu bil ki cefa dikenini yüziünden gömleğini terketmem asla.

6. Eteğini öyle bir tuttum ki ölme vardır, ayrılma yok. Gizlesem de benim canımsın, açığa vursam da.

- 7 Gâhi ikrâr eyleyip gâhi dönüp inkârdan
Aksini seyreylerim âyinede divârdan
- 8 Gerçi bu sûretle pinhân eylerim ağıyardan
Gizlesem de âşikâr etsem de cânımsın benim
- 9 Beste kıldım sâz-ı efkârı o zülf-i sünbüle
Oldu Galib perde-i âhım muhayyer sümbüle
- 10 Her çi bâd âbâd bağlandım hevâ-yı kâkûle
Gizlesem de âşikâr etsem de cânımsın benim

VII

- 1 Ârzû-yı vuslatın her dem dil-i pâkimdedir
Gevher-i ıskın sadef veş sine-i çâkimdedir
- 2 Dâima bu şüphe ammâ tab'-ı gamnâkimdedir
Kangı âşıktır senin gönlünde gönlün kimdedir

7. Bazan ikrar edip bazan inkârdan gelir, aksini duvardaki aynada seyredirim.

8. Gerçi bu suretle yabancılardan gizlerim ama gizlesem de benim canımsın, açığa vursam da.

9. Düşüncelerimin sazını o sümbül saçlara bağladım da ey Galib, ahımın perdesi muhayyer sünbüle oldu [1].

10. Her ne olursa olsun, kâkûlün havasına bağlandım. Gizlesem de benim canımsın, açığa vursam da.

VII

1. Seninle buluşma isteği, her an tertemiz gönlümdedir. Aşkın incisi, sedef benziyen yarılmış göğsümdedir.
2. Fakat bu şüphe de daima gamlı gönlümde: Senin gönlündeki hangi âşık, senin gönlün kimde?

[1] Muhayyer sünbüle, Şark klâsik müziğinde bir makamdır.

- 3 Pîş-i rahında senin ey şâh-ı hûban bende çok
Dâd-hâhın hadden efzun sâil-i hâhinde çok
- 4 Yâlnız bir ben değil efkende çok hâhinde çok
Kangın âşıktır senin gönlünde gönlün kimdedir
- 5 Perçemin sevdâsı her şeb kıyl ü kaalimdir benim
Bahs-i zülfün çok zamanlardır hayâlîmdir benim
- 6 Sormak ayb olmazsa sultânım suâlîmdir benim
Kangı âşıktır senin gönlünde gönlün kimdedir
- 7 İmtiyâza kailim ben terk-i ağıâr istemem
Bildigimdir hüsn-i âlem-gîrin inkâr istemem
- 8 Doğrusun söyle bana aldanma bâzâr istemem
Kangı âşıktır senin gönlünde gönlün kimdedir
- 9 Perçemindir Galib'i bî sabr ü sâ mân eyleyen
Tal'atin mir'âtıdır uşşâkı hayrân eyeyen
- 10 Gerçi sensin herkesin gönlünde cevân eyleyen
Kangı âşıktır senin gönlünde gönlün kimdedir

3. A güzeller padişahı, senin yolunun üstünde kul çok. Senden yardım isteyenlerin sayısı hadden artık, senden lû-tuf dileyenler, pek fazla.

4. Yalnız bir ben değilim, düşkün çok, istekli çok, fakat senin gönlündeki âşık hangisi, senin gönlün kimde?

5. Her gece sözüm, virdim, perçemine ait. Çok zamanlardır hayâlimde, hep saçlarının bahsi.

6. Sultanım, sormak ayb olmazsa şu sorum var: Senin gönlündeki âşık hangisi, senin gönlün kimde?

7. Başkalarını terketmeni istemem, beni onlardan ayır, biraz fazla sev, bu bana yeter. Âlemi kaplıyan, teshîr eden güzelliğini bilirim, inkâr istemem.

8. Bana doğrusunu söyle, aldanma pazar istemem ben. Senin gönlündeki âşık hangisi, senin gönlün kimde?

9. Galib'in sabrını, kararını alan, perçemindir. Aşıkları hayran eden, yüzünün aynasıdır.

10. Herkesin gönlünde dönüp dolaşan sensin amma senin gönlündeki âşık hangisi, senin gönlün kimde?

GAZELLER VIII

- 1 O bahr-i cezbede kim gönlüm ıztırâba gelür
Güher derûn-ı sadeften çıkıp habâba gelür
2. Döner sahife-i Erjenge bâliš-i hıştım
Gehî ki cilve-i nâzı hayâl-i hâba gelür

VIII

1. Gönlümün dalgalandığı o cezbe denizinde inci, sedef-ten çıkar da habbelere gelir [1].
2. Sevgilinin naz cilvesi, uykunun hayaline gelir de ba-zan kerpiç yastığım Erjeng sahifesine döner [2].

[1] Cezbe, sûfilerde, kulun Tanrı tarafından çekilişi, Tanrı'nın, kulu kendine, mevhum varlıktan gerçek varlığa çekilişidir ve bu da kâmil insana karşı duyulan gerçek sevgiyle ve onun bakışı ve feyziyle meydana gelir. Cezbe (Extase), insanı varlıktan geçirdiği için sûfiler buna büyük bir önem vermişlerdir. Beyitteki cezbe denizi, gerçek ve mutlak varlık âlemi, yani Tanrı'dır. Hab-belerin, gerçekte varlıkları olmadığı ve denizin bir görünüşü oldu-ğu düşünülürse şâirin, bu sözle âlemdeki varlıkları kasdettiği an-laşılır. «Varlık birliği» inancına göre Sedef, bedendir, surettir. İnci de gönül ve ruh, öz. Hâsılı şâir, Gönlümde cezbe denizi coştı, varlığım o denizde yok oldu mu gönülden, kendiliğinden doğan hakikat incileri, bütün varlıklara yayılır, feyzim ve neşem âlemi kaplar gibi bir mâna kasdetmektedir.

[2] Erjeng, Manihaizmi meydana getiren, yani Zertüştilikle Hi-ristiyanlığı birleştirerek yeni bir din kuran Mani'ye nisbet edilen resim mecmuası, yahut bu renkli resimleri yaptığı atölye. Bu-rada mecmua kasdedilmiştir. Manihaizme ait kitaplarda minya-türler bulunduğundan eskiler, Mani'yi nakkas, yani ressam san-mışlar, Erjeng adlı bir resim koleksiyonu olduğuna inanmışlar ve edebiyatta bu çeşit mecazlar meydana gelmiştir.

- 3 Safâ-yi nûr-ı sabûhu bulan siyeh-mestin
Gözüne hâne-i horşîd bir harâbe gelür
- 4 Rıyâz-i reng-i cemâle gider bu *hûn-ı sirişk
O râhtan ki geçip bûy-ı gül gülâba gelür
- 5 Hat-ı freng gibi zülf ü ebruvan geç ü meç
Ne anlanır rakam-ı mekri ne hisâba gelür
- 6 Edeble dâmen-i zülfün öper gelip bir bir
Gözüne hâne-i horşîd bir hârabe gelür
- 7 Olur ne mısra'-ı bercestelerde nükte bedîd
O fitneler ki şeh-i hüsne intisâba gelür
- 8 Bu gün sabâh ile seyr eyledim ki baht-ı cüvan
Tavâf-ı dergah-i Pir-i felek-cenâba gelür

3. Sabah şarabının nurundaki temizliği bulan kendin-den geçmiş sarhoşun gözüne güneş evi bile bir yıkık yurt görünür.

4. Bu gözyaşı kanı, gül kokusunun geçip gülsuyuna gel-diği yoldan geçer de güzel yüzünün renk bahçelerine gider.

5. Frenk yazısı gibi saçlarla kaşlar eğri ve ters. Hile sa-yısı ne anlaşılır, ne sayıya gelir [1]

6. Güzellik padişahına intisab etmek için gelen fitneler, gelirler de birer birer edeple saçlarının eteğini öperler.

7. Sözün nabzı, seçme eline geldi mi ne berceste mısra-larda nükteler belirir [2].

8. Bu gün sabah vakti seyrettim, taze baht, Pîr'in, eşi-ği gökyüzü olan dergâhını tavafa gelmedeydi [3].

[1] Frenk yazısıyla, Arap harfleriyle olduğu gibi sağdan sola değil, soldan sağa yazılan lâtîn harfli yazıyı kasdediyor ve bu vü-zen ters ve eğri diyor.

[2] Berceste mısra, söyleniş, âhenk ve anlam bakımından eş-siz bir güzellikte olan mısradır. Berceste'nin asıl mânası, sıçramış, yücelmiş demektir.

[3] Pîr'den maksat Mevlânâ'dır. Tavaf, hac töreninde, hacıla-rın, Mekke'deki Kâbe'nin çevresini yedi kere dönmeleridir. I. şil-rin 18. beytindeki izaha da bakınız.

IX

- 1 Efendimsin cihanda i'tibârım varsa sendendir
Miyân-ı âşıkanda iştiharım varsa sendendir
- 2 Benim feyz-i hayâtım hâsılı rûh-ı revânımsın
Eğer sermâye-i ömrümde kârım varsa sendendir
- 3 Veren bu sûret-i mevhûma revnak renk-i hüsnündür
Gülistân-ı hayâlim nevbahârım varsa sendendir
- 4 Felekten zerre mikdâr olmadım devrinde rencide
Ger ey mihr-i münevver âh ü zârım varsa sendendir
- 5 Senin pervâne-i hicrânânım sen şem'-i vusletsin
Beher şeb hâhiş-i bûs ü kinârım varsa sendendir

IX

1. Efendimsin, dünyada neyim varsa sendendir. Âşıklar arasında bir şöhetim varsa senin yüzündendir.
2. Benim hayatımın feyzisin, hâsılı rûhumusun, canımsın. Ömrümün sermayesinden bir kâr elde ettiysem o da sendendir.
3. Bu vehimden doğan sûrete, bana varlık veren, senin güzelliğinin rengidir. Hayâl gül bahçemde ilkbaharım varsa sendendir.
4. Devrinde, felekten zerre kadar bile incinmedim. Ey parlak ve aydın güneş, eğer ah ediyor, ağlayıp inliyorsam felekten değil, senden.
5. Sen bir vuslat mumusun, ben, senin ışığının pervanesiyim. Her gece, öpme, kucaklama isteğim varsa senin yüzünden geliyor bu istek.

- 6 Şehid-i ıskın oldum lâlezâr-ı dâğdır sinem
Çerağ-ı türbetim şem'-i mezârım varsa sendendir
- 7 Gören ser-geştelikte girdbâd-ı deşt zanneyler
Fenâ ender fenâyım her ne vârim varsa sendendir
- 8 Niçün âvâre kıldın gevher-i galtânın olmuşken
Gönül âyinesinde bir gubârım varsa sendendir
- 9 Şefak-tâb eyledin peymânemi hûn-âb ile sâki
Sabâh-ı sohbet-i meyde humârım varsa sendendir
- 10 Sanâdır ilticası Galib'in yâ Hazret-i Mollâ
Başımda bir külâh-ı iftihârım varsa sendendir

6. Sevginin şehidi oldum, göğsüm, dağlarla dolu bir lâl-
lelik. Toprağımın ışığı, mezarımın mumu varsa ancak sen-
den [1].

7. Öyle başım dönmede ki gören, beni çöl kasırgası sa-
nır. Yokluğa daldım, tamamıyla yokum. Her ne varım varsa
senden.

8. Senin, yuvarlanıp duran bir incin olmuşken niçin be-
ni başı boş bıraktın, kendinden ayırdın? Gönül aynasında
bir tozum varsa senin yüzünden bu.

9. Sâki, kanlı suyla dolu kadehi sundun da beni şafak
gibi parlattın. Şarap içilerek sohbetle geçirilen gecenin sa-
bah çağında bende bir baş ağrısı, bir mahmurluk varsa
senden [2].

10. Ey Hazret-i Mollâ, Galib'in sığındığı zât sensin,
sana kaçıp sığınmada. Başında övündüğü bir külâh varsa
ancak senden.

[1] Lâlenin tam ortasında kara bir benek vardır. Eşkil, lâ-
leyi aleve, bu beneği de yakılmış, dağlanmış gönle benzetirler.

[2] Şafak, sabahleyin gün doğmadan tanyerinde meydana ge-
len kızılığa denir. Fakat doğrusu akşam kızılığıdır. Şair, bu-
rada halka uyup sabah kızılığına şafak diyor.

X

- 1 Ben söyledikçe ıskımı Mecnun hamûş olur
Râz-ı cünûna halka-i zenciri gûş olur
- 2 Bir dilrübâya düştü ki dil rûy-ı pâkinin
Yâdiyle seyl-i eşk-i revan şû'le-pûş olur
- 3 Bâz-ı nigâha kâkülü kim bâl ü per verir
Şâhin-i çeşmi düşmen-i cân-ı sürûş olur
- 4 Lâ'l-i lebi ki âteş-i kevser-nijâddır
Hızr-ı hayât ıskı ile mey-fürûş olur

X

1. Ben aşkımı söyledikçe Mecnun susar, delilik sırrını anlamak için, bağlandığı zincirin halkaları kulak kesilir [1].
2. Gönül öyle bir güzele düştü ki tertemiz yüzünü anıca akan gözyaşı seli yalınlar giyinir [2].
3. Alıcı bir doğan kuşuna benziyen bakışına, kâkülleri kanat verdi mi şahin gözleri, meleklerin bile canına düşman olur [3].
4. Lâ'l dudakları kevser yaratılışlı bir ateştir. Hayat Hızır'ı bile o dudakların sevgisiyle şarap satmaya koyulur.

[1] Mecnun, Leylâ adlı bir kıza âşık olan delikanlıdır. Onun sevgisi yüzünden dağlara düşmüş, vahşi hayvanlarla düşüp kalkmaya başlamış, adına «Mecnun — deli» demişler. Leylâ'nın ölümünden sonra o da ölmüş ve yanına gömülmüştür. Asıl adı Kays'tır. Leylâ ile Mecnun, Arap halk hikâyelerindendir. İran Klâsik edebiyatına, oradan da bize geçmiştir. XVI. yüzyıl şairlerinden Fuzulî'nin bu konuda manzum ve meşhur bir kitabı vardır.

[2] Sevgilinin yanakları kırmızıdır. Bu yüzden âşkın göz yaşları da o ateş gibi yüz anılınca yalınlar giyinmede, yani âşık, kanlı gözyaşları dökmektedir.

[3] Melekler, anadan babadan doğmazlar, cisimleri maddî değildir ve kıyamete dek ölmezler. Öyle olduğu halde sevgilinin şahin gözleri, onların bile canını alır.

- 5 Gâhî ki âftâb-ı cemâl-i münevveri
Tâb-ı şerâb-ı şerm ile deryâ-hurûş olur
- 6 Envâr-ı cûş-ı feyz ile ummân'ı sinemin
Asdâfı çerh ü gevheri tûfan be dûş olur
- 7 Galib hülâsa başlasam evsâf-ı hüsnüne
Garetger-i memâlik-i ârâm ü hûş olur

XI

- 1 Açıldı bâğçe-i renk ü bûda bâr-ı bahâr
Pür etti gülşeni hep tuhfe-i diyâr-ı bahâr
- 2 Nihâlin ağzı köpürdü şükûfe zannetme
Cihânı eyledi divâne cûybâr-ı bahâr

5. Bazan aydın yüzünün güneşi, utangaçlık şarabının parlaklığıyla denizler gibi coşunca

6. Feyiz coşkunluğunun nurlariyle gönül denizinin sedefi gök olur, incisi tufanı omuzlar [1]

7. Ey Galib, hasıh güzelliğini övmiye başlasam bu övüş, sabır ve akıllılık ülkelerini yağma edip gider.

XI

1. Renk ve koku bahçesinde bahar yükü, ilkbahar dengi açıldı, bahar ülkesinin armağanı, bütün gül bahçesini doldurdu.

2. Çiçek sanma, fidanın ağzı köpürdü. Bahar ırmağı, dünyayı çıldırttı.

[1] Gönül denizinin sedefi gök olur, incisi de tufanı omuzlar. Yani öyle ağlarım ki yeryüzü tufana gark olur. Gökyüzünden nasıl Nuh Peygamber'in duasıyla günlerce yağmur yağmış, tufan olmuş, herkes ve her yaratık boğulmuş, yalnız Nuh'a inanıp gemisine girenler kurtulmuşsa benim gözyaşlarımdan da tufan olur. Fakat benim göğüm, gönül denizinin sedefidir. O yüzden de gözyaşım, sedefteki incidir. Eskilere göre nisan yağmurunda feyiz vardır. Yağarken sedefler açılır ve içine düşen katreler, sedef kapanınca inci olur. Beyitte bütün bunlara işaret edilmedir.

- 3 Sadeğ değıldir eder çâk zehre-i bahri
Figan-ı ışk ile ebr-i güher-nisâr-ı bahâr
- 4 Çemen bir allı yeşilli kumâş-ı dîbâdır
Ki târ-ı pûdu rek-i ebr-i dest-gâr-ı bahâr
- 5 Geçer bu devr-i gül ü mül heman güler yüzdür
Çemende meclis-i işrette bergüzar-ı bahâr
- 6 Zemîni tâzeledi feyz-i hâme-i Galib
Eğerci köhnedir eş'ar-ı âbdâr-ı bahâr

XII

- 1 Nev-sâlik-i nev-tarh-ı cünûn-ı diğeriğ biz
Çün terkeş-i pür tîr vatan der seferiğ biz

3. Yarılanlar, açılanlar sedef değıl. İnciler saçan ilk-bahar bulutu, aşkla feryad etmede ve bu feryattan denizin ödü patlamada [1].

4. Yeşillik, öyle allı yeşilli güzel bir ipek kumaş ki bahar bulutunun damarları ile dokunmuştur.

5. Bu gül ve şarap mevsimi geçer. Yeşillikte ve işret meclisinde ilkbaharın yadigârı ancak güler yüzdür.

6. İlkbahara ait taze ve güzel şiirler eskidir amma Galib'in kalemindeki feyiz, zemini tazeledi, bahara ait şiirleri yenileştirdi.

XII

1. Biz bambaşka bir delilik tarzı yoluna düşmüş yepyeni yolcularız. Âdeta oklarla dolu okluğa benziyoruz; vâkı-mıdayken yolculuk etmekteyiz.

[1] X. şiirin 6. beytine dair verilen izahın son kısımlarına bakınız.

- 2 Bî sûziş-i ışk istemeziz tûl-i hayâtı
Mânend-i şerer böyle ölünce gideriğ biz
- 3 Mir'âtıyız ol mâh-ı perî-sûretin ammâ
Gam-hânemize gelse dahi bî haberiğ biz
- 4 Bir germ nigâhiyle geçirmekteyiz ömrü
Şem'iz bu safâ bezmine mahv-i nazarığ biz
- 5 Ma'ni gibi bir beytte küncideyiz ammâ
Gezmekte ağızdan ağıza derbederiğ biz
- 6 Yâkut-ı sirişkiğ yerimiz dîde vü dildir
Âteşle sudan hâsıl olur bir güheriğ biz

2. Aşkla yanmak olmadıkça uzun yaşamayı istemeyiz. Kıvılcım gibi ölünceye dek böylece gideriğ.

3. O peri yüzlü güzelin aynasıyız amma gam yurdu-ma gelse bile haberiğ olmaz [1].

4. Ömrü onun bir sıcak, bir güzel bakışı ile geçirmekteyiz (onu seyretmekten başka maksadımız yok), bu temizlik meclisine mumuz, bakışla mahvolup gitmişiz.

5. Mâna gibi bir beyte (bir eve) sığınmışız amma ağızdan ağıza gezmekteyiz, derbederiğ.

6. Gözyaşı yakutuyuz, yerimiz gözle gönüldür. Ateşle sudan meydana gelen bir inciğiz biz.

[1] Tanrı, cinleri, dumansız alevden yaratmış. Bunlarda erkeklilik, dişilik varmış. Doğarlar ve doğururlarmış. Diledikleri şekillere giren ve iyileri, kötöleri, inananları, inanmıyanları bulunan cin taifesinin kızları pek güzel olurmuş ve bunlara peri derlermiş. Ayna, içine türlü şekil ve suretler aksettiğı halde hiçbir ses çıkarmadığı, hiçbir harekette bulunmadığı için hayran olup kalmış bir insana benzetilmiştir. Bu yüzden edebiyatta daima hayret ve hayranlıkla anılır.

7 Bî pâ vü ser uyduk revîş-i Mürşid-i Rûm'a
Döndükçe bu gerdûn ile Galib döneriz biz

8 Yâd eylemez olduk haber-i Yûsuf-ı Mısır'ı
Sütlüce'de bir mâh ile şîr ü şekeriz biz

XIII

1 Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş cûybâr âteş
Semender-tînetân-ı ıška bestir lâlezâr âteş

7. Rum ülkesini irşad edenin yürüyüşüne, elsiz ayak-
sız bir halde uyduk. Galib, bu gök döndükçe biz de onunla
döner dururuz [1]

8. Mısır Yusuf'una dair haberleri anmaz olduk. Şimdi
biz Sütlüce'de bir şûh güzelle sütle şeker gibi bağdaştık, bir-
leştik [2].

XIII

1. Gül de ateş, gül fidanı da. Gül bahçesi de ateş, dere
de. Aşkın semender yaratılışlı erlerine lâlelik olarak ateş
yeter [3].

[1] Rum ülkesi, eskiden Anadolu'ya denirdi.

[2] Yûsuf, İsrailoğullarından Yakup Peygamber'in oğludur. On
bir kardeşi, Yakup, Yûsuf'u çok sevdiği için kıskanmışlar ve onu
kuyuya atmışlar, sonra kuyudan bir kervan tarafından kurtarı-
ldığını duyunca gidip kölemiş diye satmışlar, onlar da Yûsuf'u
Mısır'a götürmüşlerdi. Mısır'da yedi yıl zindanda kalmış, sonra
malî işlere memur olmuş, babası, anası ve kardeşleriyle bulu-
şmuştur. Beyitte işaret edilen Sütlüce'deki şûh, XVI. yüzyıl sûfi-
lerinden şair ve Mevlevî Yûsuf Sine-çâk'tir. Mezarı, Eyyup kar-
şısındaki Sütlüce'dedir ve Galip Dede, Galata Mevlevihanesine
şeyh olmadan önce bir müddet Sütlüce'de oturmuştur.

[3] Semender, İran mitolojisine göre balığın suda yaşadığı gibi
ateşte yaşayan ve ateşten çıkarılınca ölen bir kuştur.

2 Heman ev sâki bir sâgar tutuştur deşt-i dildâra
Gazapla bezme geldi şem'-i meclis veş yanâr âteş

3 Nesîm âteş çıkardı gonçe-i çeşm-i ümîdimden
Bıraktı gülşen-i âmâlîme berk-i bahâr âteş

4 Hayâl-i hasret-i hâlinle âh ettikçe uşşâkın
Şeb-i firkatte her dem ahterân eyler nisâr âteş

5 Bana dûzahtan ey meh dem urur gülzârlar sensiz
Dıraht âteş nihâl âteş gül âteş berk ü bâr âteş

6 Çerağ-ı bezm-i hecri olduğum yapmış yakıştırmış
Gönül pervânesine vuslat âteş intizâr âteş

7 Meğer kilik-i sebük-cevlânın olmuş germ-rev Galib
Zemin âteş zamân âteş bütün nakş ü nigâr âteş

2. Sâki, sevgilinin eline hemen bir kadeh tutuştur, mec-
lise, hiddetle, meclisteki mum gibi bir yanar ateş geldi!

3. Rûzgâr, ümid gözümün goncesinden ateş çıkardı. Ba-
har şimşegi, isteklerimin, ümidlerimin gül bahçesini ateşe
verdi.

4. Aşıkların, beninin hasreti hayaliyle ah ettikçe ayrılık
gecesinde yıldızlar, her an ateş saçarlar.

5. Ey, ay, gül bahçeleri, sen olmadın mı, bana cehennem-
den dem vurur: Ağaç da ateş, fidan da ateş, gül de ateş, yap-
rak da ateş, meyve de ateş.

6. Ayrılık gecesine mum olduğum güzel, yapmış yakış-
tırmış: Gönül pervânesine buluşmak da ateş, hekleme de.

7. Galib, tez dönüp koşan ve yürük bir ata benziyen ka-
lemin harretile gitmiş galiba ki yer de ateş, yurt da ateş,
bütün süsler püsler, resimler, bezentiler de.

XIV

- 1 Dûzâh bahâr-ı hüsnüne bir gülsitan senin
Kulzüm şîrâr-ı ışkına bir katre kan senin
- 2 Bir gevherim var eşk midir dil midir desem
Peydâ benimdir ol dūr-i yektâ nihan senin
- 3 Bir mihribân gûş ederiz âdî mihr ü dâd
Gelmez mi subh-ı sînene ol mihman senin
- 4 Cânan mısın belâ mısın âşûb-ı can mısın
Ey bî amân gayri elinden aman senin
- 5 Galib dūrûğ imiş tutalım va'dî ol bütün
İman getir ki dînine sığmaz yalan senin

XIV

1. Cehennem, senin güzellik baharına nisbetle bir gül bahçesi. Uçsuz bucaksız deniz, aşkının kıvılcımına karşı bir katrecik kandan ibaret.
2. Bir incim var, gözyaşı mı desem, gönül mü? O tek ve eşsiz inci, âşîkâre benim amma gizlice senindir.
3. Merhametli birini duyarız: Adı sevgi ve insaf. Senin sabaha benziyen göğsüne hiç konuk olarak gelmez mi ki?
4. Sevgili misin, belâ mısın, cana fitne mi? Ey aman yok, artık aman senin elinden.
5. Galib, tutalım o güzelin vâdi yalanmış, sen yine iman, iman et, dînine yalan sığmaz senin.

XV

- 1 Gencînen olsam vîrân edersin
Âyinen olsam hayrân edersin
- 2 Tîr-i nigehten dâğ-ı derûne
Baksan ne işler seyrân edersin
- 3 Sâki kerâmet sende ya bende
Bahri habâba mihmân edersin
- 4 Nezzâre-i germ ettikçe ey çeşm
Âteşle âbı yeksân edersin
- 5 Zâhid o meh veş bir nûrdur kim
Büttür demezsin îmân edersin

XV

1. Definen olsam yıkar, harap bir hale getirirsin [1].
- Aynan olsam hayran edersin [2].
2. Bakışmın oklariyle yaralanan gönlümün dağma bak-san neler seyredersin, neler.
3. Sâki, keramet ya sende, ya bende. Denizi, kabarcıklara konuk etmedesin.
4. Ey göz, istiyakla baktıkça ateşle suyu birbirine eşit bir hale getiriyorsun.
5. Zâhit, o aya benzer güzel, öyle bir nurdur ki puttur demez, sen bile iman edersin.

[1] II. şiirin 1. beytinin izahına bakınız.

[2] XII. şiirin 3. beytinin izahına bakınız.

- 6 Mâdâm uçarsın gözlerde ammâ
Rûyun perî veş pinhân edersin
- 7 Atvâr-ı çerhe uy Mevlevî ol
Seyrân edersin devrân edersin

XVI

- 1 Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâra düştü
Dayanır mı şişedir bu reh-i sengsâra düştü
- 2 O zaman ki bezm-i canda bölüşüldü kâle-i kâm
Bize hisse-i mahabbet dil-i pâre pâre düştü

6. Daima gözlerde uçar durursun amma peri gibi yine de yüzünü gizlersin.

7. Gökyüzünün tavırlarına, hareketlerine uy da Mevlevî ol; seyrân eder, döner durursun.

XVI

1. Yine gönül zavrakım kırıldı da kenara düştü. Bu, pul şişe, taşlık bir yola düştü, dayanır mı ya? [1]
2. Can meclisinde istek kumaşları bölüşüldüğü zaman sevgi payı olarak bize paramparça bir gönül düştü [2].

[1] Zavrak, kayık mânasına geldiği gibi üstü hasırla örülmüş olan ve Mekke'deki Zemzem kuyusundan, içine su doldurularak uzak ülkelere armağan olarak götürülen pul şişelere de derler. Beyitteki «kenar — kıyı» sözünden anlıyoruz ki şâir, iki mânayı da kasdediyor. Gönülünü, hem billûr bir kayığa, hem de pul şişeye benzetiyor. Zaten «Gönül bir sırça bardaktır, kırıldı mı bütünlenmez» diye bir atasözü vardır ve gönül sırçaya benzetiş, örf mecazıdır.

[2] Müslüman inancına göre Tanrı, ilk insan ve ilk peygamber olan Âdem'i yarattıktan sonra soyundan gelecek olan bütün insanların ruhlrını belinden çıkarmış ve onlara «Elestü birabbiküm — Rabbiniz değil miyim» demiştir. Ruhlar bu soruya evet diye cevap vermişler, böylece insanlarla Tanrı arasında bir muahede yapılmıştır. Buna «Elest, ruhlar, can meclisi» gibi adlar verilmiştir. Yine bir inanca göre herkesin başına gelecek şeyler o vakit takdir edilmiştir.

- 3 Gehi zîr-i serde desti geh ayâğı koltuğunda
Düşe kalka haste-i gam der-i lûtf-ı yâre düştü
- 4 Erişip bahâra bülbül yenilendi sohbet-i gül
Yine nevbet-i tahammül dil-i bî karâra düştü
- 5 Meh-i burc-ı ârızında gönül oldu hâle mâil
Bana kendi tâliimden bu siyeh sitâre düştü
- 6 Süzülüp o çeşm-i âhû dedi zevk-ı vasla yâ hû
Bu değildi neyleyim bu yolum intizâra düştü
- 7 Reh-i Mevlevî'de Galib bu sıfatla kaldı hayrân
Kimi terk-i nâm ü şâna kimi i'tibâra düştü

3. Gah testisi (eli) başı altında, gâh kadehi (ayağı) koltuğunda, gam hastası, düşe kalka gitti, sevgilinin lûtf kapısına vardı, yıkıldı.

4. Bülbül ilkbahara erişti de gül sohbeti yine tazelendi. Yine tahammül nöbeti kararsız gönle düştü.

5. Gönül, bir küme yıldız benziyen yanardağındaki bene meyletti. Bu kara yıldız, bana kendi bahtımdan düştü, talihim bu benim. [1].

6. O âhu gözler süzülüp de vuslat zevkına «yâ hû» dedi. Neyleyim, ümidim bu değildi, bu değil, yolum, yine bekleyişe düştü [2].

7. Galib, Mevlânâ'nın yolunda, bu sıfatla hayran olup kaldı. Halbuki bu yolda kimisi adını sanını terketmiye düştü, kimisi de itibara. *bu zaman*

[1] Eski inanca göre bazı yıldızlar yomsuz ve kutsuz, bazıları yomlu ve kutludur. Bazıları da zaman zaman kutlu veya kutsuz olur. Herkes doğarken, o zaman, dünyaya hâkim olan yıldızın tesiri altında kalır ve onun yıldızı, o yıldız sayılır. I. şiirin 13. beytinin izahına da bakınız.

[2] Hû, o demektir ve bu işaret ismi, Tanrı adlarından sayılır. Mevlevîlerle diğer tarikatlerde yapılan törenler «Hû» sözüyle biter. Bu bakımdan «Hû» sözü, sonu bildirir. Şair, sevgilinin, vuslat zevkine «yâ hû» dediğini, yani vuslat zevkinin bittiğini anlattığını söyliyerek hayıflanmaktadır.

XVII

- 1 Döktü o mevzun puşu saçâğını
Açtı gönüller deli bayrağını
- 2 Ay yenisi gökte ne ülker satar
Değmeyecek kestiği tırnâğını
- 3 Gözceğizim boyamak ister benim
Al boyayıp kan ile dudağını
- 4 Saldı gönül illerine âkını
Kurdu göz ırmağına otağını
- 5 Niçe tabur dağıdır ol yosmanın
Saç dağıdıp eğmesi kalpağını

XVII

1. O ölçülü, her yanı düzgün güzel, puşusunun saçâğını döktü, gönüller de havalandı, deli bayrağını açtı [1].
2. Yeni ay, kestiği tırnağına bile değmedikten sonra artık gökte ne ülker satar, ne diye kendini beğendirmeye kalkışır ki? [2].
3. Dudağını ala boyar da benim gözceğizimi boyamak ister.
4. Gönül illerine akın saldı, göz ırmağına otağını kurdu.
5. O yosmanın, saçlarını dağıtıp kalpağını eğmesi, ne kadar taburlar dağıtır.

[1] Puşu, başa giyilen şeyin üstüne, çok defa eğri bir şekilde sarılan renkli ve ipekli, uçları saçaklı çevreye denir. Bayrak açmak, ilân etmek, bildirmek, meşhur olmak, meşhur etmek anlamlarına gelir.

[2] Ülker, yedi yıldızdan meydana gelen bir yıldız kümesidir. Arapça ve farsçası «süreyyâ» ve «pervin» dir.

- 6 İçip içip kendi elinden anın
Duramayıp öpmüşüm âyağını
- 7 Çok sürünüp gözlemişim özleyip
Âyağının izini toprağını
- 8 Vermedi bir kimseye Galib geçit
Kande çevirdiyse söz ırmağını
- 9 Hazret-i Mollâ'yı bilenler bilir
Bilmeyenin kim çeke kulağını

XVIII

- 1 Geçti o dem meclis-i mey pür hurûş idi
Sâgar sadâ-yı kul kul-i minâya gûş idi

6. Elinden içip içip duramamış, ayağını (kadehini) öpmüşüm.

7. Ayağının toprağını, topraktaki ayak izini özleyip çok sürünmüşüm, çok özlemişim gelmeni.

8. Galib, söz ırmağını nereye çevirdiyse hiç bir kimseye geçit vermedi.

9. Mevlâna'yı bilenler bilir. Bilmeyenin kulağını kim çekecek, ne lüzum var buna? [1].

XVIII

1. Şarap meclisinin coşup köpürdüğü, kadehin, surahinin (şarap dökülürken çıkardığı) kul kul sesine kulak kesildiği zaman geçti.

[1] Kulak burmak, tenbih etmek, ihtar etmek, akılda kalmasını temine çalışmak ve anlatmak anlamlarına gelir.

Galip, bu şiirde «mevzun» ve «ayağ» sözlerinden başka yabancı bir söz kullanmamıştır. Bunların ikincisi de farsça «kadeh» anlamına geldiği gibi türkçede «ayak» sözüdür ve Galip, bu sözle bir sanat yapmadadır. Son beyitteki «Hazret-i Molla» hususî ad olduğundan bu hükme giremez. Öz türkçeyle ve aruz veznine uygun olarak şiir yazmaya ilk defa XVI. yüzyılda Edirneli Nazmî başlamış, fakat «Türki-i basit» denen bu tarza uyulmamıştır. Galib'in bu şiiri, Türki-i basit'le yazılmıştır.

- 2 Müstağrak-ı tecelli-i envâr-ı hüsn olup
Âteş-ruhâna bezm-i kadeh şu'le pûş idi
- 3 Hep güft ü gû-yı çeşm ü leb-i gül-izârdan
Ben söyledikçe şevk ile bülbül hamûş idi
- 4 Ol bezme meh ki şem'-i şebistân-ı çerhtir
Bir âteşin gül-rûh-ı kâkûl be dûş idi
- 5 Arz-ı visâl ederdi Züleyhâ-yı hâhişe
Yûsuf'ları harîm-i gülün hod-fürûş idi

2. İşret meclisi, güzellik nurlarının tecellisine dalar da yüzleri ateş gibi parlayan, yanakları al al olan güzellere, alevlerle örtülmüş, yalnlara bürünmüş görünürdü.

3. Gül yüzlü sevgilinin gözlerine, dudaklarına ait bahislere girıştim mi bülbül susar, iştıyakla dinlerdi.

4. Gökyüzünün gece âlemine bir mum olan ay, o meclise (sevgilinin bulunduğu meclise) gül yüzlü, kâkülleri omuzlarında düşmüş, ateş gibi bir kul kesilirdi.

5. Gül harîminin Yusuf'ları, istek Zelihasına vuslatlarını arzederlerdi, kendilerini satarlardı onlar [1].

[1] Yakup Peygamber, on iki oğlu içinde Yusuf'u çok sevdiğinden kardeşleri kıskanmışlar, onu bir kuyuya atmışlar, bir kervan tarafından kurtarıldığını duyunca da gidip kölemizdir diye satmışlar, kervancı, Yusuf'u Mısır'a götürmüş, orada, esir pazarında satılığa çıkarmış, Mısır hükümdarının en yakını ve devletin başı tarafından satın alınmıştı. Bu zatın zevcesi Zeliha, Yusuf'a âşık olmuş, fakat yüz bulamayınca iftira ederek hapse attırmıştı. Yedi yıl hapiste kalan Yusuf, bir rüyayı yorarak hapisten kurtulmuş, devletin malî işlerine memur olmuştu. Babası ve bütün ailesi Mısır'a gelmiş, Zeliha da, kocasının ölümünden sonra Yusuf'la evlenmişti.

- 6 Bir bî amân şûh-ı perîzâd idi o kim
Müjgân-ı çeşmi âfet-i saff-ı sürûş idi
- 7 Vâr ise gamzen etti cihâna bu sırrı fâş
Galib hamûş tab' ise bî akl ü hûş idi

XIX

- 1 Işk bir şem'-i ilâhîdir benim pervânesi
Şevk bir zencîrdir gönlüm anın kâşanesi
- 2 Mahrem-i râz olalı gamzenle oldu hâtırım
Âşinânın âşinâ bigânenin bigânesi
- 3 Zühd-i hüşkû bezm-i nûşânûstan farkeylemez
Böyledir erbâb-ı hâlin meşreb-i rindânesi

6. O sevgili, öyle bir aman bilmez, periden doğmuşçasına güzel şıhtı ki gözlerinin kirpikleri meleklerin asker saflarına bir âfet kesilmişti.

7. Galib susuyordu, şairlik tabiatiminse ne aklı başındaydı, ne fikri; olsa olsa bu sırrı âleme, bakışın yaydı.

XIX

1. Aşk, ilâhî bir mumdur, bir Tanrı uşağıdır, ben de o ışığın pervanesiyim. Şevk, bir zincirdir, gönlümse onun divanesidir, o zincire vurulmuş bir delidir.

2. Bakışınla bilişeli, o bakışın sırrına sırdaş olalı hatırım bildiklere bildik kesildi, yabancıya yabancı oldu.

3. Kuru sofuluğu boyuna içilip durulan bir işret meclisinden ayırd etmez. Hâl ehlinin rintçesine meşrebi, böyledir.

- 4 Âlem-i âbın sevâd-ı hâki hep pür feyz olur
Çeşme-i horşîd-i hikmettir hum-ı meyhânesi
- 5 Ol nigâh-ı çeşm-i zehr-âlûddan mey-nûş-ı nâz
Ben humâr-ı nerkis-i şehlâsının mestânesi
- 6 Elhazer gafil bulunma hançer-i hâbîdeden
Güft ü gû-yı katıldır dâim anın efsânesi
- 7 Mahrem-i halvet-serây-ı zevkı ol Galib de gör
Başkadır rez duhterinin meşreb-i ferzânesi

XX

- 1 Kâkülünde halkalar çeşm-i siyehtir her biri
Ârızında hâller nûr-ı nigehtir her biri
- 2 Şu'ledir zerrîn taht-ı saltanat pervâneye
Beste-i zencîr-i ıskın pâdşehtir her biri

4. İşret âleminin taşı toprağı, tamamiyle feyizle doıdur. Meyhanesinin küpü, hikmet güneşinin kaynağıdır.

5. O, zehirlerle bulanmış gözlerin bakışından naz şarabı içmede. Bense şehlâ nerkislerindeki (gözlerindeki) mahmurluğun sarhoşuyum.

6. Sakın uyuyan hançerden gafil olma. Onun masatı, daima öldürme dedikodusudur.

7. Galib, zevkının halvet sarayına gir, oranın mahremi ol da gör. Üzüml kızının erkekçesine meşrebi, bir başka meşreptir.

XX

1. Kâhküllerindeki halkaların her biri, bir siyah gözdür. Yanağındaki benlerin her biri-bir göz nurudur.
2. Pervaneye altından yapılmış saltanat tahtı alevdir. Aşk zinciriyle bağlananların her biri, bir padişahdır.

- 3 Ol şererler kim dil-i sûzandan etmişti zuhûr
Şimdi gerdûn-ı belâda mihr ü mehtir her biri
- 4 Tengnâ-yı hâne-i sûz ü küdâza girmeğe
Târ-ı tunbûr-ı sürûdun şahrehtir ker biri
- 5 Şiše-i elfâzımız sahbâ-yı tahkiyk istemez
Bir perîzâd-ı hayâle cilvegehtir her biri
- 6 Yâd-ı çeşm-i yâr Galib eylemiş mestânı mest
Gûyiyâ bir Kahramân-ı Cem-sipehtir her biri

3. Yanıp yakılan gönülaen kopup çıkan kıvılcımların her biri, şimdi belâ göğünde bir aydır, bir güneştir.

4. Nağme tanburunun tellerinin her biri, pek dar olan yanıp yakılma, yakıp eritme hanesine girmeye yarayan bir ana caddedir [1].

5. Düşünce şişemâz, gerçekleştirme şarabını istemez. Düşünce şişelerimizin her biri, bir hayal perisinden doğan güzelin cilvelendirdiği yerdir [2].

6. Galib, sevgilinin gözlerini anı, sarhoşları kendilerinden geçirmiş. Sanki her biri Cem gibi askerlerden meydana gelmiş orduya sahip bir kahraman [3].

[1] Hâne, ev anlamına geldiği gibi müzikte, bestenin bölümüne de denir.

[2] Eskilere göre hüycüler, bazı dualar ve ameliyelerle cin ve perileri şişeye sokar ve hapsederler. Bu bakımdan cin ve peri, çok defa şişeyle beraber anılır.

[3] Cem ve Cemsid, eski Hind-İran mâbutlarındayken İran mitolojik tarihine bir hükümdar olarak girmiştir. Şarap, bu hükümdarın zamanında icad edildiği gibi martın yirmi birinci gününe, yeni gün anlamına «Nevrûz» adını takan ve o günü bayram sayan da bu hükümdarmış. Halkı sınıflara da ayırmış. Sonradan Tanrılık dâvâsına girişmiş, halkın gözünden düşmüş, Dahhâk adlı bir arap tarafından, kaçtığı Çin ülkesinde öldürülmüş. Kahraman vahşi hayvanlar içinde büyümüş ve sonra insan olduğunu anlayıp bir gergedana binerek insanların oturduğu diyara gelmiş, mitolojik bir adamdır.

KİTALAR

XXI

- 1 Eğer desem ki havâlar açıldı geldi bahâr
Murâd odur ki benimle mahabbet eyledi yâr
- 2 Ya söylesem ki çemen goncelerle zeynoldu
Odur garaz ki tebessümle söyledi dildâr

XXII

- 1 Açıl ey gonce-leb nûr eylesin bezmi tekellümler
Safâdan hande deryâsında mevc ursun tebessümler
- 2 İzârın gül gül etsin tâb-ı sahbâ-yı neşât olsun
Bu âteş güfte rengin besteler hûnin terennûmler

XXI

1. Havalar açıldı, bahar geldi desem maksudım, sevgili, benimle sevdiği demektir.
2. Yahut yeşillik goncelerle bezendi dersem muradım, sevgilinin gülümsiyerek konuştuğunu anlatmaktır.

XXII

1. Açıl ey gonce dudaklı, konuşman, sözlerin, meclisi nur etsin, nurlandırın. Gülümsemeler, zevk ve safadan gülme denizinde çalkansın, dalgalansın.
2. Neşe şarabının harareti (rengi), yanağını gül gül etsin de bu ateş güfteler, renkli besteler, kanlı terennümler haline gelsin.

XXIII

- 1 Güzelsin bî bedelsin nâz-perversin dilârâsın
Değilsin bî vefâ ammâ ki gayet bî muhâbâsın
- 2 Ne mânîdir uzatsan destini bûs etse âşıklar
Kolun bükmezlere bir pâdşâh-ı âlem-ârâsın

Beyit

XXIV

- 1 Gele bir devr ki bu Galib'i yâd eyleyeler
Fursat-ı sohbeti ahbâb ganîmet bilsin

Mısrâ

XXV

- 1 Zevk anındır ki perişanlığı cem'iyettir

XXIII

1. Güzelsin, eşin, benzerin yok, nazla beslenmiş, yetişmişsin, gönül bezeyen bir dilbersin. Vefasız da değilsin ama hiç çekinmen, ürkmen yok.
2. Elini uzatsan da âşıklar öpse ne olur, ne mânî var ki? Kolunu bükcek değiller ya, sen âlemi bezeyen bir padişahsın, buna imkân mı var?

XXIV

1. Bir zaman gelir ki bu Galib'i anarlar. Dostlar, sohbet fırsatını ganimet bilsin.

XXV

1. Zevk onundur ki dağınıklığı topluluktur.

XXVI

HÜSN Ü AŞK'TAN

Ağâz-ı Dâstân-ı
Benî - Mahabbet

- 1 Dil-zinde-i feyz-i Şems-i Tebrîz
Ney-pâre-i hâme-i şeker-rîz
- 2 Bir resme koyup beyân-ı ıskı
Söyler bana dâstân-ı ıskı
- 3 Kim vardı Arap'ta bir kabîle
Müstecmi'-i haslet-i cemîle

XXVI

Sevgioğulları hikâyesinin başlangıcı

1. Tebrizli Şems'in feyziyle gönlü diri olan ve şekerler döken, tatlar veren kamış parçası kalem [1].
2. Aşkı anlatmayı bir tarza, bir usûle koyup bana aşk hikâyesini şöyle anlatır:
3. Araplar içinde, bütün güzel huyları kendilerinde toplamış bir kabîle vardı.

[1] Eskiden çıra isiyile yapılan siyah mürekkep, hokka içine konmuş olan ve «lika» denen ham ipeğin üstüne dökülür ve ucu yontulmuş kamış kalemle yazı yazılırdı.

- 4 Ser-levha-i defter-i fütüvvet
Ser-hayl-i Arap Benî Mahabbet
- 5 Ammâ ne kabîle kible-i derd
Bilcümle siyâh-baht ü rû-zerd
- 6 Giydikleri âftâb-ı temmûz
İçtikleri su'le-i cihan-sûz
- 7 Vâdileri rîk-i şîşe-i gam
Kumlar sağışınca hüzn ü mâtem
- 8 Hargehleri dûd-ı âh-ı hırman
Sohbetleri ney gibi hep efgan
- 9 Her birisi bir nigâra urgun
Şemşîr gibi dehânı pür hun
- 10 Erzakları belâ-yı nâgâh
Âteş yağar üstlerine her gâh

4. Bu kabîle, erlik ve yiğitlik defterinin serlevhası, Arap taifesinin başı ve yücesi Sevgioğulları kabilesiydi [1]

5. Fakat ne kabîle? Dert kiblesi. Kabîle ehlinin hepsinin de bahtları kara, yüzleri sarı [2]

6. Giydikleri temmuz güneşi, içtikleri, âlemi yakan alev.

7. Ovaları, gam şişesinin kırklarından meydana gelmiş kumluk ve o ovada kumlar sayısınca hüzn ve yas var.

8. Çadırları mahrumiyet ahının dumanı. Sohbetleri ney gibi hep feryad ve figan.

9. Her birisi bir sevgiliye, bir güzele vurgun. Hepsinin de ağzı kılıç gibi kanlı.

10. Erzakları, ansızın gelip çatan belâ. Her an üstlerine ateş yağmada.

[1] Serlevha, yazı başlığına ve kitap adına denir.

[2] Kible, bir din ehlinin ibadette döndükleri yerdin. Müslümanların kiblesi, Mekke'deki Kâbe denen dört köşe bir câmidir. Mekke'dekiler, namaz kılarlarken o yapıya, Mekke'de olmıyanlar o civara dönerler. Şair, bu kabîleye dert kiblesi demekle bütün dertlerin bu kabîleye yöneldiğini, bu kabîle ehline geldiğini bildirmektedir.

- 11 Ektikleri dâne-i şerâre
 Bıktıkları kalb-i pâre pâre
 12 Sattıkları hep matâ'-ı candır
 Aldıkları sûziş-i nihandır

Vâkıa-ı garîbe

- 13 Bu tâifenin içinde bir şeb
 Bir hâl göründü gayet agreb
 14 Birbirine girdiler felekler
 Ağlar kimisi güler melekler
 15 Bir velvele sakf-ı âsmanda
 Bir zelzele sath-ı hâkdanda
 16 Geh zulmet olurdu tûy ber tûy
 Geh nûr yağardı sûy ber sûy
 17 Hep secdeye vardı berk-i eşcâr
 Hayretle eridi aktı enhâr

11. Ektikleri, kıvılcım taneleri, bıktıkları, paramparça kalb.

12. Sattıkları, hep can matahı. Aldıkları, gizliden gizliye yanış.

Görülmemiş bir olay

13. Bu taife içinde bir gece hiç görülmemiş bir hâl belirdi.
 14. Gökler birbirne girdi. Meleklerin kimisi ağlardı, kimisi gülerdi.
 15. Gökyüzünü bir velveledir kapladı. Yer altından bir depremdir kopmuştu.
 16. Bazan âlemi kat kat karanlık kaplıyordu. Bazan bucaak bucaak nur yağıyordu.
 17. Bütün ağaçların dalları, yaprakları secdeye vardı. Nehirler, hayretle eridi, aktı.

- 18 Güm güm öter âsman sadâdan
 Güm-keşte zemin bu mâcerâdan
 19 Dehşetle dolup hevâ vü ecrâm
 Doğdu o şeb içre bin ser-encâm

Vilâdet-i Hüsn ü Aşk

- 20 Oldu bu serâya pâ-nihâde
 Ol gıce iki kibâr-zâde
 21 Ammâ biri duhter-i semen-ber
 Biri püser-i Mesîh-manzar
 22 Hüsn eylediler o duhtere âd
 Ferzend-i güzîne Aşk-ı nâşâd

Nâm-zed şüden-i Hüsn bâ Aşk

- 23 Bir bezm-i lâtif edip mürettep
 Sâdât-ı kabîle geldiler hep

18. Gökyüzü, sestem güm güm öter, yeryüzü, bu mâcerâdan kaybolur giderdi.

19. Hava ve yıldızlar, dehşetle doldu ve o gece, binlerce vak'alar doğdu.

Hüsün'le Aşk'ın doğuşu

20. O gece iki kızızade bu saraya, bu dünyaya ayak bastı.
 21. Birisi yasemin bedenli bir kızdı, öbürü İsa gibi güzel bir oğlandı.
 22. O kızın adını Hüsün koydular, seçkin erkeğe de şad olmayan Aşk adını taktılar.

Hüsn'ün Aşk'la nişanlanması

23. Güzel, lâtif bir meclis kurdular, kabîle uluları o meclise hep geldi.

24 Re'y eylediler ki bu iki mâh
Birbirinin ola hâh ü nâhâh

Asûden-i Aşk der mehd

25 Bed' eyledi Aşk pîç ü tâba
Bend oldu kimât-ı ıztırâba
26 Tâ dîdesi ola hâba mu'tâd
Bu şi'ri ederdi dâye inşâd

27 Ey mâh uyu uyu ki bu şeb
Gûşunda yer ede bang-i yârab
28 Ma'lûm değil eğerçi matlab
Öyle görünür ki hükm-i kevkeb

Sih-i siteme kebâb olursun

29 Ey gonce uyu bu az zamandır
Çerhin sana maksadı yamandır

24. Bu iki ay yüzlü güzelin, ister istemez, birbirlerinin olmasını kararlaştırdılar

Aşk'ın beşikte istirahati

25. Aşk, kıvranıp bükülmiye koyuldu, ıztırıp ipiyle bağlandı.

26. Dadısı, çocuğun uyumaya alışması, gözlerini kapayıp uykuya dalması için bu şiiri okurdu:

27. Ey ay, uyu, uyu ki bu gece [yârab] sesi yer etsin.

28. Dilek nedir? Belli değil amma yıldızın hükmü şöyle görünmede:

Sitem şişine kebab olacaksın!

29. Ey gonce, uyu. Bu zaman, pek çabuk geçer. Feleğin sana karşı güttüğü maksat yaman, kötü.

30 Zîrâ katı tünd ü bî amandır
Lûtf etmesi de velî gümandır

Havfım bu ki pek harâb olursun

31 Ey nerkis-i Aşk hâb-ı nâz et
Dâmân-ı kazâya düş niyâz et
32 Bin havf ile çeşm-i cânı bâz et
Encâm-ı belâdan ihtirâz et

Bâzîçe-i inkılâb olursun

33 Gel mehd-i safâda râhat eyle
Birkaç gecelik ferâgat eyle
34 Fikreyle sonun inâyet eyle
Süt yerine kana âdet eyle

30. Çünkü pek serttir, pek aman bilmez. Fakat lûtfetmesi de umulur amma

Korkum bu ki pek harab olursun.

31. Ey Aşkın nerkis gözleri, naz uykusuna yat. Kazanın eteğine düş, niyaz et [1].

32. Bin korkuyla can gözünü aç, belâ sonucundan çekin. Halden hale dönüşün oyuncacı olursun.

33. Gel, temizlik, safâ beşiğinde rahat et. Birkaç gecelik dinlen, hiç bir şeye aldırış etme.

34. İnayet et, işin sonunu düşün. Süt yerine kana alış. Darılış, azarlayış kadehini çekeceksin.

[1] Yunan mitolojisinde Narkis, aşktan anlamıyan pek güzel bir delikanlıdır. Bunu seven kızlar, mâbutlara şikâyet etmişler, mâbutlar da Narkis'e şöyle bir ceza vermişler: Narkis, bir gün bir dereye aksini görür, kendisine âşık olur. Kendini seyrederken dereye düşer, boğulur. Vücudundan, kenarlarında kirpikleri olan bir göze benzeyen bir çiçek meydana gelir. Bu çiçek, öylece güzelleri seyrederek durur. Bu masal, Klâsik İran edebiyatına geçmiş, oradan Türk divan edebiyatına girmiştir. Narkis, İran ve Türk edebiyatında nerkis şekline girmiştir ve göz, daima nerkise benzetilir.

Peymâne-keş-i itâb olursun

- 35 Mehd içre uyu ki ey semen-ber
Kalmaz bu revişte çerh-i çenber
36 Bir hâl ile gerdiş etmez ahter
Seyret sana az vakitte neyler

Seyl-i gama âsyâb olursun

- 37 Bîdârlık ile etme mu'tâd
Uykudan olur olursa imdâd
38 Bir zehr sunup bu çerh-i cellâd
Galib gibi kârın ola feryâd

Bezm-i eleme rebâb olursun

Zuhûr-ı mukaddemât

- 39 Çün geçti bu hâl ile meh ü sâl
Vakt oldu ki etmeye gam ihmâl

35. Ey yasemin bedenli güzel, beşikte uyu. Çünkü bu dönek felek, bu gidişte kalmaz.

36. Yıldız, bir halle dönmez. Seyret, az zamanda sana neler eder.

Gam seline değirmen kesilirsin.

37. Uyanıklığı âdet edinme. Yardım olursa ancak uykudan olur.

38. Bu cellât felek, sana bir zehir sunar da işin gücün, Galib gibi feryad etmek olur.

Elem meclisine rebab olursun [1]

İlk işlerin belirişi

39. Aylar, yıllar, bu halle geçti, gamın artık ihmâl etmiyeceği zaman gelip çattı.

[1] Rebap, kâsesine, yani içi boş yuvarlak kısmına deri gerilmiş bir sazdır. Bu derinin üstünde teller vardır ve keman gibi yayla çalınır. Rûbap da denir.

- 40 Sâdât-ı kabîle oldular cem'
Bu re'y-i rezîne yaktılar şem'
41 Kim ola bu iki şûh-i âkıl
Tahsîl-i hünerle bedr-i kâmil

Mekteb-i Edeb

- 42 Bir kışra girip dü mağz-ı bâdâm
Bir mektebe vardılar Edep nâm
43 Bir beyt olup iki tıfl-ı mısra'
Ma'nâ-yi lâtife oldu matla'
44 Hep dersleri rızâ vü teslim
Mollâ-yı Cünûn pîr-i ta'lîm
45 Ber hükm-i kazâ-yı nâ muvâfık
Hüsn oldu cemâl-i Aşk'a âşık
46 Etfâl eder idi derse dikkat
Bunlar biri birine meveddet

40. Kabile uluları toplandılar, bu yerinde, doğru ve isabetli karara mum oldular:

41. Bu iki akallı şâh, hüner elde ederek dolunay kesil-sinler.

Edep mektebi

42. İki badem içi bir kabuğa girdi, Edep adlı bir mektebe gittiler.

43. Mısraa benziyen o iki çocuk bir beyit oldu ve bu beyit, lâtif bir mânanın doğu yeri kesildi.

44. Her dersleri, kadere razı oluştı, kendilerini teslim edişti. Kendilerine ders belleten pîr de "Çılgınlık Mollası"ydı.

45. Uygun olmıyan kaza ve kaderin hükmünce Hüsn, Aşk'ın güzelliğine gönül verdi.

46. Çocuklar derse dikkat ederlerken bunlar, birbirleriyle sevişirlerdi.

Bahâr

- 47 Bir dem ki bahâr-ı âlem-efrûz
Bahşetti cihâna câm-ı nevrûz
48 Cennet gibi sebze cûş ber cûş
Eyler gül ü lâle nûş der nûş
49 Âhû gibi ebr-i nev-demîde
Beslendi hevâ-yı sünbülîde
50 Bir rûtbe hevâ rutûbet-efzâ
Kim oldu nesîm seyle hempâ
51 Berk etti o güne bir şeker-hand
Kim mâh eder oldu âna sevkend
52 Bir neş'e verip bahâr-ı pür şûr
Kıldı rek-i ebri âr-ı tunbûr
53 Her gonce ki çıktı gülsitandan
Râz açtı zemîn ü âsmandan

Bahar

47. Âlemi parlatan ilkbahar, âleme nevrûz kadehini bağışlayınca [1].

48. Cennet gibi yeşillik, coştukça coştı. Gülle lâle içip durmaya koyuldu.

49. Ceylân gibi terü taze bulut, sümbülü havada beslendi.

50. Hava o kadar rutubetliydi, o kadar nemliydi ki rüzgâr bile selle aynı yürüyüşe kapıldı, eş oldu.

51. Şimşek öyle bir şeker gibi güldü ki ay bile ona, o gülüşe yemin etmiye köyüldü.

52. Coşkunluklarla dolu olan ilkbahar, bir neşe verdi de bulutun damarını, tanbur teli yaptı.

53. Gül bahçesinde meydana gelen her gonce, yerden, gökten sırlar söylemiye koyuldu.

[1] Nevruz, yeni gün demektir. İlkbaharın ilk günü olan martın yirmi birinci günü, Zerdüş dininde bayramdır. Sonradan müslümanlığa da girmiş ve bilhassa tasavvuf ve edebiyatta yerleşmiştir.

- 54 Gizli öpüşüp gül ü karanfûl
Nerkislere el atardı sünbül
55 Kaldırdı elin çenâr-ı ser-keş
Bir söz dedi vâre içinde âteş
56 Yaktı o haberle lâle dâğı
Aşüftelenip gülün çerâğı
57 Doldu yer ü gök figan ü zâre
Olmadı o sohbet âşkâre

Nüzhetgâh-ı Ma'nâ

- 58 Te'sîr-i hevâdan Aşk-ı zîşan
Olmuştu 'uyûn-ı şevki cûşan
59 Hüsne dahi geldi başka hâlet
İkisi de kıldı kasd-ı nüzhet
60 Kıldı o iki çerâğ-ı rûşen
Nüzhetgeh-i Ma'ni'yi neşîmen

54. Gülle karanfîl gizlice öpüştiler. Sünbül, nerkislere el atmaya başladı.

55. Baş çekip uzayan çınar, elini kaldırdı da bir söz dedi ki içinde ateş var.

56. Lâle, o haberi duydu da gönlünü dağladı. Gülün ışı-ğı, perişan bir hale geldi, dağılıp saçıldı da

57. Yerle gök feryatla, figanla doldu ve böylece de o haber, o söz, açığa çıkmadı.

Mâna seyir yeri

58. Havanın tesiriyle anlı şanlı Aşk'ın iştihakla gözleri coşmuştu.

59: Hüsne'e de başka bir hal gelmişti. İkisi de gezip toz miya niyetlendi.

60. O iki aydın mum, Mâna seyir yerini makam edindi.

Havz-i Feyz

- 61 Bir havz-ı mübârek ol makamı
Sîrâb eder idi Feyz nâmı
62 Mir'at-ı cemâl-i şâhid-i gayb
Ol havz-ı celî idi bilâ rayb
63 El kıssa o gülşen-i ferahnâk
Mânende-i tab'-ı şâiran pâk

Suhan

- 64 Bir pîr-i cüvan-zamîr ayyâr
Olmuştu o yerde mîhmandâr
65 Nâmı Suhan ü azîz zâtı
Mesbuk idi şerhten hayâtı

Feyiz havuzu

61. O kutlu yeri bir havuz suya kandırarak ki adı "Feyiz" di.
62. Gayb güzelinin yüzüne ayna, hiç şüphe yok ki o apaçık ve görünüp duran havuzdu [1].
63. Hâsılı o ferahlı gül bahçesi, şâirlerin özlere gibi tertemizdi.

Söz

64. Çevik, yiğit ve genç gönüllü bir pîr (ihtiyar), o yerde konuk ağırlama işini görürdü.
65. Adı Söz'dü, zâtı yüceydi, ömrü gökten de fazlaydı, gökten de önce yaratılmıştı.

[1] Gayb, görünmeyen mâna ve sıfatlar âlemi, aynı zamanda ahirettir. Gaybin karşılığı görünen âlem, görüş âlemi anlamlarına gelen sûretler âlemi, yani dünyadır.

- 66 Mâhiyyet-i Hüsn ü Aşka ârif
Hâsiyyet-i germ ü serde vâkîf
67 Gördükte bu iki nev-belâyı
Fehmetti meâl-i mâcerâyı
68 Rahmeyleyip ol iki cüvâne
Bu oldu miyancı-ı miyâne

Hayret

- 69 Mecnûn-ı siyeh-libâs-i hırman
Ya'ni kalem-i güsiste-sâman
70 Leylâ-yi hayâle keşfedip râz
Bu güne eder kelâma âgâz
71 Kim vardı kabile içre bir merd
Hayret adı kendi şîr-i bî derd
72 Hâkimdi serâser ol diyâra
Zâbit geçinir bu iki yâra

66. Hüsün'le Aşkın mahiyetini bilirdi, sıcakın, soğukun mahiyetini anlardı.
67. Bu iki yeni belâyı sataşmışa görünce macerayı gizledi.
68. O iki gence acıdı, aralarında haberci oldu.

Hayret

69. Mahrumiyetin kara elbiseli Mecnun'u, yani varını yongunu elden çıkarmış olan kalem,
70. Hayâl Leylâ'sına sırlar açarak söze bu çeşit başlar:
71. Kabile içinde bir er vardı, adı Hayret'ti, kendisi dertsiz bir arslandı.
72. O diyar, baştan başa onun hükmü altındaydı ve bu iki sevgiliyi de hükmü altında tutmadaydı.

- 73 Câsûs-ı kazâdan oldu âgâh
Kim Hüsn ile Aşk'tır hevâ-hâh
74 Gerdun gibi çevre kıldı himmet
Çekti ara yerde sedd-i firkat

İsmet

- 75 Çün oldu cemâl-i Aşk'tan dūr
Hüsn oldu o fikret ile rencūr
76 Etmisti o şem'i ziyb-i zânû
İsmet diyerek bir âteşin-hû
77 Perverde-i şîr edip mukaddem
Vermiş o güle arakla şebnem
78 Tenhâda figanın eyleyip gûş
Duydu gam-ı Hüsn'ü oldu bîhûş
79 Bu mebhâsı etmek için iz'an
Olmuştu Suhan da anda pinhan

73. Kaza ve kader casusundan Hüsn'le Aşk'ın birbirle-
rini sevdiklerini duyup anladı.

74. Felek gibi o da cefaya himmet edip aralarına âyrı-
lık seddini çekti.

İsmet

75. Hüsn, aşkın yüzünü görmeden uzak kalınca o ay-
rılıkla hastalandı.
76. O mumu, İsmet adında bir ateş huylu, dizinin zineti
edinmişti.
77. Evvelce sütle yetiştirip geliştirmiş, o güle çiy tanele-
rini terle vermişti.
78. Tenhada feryadını duyup Hüsn'ün gamını anladı,
aklı başından gitti.
79. Söz de bu işi anlamak için orada gizlenmişti.

- 80 Gûş etti tamâm mâcerâyı
Dinlerdi meğher bu müddeâyı
81 Çün oldu Suhan bu sırra vâkıf
Etti gelip Aşk-ı dâhi ârif
82 Çün Aşk Hüsn'den oldu me'yûs
Feryâd kopardı dest-i efsûs
83 Gâhice ki gamdan ola berbâd)
(Eylerdi bu şîr-i pâki inşâd:)

- 84 Bir şâha esir oldu kim dil
Her bendesi Kahramân-ı Kaatil
85 Gamzeyle suhanda lâ'li yek-dil
Bîgâne nigâhı kana mâil
Tir-i gamı câna âşinâdır
86 Dîvan-ı kazâsı zulm-bünyâd
Lerzend-i bîm-i cânı cellâd

80. Bütün bu işi dinlemekteydi, tamamıyla macerayı
işitti.

81. Söz, bu sırrı anlayınca gelip Aşk'a da anlattı.

82. Aşk, Hüsn'den yese düşünce hayıflandı, feryuda
başladı.

83. Bazan dertten berbat bir hale gelince bu tertemiz
güri inşad ederdi.

84. Gönül bir padişaha esir oldu ki her kulu, bir Kah-
ramânı Kaatil [1].

85. Bakışlarıyla lâ'l dudakları, söz söylemede tek dilli,
aynı sözü söylemede. Âşıklara yabancı gözleri, kana mey-
letmede.

Gam oku canla bildik.

86. Kaza ve kader divanı, zulüm yapısını kurmada. Cel-
lât, canından korkup tir tir titremede.

[1] Kahraman için XXIII. şiirin 3. notuna bakınız.

87 Her gûşede bang-i dâd ü bidâd
Gavga-yı kıyâmet âh ü feryâd

• 88 Mahşer mi yahud bu Kerbelâ'dır

88 Lâ'l-i lebi ömr-i Nûh-ı ma'nî
Çeşminde nühüfte rûh-ı ma'nî
89 Hep döktüğü kan sabûk-ı ma'nî
Feyz-i suhanı fûtûh-ı ma'nî

Her nutku hayâttır bakadır

90 Zülfün dağdıp ederse tâlân
Küfre sığınır sipâh-ı îman
91 Bu havf ile kâkülü perişân
Da'vasına tiyg-ı katli burhân

87. Her köşeden feryat ve figan sesleri, kıyâmet kavga-sı, ah ve nale.

Bu mahşer midir, yoksa Kerbelâ mı? [1]

88. Lâ'l dudağı, mâna Nûh'unun ömrü. Gözlerinde mâ-na ruhu gizlenmişti [2]

89. Döktüğü kan, sabahları içilen mâna şarabı. Söziindeki feyiz, mânaları açan bir feyiz.

Her sözü yaşayış, ebedî varlık.

90. Saçlarını çözüp dağıttı mı iman askeri, kâfirliğe sığınır.

91. Kâkülleri bu korkuyla perişân. Dâvasının delili, insanları öldüren kılıcı.

[1] Hicretin 61. yılında, Ümeyyeoğullarının ikincisi olan Yezid'in zamanında, bu hükümdara tâbi olmadığı için Muhammed Peygamber'in torunu ve Ali'nin oğlu Hüseyin, Bağdat yakınlarındaki Kerbelâ'da susuz şehid edilmiştir. Hüseyin'in yanında, bir kısmı çok küçük olan yüz kişi vardı. Kendisini kuşatan orduysa otuz iki bin kişiydi.

[2] Nuh Peygamber, dokuz yüz elli yıl yaşamış.

Veh bu ne acîb müddeâdır

92 Bîçâre gönül gamiyle yansın
Tek ol büt-i âteşin uyansın
93 Hûnâbe-i hecre can boyansın
Mahmûr gözü şarâba kansın

Her kahrına bin kerem fedâdır

94 Galib gibi sad hezâr meftun
Sahrâ-yı mahabbetinde Mecnun
95 Olmaz yine kimse zâr ü dil-hun
Her cevrine ehl-i derd memnun

Ammâ ki ne çâre bî vefâdır

Gayret

96 Vâr idi yanında bir belâ-keş
Gayret adı her peyâmı âteş

Eyvah, bu ne şaşılacak dâva konusu.

92. Çaresiz gönül gamiyle yansın razıyım. Tek o nazlı güzel uyansın da.

93. Can, ayrılığın kanlı yaşlarına boyansın da mahmur gözleri şaraba kansın.

Har kahrına binlerce kerem feda olsun.

94. Galib gibi yüzbinlerce meftun, sevgisinin çölünde Mecnun'a dönmüş.

95. Böyle olduğu halde yine kimsecik ağlamıyor, kimseciğin gönlü kanlara bulanmamış. Derd ehli, her cevrine memnun olmada.

Yalnız ne çare ki vefası yok.

Gayret

96. Aşk'ın yanında bir belâ çeken vardı. Adı Gayret'ti, her verdiği haber ateşti.

- 97 Lâlâsı idi o bî mecâlin
Ebriydi o gevher-i hayâlin
98 Gayret çekip âh-ı sine-sûzu
Deycûra mübeddel etti rûzu
99 Gayret'le cenâb-ı Aşk-ı çâlâk
Maksûda ki oldular hevesnâk
100 Cem'eylediler kabîleyi hep
Aşk eyledi anda arz-ı matlab
101 Sâdât-ı kabîle-i Mahabbet
Birbirine ettiler işâret
102 Sâdât-ı kabîle cümleten hep
Kıldılar ana beyân-ı matlab
103 Hüsn ışkına çok bahâ gerektir
Evvel sana Kîmyâ gerektir
104 Durma sefer et diyâr-i Kalb'e
Can bâş'ko reh-güzâr-ı Kalb'e

97. O mecalizin lalasıydı. Âdeta o incinin bulutuydu.

98. Gayret, gönüller yakan bir ah çekip nuru karanlığa çevirdi.

99. Gayret'le çevik Aşk, maksadı elde etmiye heveslendiler.

100. Kabile halkını, hep bir araya getirdiler. Aşk, orda, dileğini arzetti.

101. Sevgioğulları kabilesinin uluları, birbirlerine işâret ettiler.

102. Bütün ulular, ona işin esasını anlattılar, dediler ki:

103. Hüsn'ün sevgisi için çok belâ çekmek gerektir. Önce sana Kîmya lâzım [1].

104. Durma, Kalb ülkesine sefer et. Kalb yolunun uğrağına can, baş koy.

[1] Eskilere göre madenler ve bilhassa civa ve gümüş, muayyen şartlar altında eritilir ve ne olduğu bilinmiyen «iksir» bu halitaya katılırsa altın elde edilmiş olur. Buna «Kîmya» denir, yani kîmya, altın yapma sanatıdır. Kîmya'ya, yani altın yapma sanatına «Simya» deyenler, yanılırlar. Şâir, burada kîmya sözüyle iksir'i kasdetmektedir.

- 105 Ol şehride Kîmyâ olurmuş
Yolda beli çok belâ olurmuş
106 Kıl andaki Kîmyâ'yı hâsıl
Gel bunda ol işte Hüsn'e vâsıl
107 Aşk oldu bu müjdeden ferahnâk
Bin şevk ile kıldı câmesin çâk
108 Gayret de olup ana kafâdâr
Kıldı iki yâr azm-i dildâr
109 Çün girdi o merd-i râh râha
Evvel kademinde düştü çâha

Çah ü div

- 110 Ammâ ki ne çâh çâh-ı girdâb
Mânend-i ebed verâsı nâyâb
111 Deycûr-i firaktan nişâne
Bahr-i zulümât-ı bî gerâne

105. O şehirde Kîmya olurmuş, fakat yolda da, evet, çok belâlar varmış.

106. Oradaki Kîmya'ya elde et de buraya gel, Hüsn'e kavuş işte.

107. Aşk, bu müjdeden ferahladı, sevindi. Binlerce şevka düştü, elbisesini yırttı.

108. Gayret de ona kafadar oldu. İki dost, yola koyuldu.

109. O yol eri, yola girince ilk adımında bir kuyuya düştü.

Kuyu ve dev

110. O kuyu, öyle bir kuyuydu ki âdeta bir girdaptı. Ebed gibi sonu yoktu.

111. Ayrılık karanlığının bir eseri, bir nişanesiydi. Ucu bucağı bir karanlıklar deniziydi.

- 112 Mihr etse kemend mâh ü sâli)
 Yok ka'rını bulmak ihtimâli)
 113 Bir dîve meğer o câh-ı mihnet
 Olmuştu makam-ı hâb-ı râhat
 114 Bir dîv ki var niçe sipâhı
 Her birisi ma'den-i siyâhı X
 115 Tuttular ol iki derd-mendi
 Taktılar ayâğına kemendi
 116 Bir niçe zamanlar Aşk ü Gayret
 Kaldı orada esîr-i mihnet

Resîden-i Suhan

- 117 Bir subh Suhan yetiştî ol pîr
 Geldi ser-i câha etti takrîr
 118 K'ey beste-i câh olan cüvanlar
 Hengâm-ı belâda mihribanlar

112. Güneş, ayla yılı kement haline getirse dibini bulmak ihtimali yoktu.

113. Meğerse o mihnet kuyusu bir devin uyuma ve istirahat yeri olmuştu.

114. O dev, öyle bir devdi ki nice askeri vardı. Askerinin her birisi, karanlıklar mâdeniydi.

115. Bu iki dertliyi yakaladılar, ayaklarına kement taktılar.

116. Bir nice zamanlar Aşk'la Gayret, orada mihnet esiri olup kaldılar.

Söz'ün erişmesi

117. Bir sabah Söz, o pîr, kuyunun başına gelip anlattı, dedi ki:

118. Ey kuyuya kapanmış, ey kuyuda bağlanıp kalmış gençler, ey belâ esnasında merhamet ve sevgi gösterenler,

- 119 Bu câhta hiç halâs yoktur
 Üftâdelere manâs yoktur
 120 illâ bün-i çehte bir resen var
 Cinnîler ana değil haberdâr
 121 Emrini tutup ol iki can-bâz
 Mansur olup oldular ser-efrâz
 122 Gayret dedi Aşk'a ey birâder
 Gel yol eri yolda olmak ister

Harâbe-i Gam

- 123 Bâl açtı iki hümâ-yı devlet
 Düştü yola hemçü bûm-ı gurbet X
 124 Üftâdeliğe gam oldu munzam
 Düştü yoluna Harâbe-i Gam
 125 Esbâb-ı helâk hep mükerrer
 Âvâze-i ra'd ü berk ü sarsar

119. Bu kuyudan kurtulmanın hiç çaresi yoktur. Bura-ya düşenlere kurtuluş çaresi bulunamaz.

120. Ancak kuyunun dibinde bir ip var. Cinlerin ondan haberleri yok.

121. O iki canıyla oynayan genç emrini tuttular, Mansur gibi başları yüceldi.

122. Gayret, Aşk'a ey kardeş dedi, yol erinin yolda olması gerek.

Gam harabesi

123. O iki devlet kuşu kanad açtı, gurbet gibi yola düştü.

124. Gam da düşkünlüğe katıldı, yolları, Gam harabesine düştü.

125. Helâk oluş sebepleri, hep birbiri üstüne geliyordu; Gök gürültüsü sesi, şimşek, kasırga.

- 126 Görmüş değil idi Gam diyârın
Nâzendesi idi rûzgârın
127 Ol deştte iz belürmedi hiç
Bir râh-ı necât görmedi hiç

Sihr-i Câdû

- 128 Nâgâh anı gördü ol perî veş
Hirmen gibi bir mahûf âteş
129 Eflâke resîde dūd-ı şu'le
Sihr idi velî nümûd-ı şu'le
130 Bir pîr/zen etmiş anda me'vâ
Câdû-yı mahûf dîv-sîmâ
131 Sihreyleyip etti Aşk'ı da'vet
Arzeyledi âna ziyb ü zînet
132 Bîn gûne kumâş ü hâle vü fer
Elmas ile lâ'l ü cevher ü zer

126. Aşk, Gam ülkesini görmemişti, zamanın nazlısıydı.

127. O çölde hiç bir iz belirmedi, hiç bir kurtuluş yolu görmedi.

Büyücünün büyü

128. O peri gibi güzel olan Aşk, ansızın korkunç bir ateş gördü.
129. Yalmanın dumana göklere erişmedeydi. Büyü idi amma alev gibi görünmedeydi.
130. Orayı bir kocakarı yurd edinmişti. Korkunç bir büyücüydü, yüzü deve benziyordu.
131. Büyü yapıp Aşk'ı çağırır, ona süsler, bezentiler gösterdi.
132. Bin türlü kumaş, ipekliler, süsler, elmasla lâ'l inci ve altın.

- 133 Ol kâleleri giyindi filhâl
Aşk'a dedi gel oğul beni al
134 Aşk ol sözü anlayıp işitti
Geh ağladı geh taaccüb etti
135 Ahına siper kılıp sipihri
Yâd eyledi Hüsn-i mihr-çihri
136 Câdû anı gördü bu belâde
Ye's eyledi hışmını ziyâde
137 Bir sihr ile çekti çarmîhe
Hem kıldı nişâne tıyg ü sihe

Residen-i Suhan

- 138 Ol demde Suhan huzûra geldi
Kün emri gibi zuhûra gelui
139 Gördükte o pîri Aşk-ı çâlâk
Giryân olup etti sînesin çâk

133. Büyücü, hemen o kumaşlardan yapılmış olan elbiseleri giyindi. Aşk'a, gel oğul dedi, beni al.

134. Aşk, o sözü anlayıp işitti. Bazan ağladı, bazan şaşır kaldı.

135. Göğü, ahına siper edip gün yüzlü Hüsn'ü andı.

136. Büyücü, Aşk'ı o belâda görünce meysus oldu, yesi, aşkını arttırdı.

137. Bir büyü yaptı, Aşk'ı çarmıha çekti, kılıcı, şişe hedef etti.

Söz'ün erişmesi

138. O anda Söz tapıya geldi, Kün emri gibi zuhur etti [1].
139. Çevik Aşk, o pîri görünce ağlayıp göğsünü yardı.

[1] Kün, ol demektir ve Tanrı iradesini bildirir. Kur'an'a göre Tanrı «ol» demiş, bütün varlık, meydana gelmiştir.

140 Hüs'n'ü anıp etti âh ü fervâd
Hem kıldı bu şî'r-i pâki inşâd:

141. Hoş geldin eyâ bürîd-i cânân
Bahşet bize bir nüvîd-i cânân

142 Cân ola fedâ-yı îd-i cânân
Bî sûd ola mı ümîd-i cânân

Yârin bize bir selâmı yok mu

143 Ey Hızır-ı fütâdegân söyle
Bu sırrı edip iyân söyle

144 Ol sen bana tercemân söyle
Ketmetme yegân yegân söyle

Gam defterinin tamâmı yok mu

145 Yârabbi ne intizârdır bu
Geçmez niçe rûzgârdır bu

140. Hüs'n'ü anıp ah çekti, feryad etti ve bu tertemiz
şîri inşad etti:

141. Ey sevgilinin mektupçusu, hoş geldin. Bize sevgili-
den bir haber ver.

142. Can, sevgilinin bayramına kurban olsun. Sevgiliyi
ummanın faydası yok mu,

Sevgilinin bize bir selâma olsun yok mudur?

143. Ey düşkünlerin Hızır'ı, söyle. Bu sırrı açığa vur,
anlat [1].

144. Sen ana tercüman ol, gizleme, birer birer söyle:

Gam defterinin tamamı yok mu?

145. Yarabbi, ne bekleyiştir bu? Bu, nasıl bir zamandır
ki geçmez

[1] Hızır, bir peygamber, yahut erendir. İçenlerin ölmeyeceği
suyu, İlyas Peygamber'le bulup içmiş olduğundan kıyamete dek
hayattadır. Hızır, karada, İlyas, denizde, sıkıntıda kalanlara yardım
eder.

146 Hep gussa vu hâr hârdır bu
Duysam ki ne şîvekârdır bu

Vuslat gibi bir merâmı yok mu

147 Kâm aldı bu çerhten gedâlar
Ferdâlara kaldı âşinâlar

148 Durmaz mı o ahdler vefâlar
Geçmez mi bu kıldığın duâlar

Hâl-i dilin intizâmı yok mu

149 Dil hayret-i gamla lâl kaldı
Galib gibi bî mecâl kaldı

150 Gönderdiğim arzihâl kaldı
El'ân bir ihtimâl kaldı

İnsâfın o yerde nâmı yok mu

146. Hep dert, hep elem. Duysam ki bu ne işveli güzel?
Vuslat gibi bir meramı yok mu ki?

147. Bu felekten yoksullar kâm aldılar, muratlarına er-
diler de bildiklerin işi, yarınlarına kaldı.

148. O ahitler, o vefa vaitleri durmaz mı, bu dualarım
kabul olmaz mı?

Gönül ahvalinin intizamı yok mu?

149. Gönül, gam hayranlığıyla dilsiz bir hale geldi. Ga-
lib gibi mecalsiz kaldı.

150. Gönderdiğim cevap gelmedi. Şimdi ancak bir ihti-
mâl kaldı:

O yerde insafın adı yok mu?

Müjde dâden-i Suhan

- 151 Bâz etti Suhan der-i hitâbı
Bu tarz ile verdi kim cevâbı
152 Sen yârini bî haber mi sandın
Yoksa seni terk eder mi sandın
153 Aşıktır o sana sanma ma'suk
Gûş et ki budur kelâm-ı mevsuk
154 Çûn eyledin ana arz-ı hâcet
Oldu olan işte kıldı himmet
155 Feryâdına yetti Hüsn-i yektâ
Bir tig-i mücevher etti ihdâ
156 Her nesne ki seddola bu râha
Kıl anı havâle tiyg-ı âha
157 Hem bir dahi bir semend-i dil-keş
Etti sana tuhfe ol perî veş
158 Süglün gibi bir semend-i gül-gûn
Gülzâr-ı behişt ü kulzüm-i hûn

Söz'ün müjde veriş

151. Söz, kitap kapısını açtı da şu suretle cevap verdi:
152. Sen sevgilini habersiz mi sandın, yoksa seni terke-
der mi zannettin?
153. O seni sevmededir, mâşuk sanma onu. Bunu duy,
ışit, doğru söz budur.
154. Mademki ona ihtiyacını arzettin, olan oldu, işte
sana himmet etti.
155. Eşsiz, örneksiz Hüsnün, feryadına yetişt, sana mü-
cevher, çeliği fevkalâde bir kılıç hediye etti.
156. Bu yola sed olan ne varsa onu ah kılıcına havale et.
157. Bir de o periye benzer güzel, sana gönül çekici kılı-
ç gönderdi.
158. Sülün gibi al donlu bir at. Cennet gül bahçesi ve
uçsuz bucaksız bir kan denizi.

- 159 Velhâsıl o ıskır-ı sebük-bâl
Eyler seni şehr-i Kalb'e isâl
160 Hüsnün sana yâdgâridir bu
Cehdeyle ki gam diyâridir bu
161 Ol tiyg ile Aşk-ı berk-cevlân
Gam deştini kıldı rîk-i meydan
162 Bir seyf ile etti ol melek-zâd
Deycûr-ı cahîmi cennet-âbâd
163 Az vakte geçti Gam harâbın
Hem sihrini gördü hem serâbın
Resî'den - i
Resder-i râh be
Deryâ-yı Ateş
164 Gûş etmiş idi o ser-güzeşti
Ateş yemi üzre mûm keşti
165 Çıktı yolu üzre şimdi nâgâh
O kulzüm-i âteş-i ciğer-kâh

159. Hasıl o kanadı sür'atli at, seni Kalb şehrine gö-
türür.

160. Bu, sana Hüsn'ün armağanıdır. Çalıs çabala, bu-
rası, Gam ülkesidir.

161. Şimşek gibi dönüp dolaşan Aşk, o kılıçla gam çö-
lünü meydandaki kuma çevirdi.

162. O melekten doğmuş güzel, bir kılıçla cehennem ku-
ranlığını tamamiyle cennete çevirdi.

163. Az bir müddette Gam harabesini geçti. O diyarın
hem büyüünü gördü, hem serabını.

Yolun, Ateşdenizi'ne ulaşması

164. Aşk o sergüzeşti duymuştu; Ateşdenizi üstünde
mumdan gemiler varmış.

165. Şimdi ansızın yolu üstüne o ciğerler eriten uçsuz
bucaksız deniz çıkageldi.

- 166 Mumdan gemiler edip hüveydâ
Kılmış nice dîv o bahri me'vâ
167 Kaldı orada esîr-i hayret
Ne tâb-ı güzer ne fikr-i avdet
168 Nutka gelip ıskır-ı gül-endâm
Dedi ne sebepten ettin ârâm
169 Aşk eyledi dürr-i eşki rizân
Söz söyledi hemcû dürr-i galtân
170 Gayret gibi yok per ile bâlim
Bu âteş ile nicola hâlim
171 Işkır süzülüp misâl-i anka
Ol âteşe girdi bî muhâbâ
172 Pür cûş-ı belâ muhît-i âteş
Şu'le ana ol semend-i dil-keş
173 Bâl açmış anın yanında Gayret
Pervâne ve liyk şîr-sûret
174 Velhâsıl o âteşin râhı
Geçti çü nesim-i subh-gâhı

166. Bir nice dev, o denizi yurd edinmiş ve mumdan gemiler yapmış.

167. Aşk, orada şaşkınlığa tutsak olup kaldı. Ne geçmiye kudreti vardı, ne dönmeyi düşünebiliyordu.

168. Gül bedenli at söze gelip dedi ki: Ne sebepten durdun?

169. Aşk, inci gözyaşlarını döküp inci gibi yuvarlanan şu sözleri söyledi:

170. Gayret gibi kolum kanadım yok ki. Bilmem bu ateşle halim ne olacak?

171. At, anka gibi süzülerek birden bire pervasızca o ateşe girdi.

172. Belâlarla coşup köpüren bir ateş okyanusu. O ateşin alevi de o güzelim at.

173. Yanında Gayret kanat açmış. Pervane amma arslan görünümlü.

174. Hasılı Aşk, o ateşli yolu, seher yeli gibi geçti.

**Resîden-i Aşk be
sâhil-i Çin**

- 175 Bir sâhile erdi kim güzârı
Fırdevs riyâzının bahârı
176 Seyreleyip Aşk o bâğ ü râğı
Bir âh ile tâzelendi dâğı
177 Nüzhetgeh-i Ma'ni'yi edip yâd
Bu şîr-i nevîni kıldı inşâd:
178 Ey hoş o zaman ki dil olup şâd
Can mülkü idi meserret-âbâd
179 Ettim o hevaları yine yâd
Allâh için eyle ey felek dâd

Arâyiş-i rüzgâr idim ben
180 Bir bâğ idi kim bu câna me'vâ
Her goncesi cennet idi gûyâ

Aşk'ın Çin kıyısına varması

175. Yolu bir kıyıya vardı ki o kıyı, sanki cennet bahçesinin ilkbaharıydı.

176. Aşk, o bağı, o yeşilliği seyretti de bir ah çekti, derdi tazelandı.

177. Mâna seyiryerini hatırlayıp bu yepyeni şiiri inşad etti:

178. Ne hoş zamandı o zaman ki gönül şad olmuştu. Can mülkü, sevinçlerle mâmur bir haldeydi.

179. Yine o havaları andım. Ey felek, Allah için olsun imdad et.

Zamanın zînetiydim ben.

180. Bu canın yuvası öyle bir bahçeydi ki her goncesi sanki bir cennetti.

181 Firkat gelip etti cümle yağma
Gönlümde o neşe kaldı hâlâ

Mest-i mey-i i'tibâr idim ben

182 Hiç yoktu sipihre bir niyâzım
Derkâr idi ayş ü nûş ü sâzım

183 Yânimca gezerdi serv-i nâzım
Açılmamış idi böyle râzım

Reşk-âver-i nev-bahâr idim ben

184 Şimdi gam-ı intizâra düştüm
Bülbül gibi nevbahâra düştüm

185 Çok nârı geçip kenâra düştüm
Sâgar gibi pâre pâre düştüm

Mey-nûş-ı itâb-ı yâr idim ben

186 Eyvâh o rûzgâr geçti
Gül geçti vü nevbahâr geçti

181. Ayrılık geldi de hepsini yağmaladı. Şimdi gönlümde ancak o neşe kaldı.

İtibar şarabıyla sarhoştum ben.

182. Feleğe hiç bir niyazım yoktu. Yaşıyordum, içiyordum, nağmeler dinliyordum, herşeyim yerindeydi.

183. Nazlı selvim yanımdaydı, benimle gezerdi. Sırrım böyle açılmıştı.

İlkbahar bile bana hased ederdi.

184. Şimdi bekleyiş derdine, bülbül gibi ilkbahara düştüm.

185. Bir çok ateşleri geçip kıyıya ulaştım, kadeh gibi düşüp paramparça yerlere serildim.

Halbuki sevgilimin nazlanması, azarlayış şarabına içmedeydim.

186. Eyvah, o zaman geçti. Gül mevsimi, ilkbahr, geçip gitti.

187 Dîdâr güm oldu dâr geçti
Can teşne kalıp humâr geçti

Ma'suk ile bâde-hâr idim ben

188 Cânân ile ayş ü nûş ederdim
Girdâb gibi hurûş ederdim

190 Bezm-i meyi şu'le-pûş ederdim
Bülbüllerini hamûş ederdim

Galib gibi kâmkâr idim ben

Agâhî dâden-i Suhan be sûret-i tûti

191 Bu şî'r-i teri okurken ol mâh
Bir savt-i garîb işitti nâgâh

192 Bir tûti-i sebz âl-minkar
Bir şâhta eyler anı tekrar

187. Buluşma, sevgiliyi görme devri kayboldu, zülüflerine asılma zamanı geçti. Can, susuz kaldı, mahmurluk geçip gitti.

Halbuki ben, sevgiliyle şarab içmedeydim.

188. Sevgiliyle yaşar, onunla içerdim. Girdap gibi coşar köpürürdüm.

190. Şarap meclisini alevle örterdim, o meclisin bülbüllerini sustururdum.

Galib gibi muradına erişmiştim ben.

Söz'ün dudukuşu şeklinde gelip işi anlatması

191. O ay, bu taze şiiri okurken ansızın duyulmamış bir ses işitti.

192. Bir yeşil donlu, al gagah dudukuşu bir dalda şu sözü tekrar etmedeydi;

- 193 Kim duhter-i Şâh-ı Çin o hun-rîz
Bu bağa gelir çü subh-ı gül-bîz
- 194 Ol duhterin adı Hüs-rübâ'dır
Âdem-küştür perî-likadır
- 195 Yazık sana ey cüvân yazık
Olursan o şîve-kâra âşık
- 196 Zâtüs-suver'e varırsın elbet
Eyler seni mübtelâ-yi mihnet

**İbtîlâ-yi Aşk
be duhter-i Hüs-rübâ**

- 197 Vaktâ ki ne gördü Aşk-ı pür şûr
Ol bâğa erişti bir bölük hûr
- 198 Bir mâh ile bir gürûh dilber
Seyyâreler içre mihr-i enver
- 199 Velhâsıl o mihr-i âlem-ârâ
Yekpâre cenâb-ı Hüsn-i zîbâ

193. Çin padişahının kızı, o kan dökücü, güller saçan sabah çağı gibi bu bahçeye gelir.

194. O kızın adı Hüs-rübâ (akıl çelici) dir. Peri yüz-lüdür amma adam öldürür.

195. O işveli güzele âşık olursan yazık sana ey genç, yazık.

196. Ona bakarsan mutlaka Zâtüs-suver'e (Resimli ka-le) gidersin, seni mihnetlere müptelâ eder.

**Aşk'ın Hüs-rübâ adlı
kıza tutulması**

197. Öyle bir zaman gelip çattı ki coşkun Aşk, ne görse beğenirsiniz: O bahçeye bir bölük huri gelip çattı.

198. Bir ayla bir sürü dilber geldi. O güzel, sanki dö-nen yıldızların içinde bir güneşti.

199. Hasılı o âlemi bezeyen güneş, baştan başa ve ta-mamiyle güzel Hüsn'ün ta kendisiydi.

- 200 Ancak o kadar ki o suhan-gû
Hâmûş idi bu gül-i semen-bû
- 201 Bir taht getirdiler mücevher
Koydu o gürûh-ı nûr-peyger
- 202 Ol mâh veş oldu anda câlis
Mihr oldu ya havz-ı nûra âkis
- 203 Etrâfa edip nigâh-ı dikkat
Emreyleyip Aşk'ı kıldı da'vet
- 204 Aşka nice ihtirâm kıldı
Yânında ana makam kıldı
- 205 Filhâl getirdiler sabûhu
Mezcetti o mâh râha rûhu
- 206 Bin câm içirirdi her nigâhı
Gözden geçirirdi tiyg-ı âhı
- 207 Ol tiygı alıp o subh-i gül-gûn
Gitti koyup Aşk'ı zâr ü dil-hun
- 208 Ol bağa ki baktı Aşk-ı pür şûr
Ne cünd-i perî göründü ne hûr

200. Yalnız arada şu fark vardı: Hüsn, konuşurdu, bu yasemin kokulu gülse susmadaydı.

201. O nur bedenliler, mücevher bir taht getirip ortaya koydular.

202. O aya benziyen dilber tahta oturdu, yahut da gü-neş, bir nur havuzuna aksetti.

203. Etrafa dikkatlice baktı, emretti, Aşk'ı çağırdı.

204. Aşka bir çok hürmetler etti, saygılar gösterdi, onu yanına aldı, oturttu.

205. Hemen sabah şarabını getirdiler, O ay şaraba ru-hu kattı.

206. Her bir bakışı binlerce kadeh şarab içirdi, bu sı-rada da ah kılıcını gözden geçirip dururdu.

207. Nihayet o gül renkli sabah, o kılıcı alıp Aşk'ı ağ-lar bir halde terkederek gitti.

208. Coşkun Aşk, o bahçeye bakınca gördü ki ne peri askeri görünmede, ne huriler.

- 209 Ne mâh ne ol gürûh-ı ahter
Ne şâh ne kürsi-i mücevher
210 Yol korkulu tiyg-ı âh nâbûd
Terketti bunu nigâr-ı ma'hûd
211 Ne tâb-ı sefer ne tâb-ı gurbet
Kaldı o belâda Aşk ü Gayret

Agâhî dâden-i Suhan
be sûret-i tezerv

- 212 Gûş etti ki bir tezerv-i dil-keş
Bu gûne verir peyâm-ı âteş
213 Kim duhter-i Şâh-ı Çin'dir ol
Hüsn anlama nakş-i kindir ol
214 Bu bâğa gelirse yarın ol mâh
Zatüs-suvere alır seni âh

209. Ne ay var, ne o yıldız kümeleri. Ne padişah kalmış, ne mücevher kürsi.

210. Yol korkulu, ah kılıcı yok. Aşk'ı da mahud sevgili terketmiş.

211. Ne sefere kudret var, ne gurbete tahammül. Aşk'la Gayret, işte o belâ içinde kalakaldılar.

Söz'ün, sülün kuşu şeklinde
gelip haber vermesi

212. Aşk, gönül çeken, güzel bir sülünün bu çeşit ve ateş gibi yakıcı bir haber vermekte olduğunu duydu:

213. O kız, Çin şahının kızıdır. Hüsn sanma, kin suretidir, mâcessem kindir o.

214. O ay yüzlü yarın bu bahçeye gelirse eyvahlar olsun, seni Zatüs-suver'e alır, götürür.

- 215 Filvâki o duhter-i semen-sâ
Ol bâğı yine edindi me'vâ
216 Bir hâl ile Aşk'a edip imâ
Aldı yanına getirdi hempâ
217 Zâtüs-suver'e olup revâne
Düştü yola ol şeh-i yegâne

Men' kerdin-i Gayret ve
cevâb-ı Aşk

- 218 Çün ıskırına binip o âfet
Kasdeyledi râha tuttu Gayret
219 Dedi ki cenâb-ı Aşk'a eyvâh
Olursun anınla gitme güm-râh
220 Aşk ana dedi ki ey birader
Gördün mü o mâh Hüsn'e benzer
221 Min vech çü yâra âşinâdır
Öldürse eğer beni revâdır

215. Gerçekten de o yasemin gibi güzel kız, yine o bahçeyi yurd edindi.

216. Bir halle Aşk'a işaret edip çağırdı, onu yanına aldı, kendisine eş etti âdet

217. Zatüs-suver'e doğru yola düştü. O eşi olmayan padişah da onunla beraber gitti.

Gayret'in menetmesi ve
Aşk'ın cevabı

218. O âfet, atına binip yola düzüldünce Gayret onu tutup.

219. Dedi ki: Eyvahlar olsun. Ona uyma, onunla gitme, yolunu şaşırır, kaybedersin.

220. Aşk'a, kardeş dedi, gördün mü? O ay, Hüsn'e benziyor.

221. Bir cihetten sevgiliyi andırdığı için beni öldürse bile reva,

222 Gayret olup ahdına vefâdâr
Ol güm-rehe uydu çâr ü nâcâr

Kal'a-i Zâtüs-suver

223 Çün Aşk ile Gayret ol semen-ber
Ol kal'aya vardılar beraber
224 Ne gördü ki bir garîb kal'a
Her yanı suver acîb kal'a
225 Bir bâptan oldular çü dâhil
Filhâl kapandı oldu zâil
226 Hem dâhi nihân olup ol âfet
Habsoldular anda Aşk ü Gayret
227 Bir kal'a ki Sûmenâta benzer
Her reng-i siyâhı Lât'a benzer

9

222. Gayret, bu söz üzerine ahdına vefa göstererek ister istemez o yolunu şaşırmaşa uydu.

Zatüs-suver kalesi

223. Aşk'la Gayret, o yasemin bedenli, kaleye varınca,
224. Ne gördüler? Eşi bulunmaz bir kale. Şaşılacak bir yer. Her yanı resimlerle bezenmiş.
225. Bir kapıdan içeriye girdiler. Onlar girer girmez kapı kapandı, yeri belirsiz oldu.
226. O âfet de (Hüş-rüb) gözden kayboldu. Aşk'la Gayret o kalede hapsoldular.
227. O, bir kaleydi ki Sûmenat mabedine benzerdi. Her kara taşı, Lât putunu andırırdı [1].

[1] Sûmenat, Hindistan'da Keçürat'ta, Mecusilerin büyük bir mâbediydi. Gazneli Mahmut, burayı alınca Sûmenat'ı yıktırdı ve içindeki büyük bir tanrı heykelini alıp Gazne'ye getirdi ve yaptırdığı câmi kapısına eşik yaptı.

228 Hemreng-i kinişt çârsûsu
Bir şehri-i azîm yok kapûsu
229 Hep kûçe vü kûyu Yûsufistan
Divârlarında nakş-ı hûban
230 Her sûrete Aşk kıldı dikkat
Hüs'n'ü anıp etti âh-ı firkat
231 Gayret dedi ışkırâ süvâr ol
Bu kal'ada kalma râhvâr ol
232 Tayyetmeğe başladı o râhı
Bir anda reh-i hezâr mâhî
233 Çün mağrıba mihr olurdu vâsıl
Kat'edememiş dü gâme menzil
234 Zâtüs-suver içre yine mahbûs
Hâline bakıp olurdu me'yûs

228. Çarşısı, tıpkı ateşe tapanların mabediydi. Büyük bir şehirdi, fakat kapısı yoktu.

229. Bütün sokakları, mahalleleri, Yusuf'larla dolu bir yurt. Duvarlarında güzellerin resimleri [1]

230. Aşk, her resme dikkat etti, Hüs'n'ü aradı, ayrılıktan feryatlara koyuldu.

231. Gayret, ata bin dedi, bu kalede kalma, yola düzül.

232. Aşk, ata bindi, o yolu aşmaya başladı, bir anda bin yıllık yol alıyordu.

233. Güneş batıya ulaşınca bir de baktı ki iki adımlık yol bile aşamamış.

234. Yine Zâtüs-suver'de mahpusttu. Haline bakıp yese düşmedeydi.

[1] Yusuf, İsrailoğullarından Yakup Peygamber'in oğludur. Gayet güzeldi. Hattâ bir gün kadınlar elma soyarlarken Yusuf'u görmüşler, onu seyredelerken elma yerine ellerini keşmişler.

Agâhî dâden-i Suhan
be sûret-i bülbül

- 235 Nâlân olarak gezerken ol mâh
Bir bülbül-i mest gördü nâgâh
236 Kim Aşk'a hitâb edip o bülbül
Zencîr-i gama verir teselsül
237 Bu kal'ada bir hazîne vardır
Boş sanma anı define vardır
238 Ur âteşe çıksın âsmâne
Ol mâlik o genc-i râygâne
239 Yakmazsan eğer bu hoş serâyı
Bulmazsın ebed o dilrübâyı
240 Tâ yanmıyacak bu tâk-ı âlî
Yoktur sana çıkmak ihtimâli
241 Aşk anlayacak bu mâcerâyı
Bir âteşe urdu ol binâyı

Söz'ün bülbül şeklinde
gelip işi anlatması

235. O ay, ağıya ağıya geçerken birdenbire bir sarhoş bülbül gördü.

236. O bülbül Aşk'a hitab ederek gam zincirini ulayıp duruyordu.

237. Diyordu ki: Bu kalede bir hazine vardır. Boş sanma, orada define var.

238. Ateşe vur, kale göklere ağısın, o zahmetsizce elde edilecek hazineye sahib ol.

239. Bu güzel sarayı, bu hoş yeri yakmazsan o gönül kapan güzeli, Hüsn'ü ebediyen bulamazsın.

240. Bu yüksek, bu yüce kemer yanmadıkça buradan çıkmama imkân ve ihtimal yoktur.

241. Aşk bunu duyunca o yapıyı öyle bir ateşe vurdu ki

- 242 Sûretleri çıktı âsmâne
Zeyn oldu bu köhne âşiyâne
243 Hem kal'a hem ol zemîn yandı
Hem duhter-i Şâh-ı Çîn yandı
244 Bir genc açıldı kim mutalsam
Hep anda mümessel idi âlem
245 Ammâ yok içinde Hüsn-i yektâ
Aşk eylemedi anı temaşâ
246 Düştü yine râha ol perî veş
Kendin yakarak misâl-i âteş
247 Ammâ ki ne râh her kadem çâh
Her berk-i kiyâhı mâr-ı can-kâh
248 Yâdına gelince kûy-ı dildâr
Eylerdi bu güft ü gûyu tekrâr
249 Ey mâh yeter yeter bu bidâd
Feryadına yet ki yetti feryâd
250 Ol mâh-ı cihan hilâle döndü
Mihr-i şerefi zevâle döndü

242. Resimleri göğe çıktı, bu eski yuva zinetlendi.

243. Hem kale yandı, hem orası, hem de Çîn padişahının kızı.

244. Tılsımlı bir define belirdi ki o definede bütün âlemin örnekleri var.

245. Yalnız bunların içinde tek ve eşsiz Hüsn yoktu. Aşk, bunlara bakmadı bile.

246. O peri gibi güzel genç. ateş gibi kendi kendisini yakarak yine yola düştü.

247. Fakat ne yol? Her adımda bir kuyu. Her ot, canlar alan bir yılan.

248. Sevgilinin civarı hatırına gelince şu sözleri tekrarlar:

249. "Ey ay, yeter bu zulüm, yeter. Feryadım hadden aştı, yetiş feryadına."

250. O âlemin ayı, hilâle, yeniaya döndü. Yüce ve şerefli güneşi, zevâle yüz tuttu.

- 251 Sahbâ-yı sabâhatı azaldı
Bir cur'a tih-i piyâle kaldı
- 252 Bir rütbede za'fı oldu müzdâd
Kim edemez oldu ah ü feryâd
- 253 Kalmadı teninde pûşişe tâb)
Bâr olur idi hârîr-i mehtâb — XX
- 254 Bir şu'le idi çü girm-i şeb-tâb
Geh zâhir ü geh olurdu nâyâb
- 255 Sâye gibi düştü ıskırından
Ayrıldı şerâre ahkerinden
- 256 Tevkıyr için ol gam-ı nihâne
Eylerdi bu beyt ile terâne
- 257 Hecrinle ciğer kebâb ey dûst
Gel gel ki gönül harâb ey dûst

251. Güzellik şarabı azaldı, ancak kadehin bir yudum-
cuğu kaldı.

252. Zayıflığı bir derecede arttı ki artık ah ve feryat da
edemez oldu.

253. Bedeninde elbiseyi taşımaya kudreti kalmadı, ona
ayışığının ipek kumaşı bile yük olmadaydı.

254. Ateşböceği gibi bir kıvılcıma dönmüştü, bazı vakit
görünmedeydi, bazı vakit yok olmada.

255. Nihayet atından gölge gibi yere düştü, kıvılcım,
korundan ayrıldı.

256. O gizli gamı yüceltmek, ağırlamak için bu beyti
terennüm ederdi.

257. Ey dost, ayrılığınla ciğerim kebab oldu. Gel gel, gö-
nül harab olup gitti.

Subh-ı mübârek-pey
ve residen-i Suhan

- 258 Bir subh-dem etti bağı ihyâ
Âsâr-ı sabâh-ı rûh-bahşâ
- 259 Mânend-i sabâh-ı feyz bir pîr
Geldi ser-i râhı kıldı tenvîr
- 260 Dedi ki tabîb-i rüzgârım
Ol fennile şöhre-i diyârım
- 261 Durma gidelim hisâr-ı Kalb'e
Arzet bunu şehriyâr-i Kalb'e
- 262 Zîrâ sen o kimyâya muhtâc
Derdin senin ol dâvaya muhtâc
- 263 Anın adı Hüsn-i bî nişandır
Bu nâm ile şöhre-i cihandır
- 264 Ol mâlikidir hisâr-i kalbin
Şâhensahdır diyâr-i kalbin

Kademi kutlu sabah ve
Söz'ün erişmesi

258. Bir seher çağı, ruhlar bağışlayan, cana canlar ka-
tan sabahın eserleri, bahçeyi diriltti.

259. Feyiz sabahına benziyen bir pir geldi, yolun başı-
nı aydınlattı, nurlar içinde bıraktı.

260. Dedi ki: Ben zamanenin hekimiyim. Hekimlik fen-
niyle ülkede meşhurdum.

261. Durma, Kalb ülkesine gidelim, bu hali, Kalb padi-
şahına arzet.

262. Çünkü sen, o kimyaya muhtaçsın, Derdin, o ilâçla
geçer, ona ihtiyacın var.

263. Onun, o padişahın adı, izi belirmiyen Hüsn'dür.
Âlemde bu adla meşhurdur.

264. Kalb diyarının sahibi odur. Kalb ülkesinde padi-
şahlar padişahı odur.

- 265 Za'fın senin eylemişler ihbâr
Gönderdi beni o şâh-ı bîdâr
266 Çün oldu bu müjdeden haberdâr
Öldü vü dirildi yine tekrâr
267 Hep gitti o za'f geldi kuvvet
Bîmâr-ı gama göründü sihhât
268 Bir yâna nüvîd-i vasl-ı kimyâ
Bir yâna ümîd-i Hüsn-i yektâ
269 Aşk olmuş idi bu hâle hayran
Gayret nazarından oldu pinhan

Hisâr-i Kalb

- 270 Ol pîr edip ol cüvânı hemrâh
Bin şevk ile kıldı azm-i dergâh
271 Ol şevk ki hiç beyâna sığmaz
Bir handesi âsmâna sığmaz

265. Zayıflığını haber vermişler. Beni, o uyanık, o her-
seyden haberdar olan padişah gönderdi.

266. Aşk, bu müjdeyi duyunca öldü de tekrar dirildi.

267. O zayıflık hep gitti de kuvvet geldi. Gam has-
tasına sağlık göründü.

268. Bir tarafta kimyaya ulaşma haberi, bir yanda eş-
siz ve tek Hüsn'e kavuşma ümidi.

269. Aşk bu halden şaşırması. Bu sırada Gayret, gö-
zünden gizleniverdi.

Kalb kalesi

270. O pîr, o genci yoldaş edinip binlerce istiyakla ta-
puya varmak için yola çıktı.

271. Öyle bir şevkle yola düştü Aşk ki bu şevk, anlat-
maya sığmaz, bir gülüşü bile göklere sığmaz bu şevkin.

- 272 Çün oldu Hisâr-i Kalb peydâ
Aşk anda ne gördü kıl temâşâ
273 Bir kal'a ki rengi sürh yâkut
Nâsûtta bir serây-i lâhût
274 Her hıştı mücevher-i murassa'
Horşîd ile rû be rû müşa'sa,
275 Envâr-ı nukuş-ı gayb memlû
Esrâr-ı rumûz burc ü bârû
276 Her burçta reng reng envâr
Bârûları cümle genc-i esrâr
277 Bir cânibi bahr-i nûr-peyger
Bir cânibi deşt-i mevc-i ahdar
278 Beş bâbı o bahr-i pâke nâzır
Diğer beşi hem bu hâke nâzır

272. Kalb kalesi görününce Aşk, orada ne gördü?

273. Bir kale ki taşları kırmızı yakuttan. Dünyada ilâ-
hî bir saray.

274. Her kerpici altınlarla işlenmiş mücevher. Güneşle
yüz yüze, parıl parıl parlıyor.

275. Gayb âleminin nakışlarının nurlariyle dolu. Bur-
cu, bedeni, remizlerin sırları [1].

276. Her burçta renk renk nurlar. Dvarları, tamamıy-
le sırlar hazinesi.

277. Bir yanı, nur bedenli deniz. Bir yanı, yeşil dalga-
larla kaplanmış ova.

278. Beş kapısı, o tertemiz denize bakmada, öbür beş
kapısı da bu yandaki karaya açılmada [2].

[1] Remiz, işaret, mânası gizli, herkes tarafından anlaşılma-
z söz demektir.

[2] Denizle mânevi âlemi, ruh ve gayb âlemini, karayla da
dünyayı, maddî âlemi anlatıyor. Vasefettiği kalb kalesi, insanın vü-
cüdudur. Eskilere nazaran insanda idrâk merkezi kalbdır. Denize,
yani gayb ve ruh âlemine açılan beş kapı, beş bâtını, içe ait duy-
gudur. Bunlar da, duygularla duyulan şeyleri anlamaya yarıyan
«müsterek duygu», duyulanları, akılda koruyan «hâfıza — belleme,
koruma, unutmama duygusu», hâfızaya yardımcı olan «hayâl», dü-

- 279 Beş bâbı ve liyk arş-fersâ
Her kal'ası kûh-i Kaf'a hemtâ
280 Her bâpta bir sürûş-i ekrem
Çün rûh muazz ü mûkerrem
281 Beş bâp ki bahre nâzır idi
Evsâfı verâ-yi hâtır idi
282 Aşk oldu bu şehri gördü medhûş
Mahvoldu ne nâtık ü ne hâmûş
283 Ol pîr dedi ki bilmedin mi
Bu hayretten kesilmedin mi
284 Tâ key sana bu belâ-yı hayret
Yaklaştı hemin safâ-yı hayret
285 Açıldı biraz o mâh-peyger
Ekdâr-i husûfu' geçti yekser

279. Fakat beş kapısı arşa yükselmiş. Her kalesi Kaf-dağı'yla bir [1].

280. Her kapıda yüce bir melek, ruh gibi yüksek, şerefli ve büyük.

281. Denize bakan beş kapının vasıflariyse hatıra gelmez, vehimden de öte.

282. Aşk bu şehri gördü, kendisinden geçti, mahvoldu. Artık ne konuşabiliyordu, ne susabiliyordu.

283. O pîr dedi ki: Bilmedin mi, bu şaşkınlığı bırakmayacak mısın?

284. Sendeki bu şaşkınlık belâsı, ne vakte dek sürecektir. Hayret safası işte buracıkta, yaklaştı artık.

285. Bu sözleri duyunca o ay bedenli biraz açıldı. Güneşini tutmuş, karartmış olan kederleri, tamamiyle dağıldı, geçti.

şünüp hüküm vermiye hizmet eden «düşünme» ve ayırdetmiye yarayan ve hüküm vermiyi temin eden «vâhime — üstün ve doğruyu idrâk ve kabul etme duygusu» dur. Karaya açılan beş kapı, şâh beş zâhirî duygudur: Görme, işitme, hoklama, tatma ve dokunma.

[1] Eskiilere göre dünyayı çarpçevre kuşatan ve aşılması mümkün olmayan bir dağ vardır, adı, Kafdağı'dır. Süfilere göre Kafdağı, insandır.

- 286 Velhâsıl o pîr-i pâk-i kâmil
Ol mâh ile oldu şehre vâsıl
287 Bir şehir bu kim verâ-yı imkân
Seng-i rehi gevher-i suhan-dân
288 Aşk oldu bu hâle mest-i serşâr
Etrâfını aldı cünd-i envâr

Ameden-i mübeşşirân-ı envâr

- 289 Evvel bir alay sepîd-hil'at
Reşk-âver-i feyz-i subh-i vuslat
290 Zerrîn-kabâ hezâr asker
Zer-pûş zer-efser ü serâser
291 Yekpâre kanatlı hûr-sîmâ
Baştan başa her birisi kimyâ
292 Bir cânibi lâcüverd-pûşan
Deryâ gibi oldular hurûşan
293 Zer-pûşlar oldu anda nâyâb
Gerdunda misâl-i necm pür tâb

286. Hasılı o temiz, olgun pîr, o ayla şehre girdi.

287. Bu bir şehirdi ki imkânın ötesinde. Yollarındaki taşlar bile söz anlıyan inci ve mücevher.

288. Aşk, bu hale karşı dolup taşmış bir halde sarhoş oldu, etrafını nurlar ordusu kuşattı.

Nur müjdecilerinin gelişi

289. Önce bir alay beyazlar giyinmiş, vuslat sabahının feyzinin bile hasedini uyandıran taife,

290. Sonra altın sarısı elbiseli binlerce asker göründü. Altın giyinmişler, altın tac urunmuşlardı baştan başa.

291. Yekpare kanatlı huri yüzlüler. Baştan başa her birisi kimya.

292. Bir tarafta da lâcivert elbise giyinmişler, deniz gibi coşup köpürdüler.

293. Derken altın renkli elbise giyinmiş olanlar, gökyüzündeki ışıkları yıldızlar gibi görünmez oldular.

- 294 Diğer nice sürh-pûş pür cûş
Her biri behişt ile hem-âguş
295 Her birisi mihr ü mâha hemser
Cennet veli gu'le-zâra benzer
296 Ammâ ki zemîn-i kal'a-i pâk
Âyîne idi gü akl-ı derrâk
297 Var anda nice serây-i âlî
Zâtüs-suver'in bütün misâli
298 Ammâ ki bunun nukuşu zî rûh
Bî cân değildi hemçü bî rûh
299 Her revzen-i hânesinde hâzır
Bin duhter-i Şâh-ı Çîn nâzır

**Resîden-i Aşk ü Suhan
be serây-i Hüsn**

- 300 Vaktâ gelip ol gürûh-ı envâr
Ta'zîm ile Aşk'a oldular yâr

294. Başkaca, her biri cennetle kucak kucağa gelmiş kırmızı elbiseliler, dalgalanmadaydı.
295. Her biri, güneşe, aya benziyordu. Cennetti ama alev yurdunu andırıyordu.
296. Yalnız tertemiz kalenin zemini, herşeyi adam akıllı anlıyan akıl-gibi aynaydı.
297. Orada nice yüce saraylar vardı ki tamamıyla Zâtüs-suver'in örneği idi.
298. Fakat bunun resimleri canlıydı, öbürününküler gibi cansız değildi.
299. Buranın yapılarının her penceresinde binlerce Çin şahının kızı seyretmedeydi.

**Aşk'la Söz'ün, Hüsn'ün
sarayına varmaları**

300. O nur alayları gelince Aşk'ı ululadılar, ağırladılar, ona dost oldular.

- 301 Kıldılar o şâha cümle hizmet
Âdâb ile dest-bûs-ı biat
302 Bir taht-ı münevver oldu peydâ
Ol pîr ile Aşk oturdu hemta
303 Aldılar o şahı eyleyip azm
Seyrâna o şehri kıldılar cezm
304 Her gûşede nice bâğ ü bustan
Her birisi reşk-i bâğ-ı Rıdvân
305 Gencîneler anda âşikâre
Memzûc idi cevhere sitâre
306 Yâd eyleyip ol hevâ-yı Hüsn'ü
Gözlerdi hemin serây-ı Hüsn'ü
307 Nâgâh göründü bârigâhı
Bir kasr-ı garîb-i pâdsâhî
308 Bir gulgule koptu kasr içinde
Kim görmemiş idi asr içinde

301. Hepsi de o padişaha hizmet ettiler, edepli bir halde elini öpüp ona uydular.
302. Mücevher bir taht belirdi, tahta o pirle Aşk, beraberce oturdular.
303. Derken o padişahı aldılar, o şehri gezdirmeye çıktılar.
304. Her köşede nice bağlar, bahçeler vardı ki her birine cennet bile hased ederdi.
305. Orada defineler, meydandaydı. Mücevherler, yıldızlarla karışmıştı.
306. Aşk, Hüsn'ün havasındaydı. Onu anıyor, daima onun sarayını gözlüyordu.
307. Birdenbire Hüsn'ün sarayını göründü. Eşsiz örnek-siz bir padişah sarayındı bu.
308. Köşkün içinde bir gürültüdür koptu ki dünyada böyle bir gürültüyü kimseçikler görmemişti.

- 309 Âvaz-ı sürûd-i nây ü tunbûr
Pür velvele hemgü nefha-i sûr
310 Bir perde açıldı nâ be hengâm
Aşk oldu tahayyür ile sersâm
311 Bir hâl-i garîb oldu peydâ
Kim eylemez idi hiç hulyâ
312 Kimi gayret ü Hayret ile ismet
Geldiler ana erây-i hidmet
313 Hem dâhi Suhan o pîr-i enver
Mollâ-yi Cünun da pes beraber
314 Tebşîr kılıp Suhan mukaddem
Dedi ki eyâ hıdiv-i ekrem
315 Bu hâli bilir misin hele sen
Sen kandasın ü dâhi kimem ben
316 Bu şehir ne şehir-i dil-sitandır
Bu bâğ ne bâğ-ı bû-sitandır

309. Ney ve tanbur nağmeleri, sur üfürülmüş gibi kıyametler koparıyordu [1].

310. Beklenmedik bir anda bir perde açıldı. Aşk, şaşkınlıkla serseme döndü.

311. Görülmemiş bir hal belirdi. Öyle bir hal ki Aşk, bunu tahayyül bile etmezdi.

312. Gayret ve Hayret'le İsmet, onu ağırlamak için geldiler.

313. Söz, o nurlar sahibi, o nurlu pir ve Mollâyı Cünun da yanlarındaydı.

314. Önce Söz, müjde vererek dedi ki: "Ey büyük padişah,

315. Hele bir bak, sen bu hali bilir misin? Sen nerdesin, ben kimim?

316. Bu şehir, hangi gönül alıcı şehirdir? Bu bahçe, hangi kokular yurdu bahçedir?

[1] Müslüman inancına göre, kıyametten önce İsrail adlı bir melek, sur denen bir boruyu üfliyecek, herkes ölecek, ikinci üfleyişinde de ölenler dirilecektir.

- 317 Seyrû seferin ne râhtandır
Zûr ü hünerin ne şâhtandır
318 Yâdında mıdır Benî-Mahabbet
Nüzheth-î Ma'ni cây-ı vuslet
319 Bu işte o bâğ-ı bî bedeldir
Bu hâne henüz ol mahaldir
320 Kim bunda ne gul var ne evhâm
Ne dîv-i siyah ü zîst-peygâm
321 Ne âteş-i sihr ü ne şitâ var
Ne bîm-i helâk ne belâ var
322 Bilcümle neşât-ı câvidânî
Envâ'-ı sürûr ü şâdmânî
323 Ben ol Suhan'ım ki edip ikdâm
Çekten sana râhı ettim i'lâm
324 Câdûyu helâk eden ben idim
Bu yolları pâk eden ben idim
325 O bülbül o tûti-i suhan-gû

Hem ben idim ol tezerv-i dil-cû

317. Seferin hangi yoldandır, gücün, kuvvetin, bilgin, hünerin, hangi padişah sayesinde meydana gelmiştir?

318. Sevgioğulları aklında mı? Mânâ seyiryerini, o vuslat makamını hatırlıyor musun?

319. Burası, işte o benzeri olmıyan bahçe. Bu ev, hâlâ orası işte.

320. Burada ne golyabani var, ne vehimler, ne de çirkin haberler veren kara dev.

321. Ne büyü ateşi var, ne kuş. Ne helâk olma korkusu var, ne belâ.

322. Baştan başa, tamamıyla ebedî ve dâimi neşe. Sevinç ve ferahlık nurları.

323. Ben, gayret edip gelerek kuyu başında, sana yapı-lacak işi bildiren Söz'üm.

324. Büyücüyü öldüren bendim, bu yolları temizliyen bendim.

325. O bülbül, o söz söyleyen dudu, o gönlün arzuladığı sülün bendim.

- 326 O pîr-i tabîb-i pâk-tînet
Bendim sana eyledim delâlet
327 Geldim yine da'vet-i visâle
Vâkıf olagör meâl-i hâle
328 Bulmağa zuhûr bu mebâhis
Bir geç-nazar olmuş idi bâis
329 Kim Aşk Hüsün'dür ayn-i Hüsn Aşk
Sen râh-ı galette eyledin meşk
330 Birlikte bu kıyl ü kaal yoktur
Ol farzda hiç muhâl yoktur

**Teslim kerd-i Suhan Aşk'râ
be dest-i Hayret ve âverden-i
û be harîm-i visâl**

- 331 Var imdi gör ol melek likay
Seyreyle o Hüsn-i bî behây

326. O temiz yaratılışlı pir hekim de bendim, geldim, sana yol gösterdim.

327. Şimdi de yine seni vuslata davet etmek için geldim. İşin iç yüzünü anlamaya bak.

328. Bu bahislerin, bu işlerin belirmesine sebep, bir şaşı bakış, bir eğri görüştü.

329. Çünkü Aşk, Hüsün'dür, Hüsün de Aşk'ın ta kendisi. Sen, yanlış yolda meşkettin.

330. Birlikte bu dedi-kodular yoktur. Orada, olmayacak bir şey bulunmaz.

**Söz'ün Aşk'ı Hayret'e teslim etmesi
ve Hayret'in onu vuslat harimine
götürmesi**

331. Hadi, var git de şimdi o melek yüzlüyü gör, o değer biçilmez Hüsn'ü seyret.

- 332 Tâ cümle nihan iyân ola hep
Evvelki iyan nihân ola hep
333 Hemrâhların bu râha erdi
Aşk ancak o pâdşâha erdi
334 Mollâ-yi Cünûn ü Gayret İsmet
Hem kaldı gerü Benî-Mahabbet
335 Hem üns-i Suhan nihâyetindir
Bundan ilerüsü Hayret'indir
336 Filvâki' alıp o şâhı Hayret
Âçıldı sürâdikat-ı vuslet
337 Buldu bu mahalde kışsa pâyan
Bundan ötesi değil nümâyan
338 Sad şükr ola Hayy-i lâ yemûta
Kim erdi söz âlem-i sükûta

Fahriye-i şâirâne

- 339 Tarz-ı selef takaddüm ettim
Bir başka lûgat tekellüm ettim

332. Seyret de bütün gizli şeyler, açığa çıksın, önceki açıklık, tamamıyla gizlensin.

333. Yoldaşların, ancak buraya kadar ulaştılar, o padişaha erişense ancak Aşk.

334. Mollâyı Cünun, Gayret, İsmet, Sevgioğulları, hep geride kaldılar.

335. Söz'ün ünsiyeti de sona ait, bundan ilerisi, Hayret'in işi.

336. Gerçekten de Hayret, o padişahı alıp götürdü. Vuslat perdeleri açıldı.

337. Burada hikâye sona erdi, bundan ötesi görünmüyor.

338. Ölümsüz diri olan Tanrı'ya yüzlerce hamd olsun ki söz, sükût âlemine erdi.

Şâirce övünme

339. Öncekilerin tarzını geçtim, onların yolunu aştım, bir başka dille konuştum ben.

- 340 Ben olmadım ol gürûha pey-rev
Uymuş beli Gencevî'ye Husrev
341 Billâh bu özge mâcerâdır
Sen bakma ki defter-i belâdır
342 Zannetme ki şöyle böyle bir söz
Gel sen dahi söyle böyle bir söz
343 Erbâb-ı suhan tamâm ma'lûm
İşte kalem işte kişver-i Rûm
344 Gördün mü bu vâdi-i kemini
Dîvan yolu sanma bu zemini

340. Ben o taifenin ardına düşmedim, izlerini izlemedim. Evet, Husrev, Gencevî'ye uymuş, olur a [1].

341. Tanrı hakkı için bu, başka bir macera, belâ defteri diye bakma sen.

342. Söyle böyle bir söz sanma. Gel de sende böyle bir söz söyle bakayım.

343. Söz ehli olanların hepsi malûm. İşte kalem, işte Rum ülkesi [2].

344. Bu değersiz vâdiyi gördün mü? Bu yeri divan yolu sanma [3].

[1] Gencevî, Hamse (mesnevi tarzında bir manzum hikâye) sahibi olup XII. yüzyıl sonlarında ölen meşhur Gencellî Nizâmî'dir. Husrev, XIV. yüzyıl İran şairlerinden Emir Husrev-i Dehlevî'dir. Bu zat da Nizâmî'nin yolunu tutmuş ve bir hamse tertip etmiştir.

[2] Rum ülkesi, Anadolu diyarına ve bilhassa orta Anadolu'ya verilen addır.

[3] Bazı nüshalarda ilk mısra, «Gördün mü bu vâdi-i nevini» tarzındadır. Bu takdirde, «Bu yepyeni vâdiyi gördün mü?» diye nesre çevrilmesi gerekir. Vâdi, şairlerin tarzlarına denir. Eskiden padişahlar, İstanbul'da, Topkapı sarayında otururlardı. Dışarı çıktıkları zaman divan, yani alay töreni yapıldığı için saraydan Bayezid'e çıkan ana caddeye «Divanyolu» denmiştir. Aynı zamanda şair, tuttuğu yolun, divan edebiyatı yolundan ayrı bir yol olduğunu da söylüyor.

- 345 Engüş-i hatâ uzatma öyle
Beş beytine bir nazîre söyle
346 Az vaktde söyledimse ânı
Nâ puhteliğin değil nişânı
347 Gencînede râh-i nev gözettim
Ben açtım o genci ben tükettim
348 Esrârını Mesnevî'den aldım
Çaldım veli miri mâlî çaldım
349 Fehmetmeğe sen de himmet eyle
Ol gevheri bul da sirkat eyle
350 Çok görme bu hikmet-i beyânım
Tevfika havâle eyle cânım
351 İn dem ki zi şâirî eser nîst
Sultân-ı suhan menem diğer nîst

345. Öyle yanlışdır diye parmak uzatma, beş beytine, bir beyitle nazire söyle [1].

346. Onu, az bir zaman içinde söylediysem bu, çığlığın olgun olmayışının delili değildir.

347. Defînede yepyeni bir yol gözettim. O hazineyi ben açtım, ben tükettim.

348. Sırlarını Mesnevî'den aldım. Çaldım amma beylik malı çaldım [2].

349. Sen de anlamaya himmet et. O inciye bul da çal.

350. Anlatışımındaki bu hikmeti çok görme. Canımı, Tanrı'nın başarı vermesine havale et.

351. Şairlikten eser bile bulunmayan bu zamanda söz padişahı benim, başkası değil.

[1] Nazire, beğenilen bir şiire, aynı vezin ve kafiyeyle ve aynı tarzda başka bir şiirle karşı durmak ve ondan üstün söylemeye çalışarak bir eser yazmaktır. Nazireye cevap da denir.

[2] Galip, bu kitabın birçok yerlerini, Mevlâna'nın «Mesnevî» sinden almıştır. Önsöze bakınız. Bu beyitte, aynı zamanda miri, yani devlet malına karşı o devrin kötü ve çok fena telâkkisi aksettirilmedir.

**Hakikat-i hâl ve
hâtime-i kitâb**

- 352 Ey hâme eser senin değildir
Ey şeb bu seher senin değildir
353 Envâr-ı fuyûz-ı Mürşid-i Rûm
Âfâka fûrûgun etti ma'lûm
354 Kıldı beni tıfl-ı mısra'âsâ
Doğdum doğalı suhanla ber pâ
355 Ben tıfl idim eylemezdim ülfet
Bulmuştu sözüm tamâm şöhret
356 Bî minnet-i ûstâd-ı ta'llim
Ser-nâme-ı tab'ım etti tanzîm

**İşin gerçeği ve kitabın
bitimi**

352. Ey kalem, eser senin değildir. Ey gece, bu seher çağır senin olamaz.

353. Rum mürşidinin feyiz nurları, bütün ufuklara, bütün âleme ışıgıma bildirdi [1].

354. Mısra çocuğu gibi doğdum doğalı beni sözle büyüttü, ayağa kaldırıp yürüttü.

355. Ben çocuktum, kimseyle ülfetim yoktu, sözüm, tamamiyle şöhret bulmuştu.

356. Belleten, öğreten üstada minnetsiz olarak, şairlik kabiliyetimin baş yazısını, adını düzüp koştı.

[1] Rûm mürşidi, Mevlâna Celâleddin'dir.

- 357 Allah Allah zihî inâyet
Nâ bâliğa hikmet-i belâgat
358 Feyz erdi Cenab-ı Mevlevî'den
Aldım nice ders Mesnevî'den
359 Gûyâ ki o bahr-ı bî kerâne
Olmuş hum-ı renkten nişâne
360 Dil hemçu şagal o bahre düştü
Hem-cinslerim başıma üstü
361 Tâvûs-ı behište eyledim nâz
Ammâ ki yok iktidâr-ı pervâz
362 Boş boşuna ney veş ettim efgan
Ben söyledim oldu şem' giryân

357. Allah Allah, bu ne yardım ne lûtuftur ki ergenlik çağırna girmemiş bir çocuğa belâgat hikmetini ihsan etmiş [1].

358. Mevlâna'nın tapısından feyz erişti, Mesnevî'den nice ders aldım.

359. Sanki o kıyasız deniz, renk küpüne benzemiş.

360. Gönül, çakal gibi o denize düştü, benim cinsimden olanlar da hep başıma üzüstüler.

361. Cennetteki tavus kuşuna nazlandım. Fakat uçmaya kudretim yok [2]

362. Boş boşuna, ney gibi feryad ettim. Ben söyledim, mum ağladı [3].

[1] Belâgat, gayet fasih söylemekle beraber her sözü, ondan daha iyi ve uygunu bulunmayacak tarzda ve yerinde kullanmaktır. Şair, bu beyitte, ergen mânasına gelen «bâliğ» sözüyle ona benziyen «belâgat» sözünü kullanarak hüner de gösteriyor.

[2] Bu beyitle bundan önceki iki beyit, Mesnevî'deki bir hikâyeyi anlatmadır. Çakalın biri, bir boya küpüne düşmüş ve çeşitli renklere boyanıp çakallar arasında padişahlık yapmaya kalkmış. Sonra foyası meydana çıkmış ve rezil olmuş. Tavus kuşu, rivayete göre cennet kuşlarındanmış. Yalanla işbirliği yaparak Şeytan'ı cennete sokmuş, Şeytan da Adem Ata'yla Havva Ana'yı kandırmış ve bunun üzerine hepsi de cennetten sürülmüşler.

[3] Mum yanarken eriyen kısımlar akar. Bu münasebetle, mum ağladı, diyor.

- 363 Olmuştu bu sîne dîk-i hikmet
Ni'met leb-i gayre oldu kismet
364 Meh gibi açıldım ü dolundum
Vakt âhır olunca boş bulundum
365 Sinemde ne ışk var ne tâbiş
Ebnâ-yı zamâna bir nümâyış
366 Müjdemden alındı âşinâlar
Gitti hepsi deyüp duâlar
367 Ben kaldım o söz lehimde kaldı
Keştî-i murâd lenger aldı
368 Cânımda ne sûziş-i taleb var
Gönlümde ne neş'e-i tarab var

- 369 Bu resme kalır gidersem eyvâh
Tevfikına mazhar ede Allah

363. Bu göğüs, hikmet tenceresi haline gelmişti, fakat nimet, başkalarının dudağına kismet oldu, başkaları yeyip doydular.

364. Ay gibi bedir haline geldim, sonra dolundum, geldim Vakit, sona gelinceye dek boş bulundum.

365. Gönlümde ne aşk var, ne yânis ve ıfık. Hepsi de zamanımdakilere bir gösterişten ibaret.

366. Bildikler, müjdemden alındılar, hepsi de dualar edip gitti.

367. Ben kaldım, o söz de ağızımda kaldı. Maksat gemisi lenger alıp açıldı.

368. Ne canımda istek ateşi var, ne gönlümde çalıp çağırma neşesi.

369. Bu halde kalır gidersem eyvâhlar olsun. Hemen Tanrı, başarılarını mazhar etsin, lûtufta bulunsun.

- 370 Galib bu ceride-i cefânın
Tarihi olur «Hitâmuḥul misk»

370. Galib, bu belâ defterinin tarihi "Hitâmuḥul misk - mührü, kapağı misktir" sözüdür [1].

S O N

[1] Bu söz bir âyetten alınmadır ve Arap alfabesiyle yazılınca harflerin, ebced hesabına göre sayı bakımından tutarı, hicri kâmeri yıla göre kitabın yazılış yılını gösterir.

شفا اصلده اقسام قرطبي

ص 82

İÇİNDEKİLER

Hayatı ve Sanatı	3
Hayatı	6
Eserleri	17
Bibliyografya	25
Terc-i bend	26
Müseddes	42
Şarkı	47
Gazeller	50
Kıt'alar	70
Hüsn ü Aşk	72

Türkiye Diyanet Vakfı
İsiâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Prof. Dr. Nihad M. ÇETİN Bölümü